

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

***«Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ»***

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΤΣΑΓΚΑΡΑΚΗ ΑΓΑΠΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΓΙΑΝΝΟΥΛΙΔΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2012

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

■ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

- I. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΠΗΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣσελ. 5
- II. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝσελ. 6

■ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.

- I. Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥσελ. 9
- II. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥσελ. 13
 - ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 16
 - ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 18
 - ΑΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 20
 - ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ – ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 22
 - ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ – ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 23
 - ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ – ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 24
 - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 26
 - ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 28
 - ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣσελ. 30
 - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 32
 - ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 34
 - ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣσελ. 36
- III. Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥσελ. 41

■ ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 - ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.

- I. ΦΟΡΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑσελ. 47
- II. ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER ΚΑΙ LEADER IIσελ. 51
- III. ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER+σελ. 55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ.

➤ ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	σελ. 62
➤ ΔΑΝΙΑ	σελ. 63
➤ ΟΛΛΑΝΔΙΑ	σελ. 63
➤ ΓΑΛΛΙΑ	σελ. 64
➤ ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	σελ. 65
➤ ΙΣΡΑΗΛ	σελ. 66
➤ ΑΥΣΤΡΙΑ	σελ. 66
➤ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	σελ. 66
➤ ΙΣΠΑΝΙΑ	σελ. 66
➤ ΙΤΑΛΙΑ	σελ. 67
➤ ΣΟΥΗΔΙΑ	σελ. 67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

I. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	σελ. 73
II. ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	σελ. 76
➤ Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας –Θράκης	σελ. 78
➤ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	σελ. 80
➤ Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	σελ. 81
➤ Περιφέρεια Ηπείρου	σελ. 82
➤ Περιφέρεια Θεσσαλίας	σελ. 83
➤ Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	σελ. 85
➤ Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	σελ. 86
➤ Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	σελ. 87
➤ Περιφέρεια Πελοποννήσου	σελ. 88
➤ Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	σελ. 89
➤ Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	σελ. 91
➤ Περιφέρεια Κρήτης	σελ. 92
III. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	σελ. 95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 – ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ.

I.	Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΑΓΡΟΤΙΣΣΑΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	σελ. 102
II.	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	σελ. 108
III.	ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	σελ. 112
	➤ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Καράνου «Η Αγρότισσα»	σελ. 115
	➤ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γαβαλοχωρίου	σελ. 115
	➤ Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Πεζών	σελ. 116
IV.	ΦΟΡΕΙΣ - ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ	σελ. 118
V.	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ	σελ. 121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

σελ. 127

ΒΙΒΛΙΟΓΡΦΙΑ

σελ. 134

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

σελ. 137

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΠΗΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Όπως είναι ευρέως γνωστό, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού και πιο συγκεκριμένα ο **αγροτουρισμός**, συμβάλλουν θετικά στην πολιτική, κοινωνική και κυρίως στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό, ο οποίος αναπτύσσεται και λειτουργεί σε συγκεκριμένα τουριστικά μέρη και δημιουργεί κορεσμό στις πόλεις, ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται στην ύπαιθρο και βοηθάει στη γεφύρωση των απομακρυσμένων περιοχών της υπαίθρου.

Σκοπός και **στόχοι** λοιπόν, της παρούσας εργασίας, είναι να προβληθούν τα πλεονεκτήματα και οι ωφέλειες που δημιουργούνται από τον αγροτουρισμό. Σκοπός μας είναι να αποδείξουμε ότι ο αγροτουρισμός συμβάλλει σημαντικά:

- ✓ στην αύξηση του γεωργικού εισοδήματος,
- ✓ καταφέρνει να αποτρέψει σε ένα σημαντικό βαθμό το κύμα φυγής των νέων στις μεγαλουπόλεις,
- ✓ διατηρεί τις παραδόσεις και την πολιτιστική κληρονομιά του εκάστοτε τόπου,
- ✓ προστατεύει το περιβάλλον μέσα της αειφόρου ανάπτυξης.

Επίσης, αντικείμενο της εργασίας μας είναι και οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, οι οποίοι αποτελούν μια μορφή του αγροτουρισμού. **Στόχος** μας είναι να αποδείξουμε ότι οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί μπορούν να βοηθήσουν και αυτοί με τον τρόπο τους στην ανάπτυξη της υπαίθρου, όπως επίσης μπορούν να επηρεάσουν προς το ευρέως καλό τις γυναίκες της υπαίθρου, να είναι όχι μόνο νοικοκυρές αλλά και επιχειρηματίες, να έχουν το δικό τους εισόδημα και να συμβάλλουν και αυτές στα οικογενειακά έσοδα – έξοδα.

Από την παρουσίαση της εργασίας μας, θα παρατηρήσουμε μέσα από την πάροδο του χρόνου, τη γυναίκα η οποία βρίσκεται στην ενδοχώρα και έχει αλλάξει, έχει διαφοροποιηθεί μέσω της επήρειας των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών. Θα διαπιστώσουμε αν ο αγροτουρισμός, ως μορφή εναλλακτικού τουρισμού έχει μειονεκτήματα και αν αντιμετωπίζει προβλήματα ή δυσκολίες.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

➤ *Κεφάλαιο 1^ο*

Σύντομη περιγραφή του σκοπού και των στόχων της πτυχιακής εργασίας.

➤ *Κεφάλαιο 2^ο*

Το κεφάλαιο αυτό βασίζεται κυρίως σε βιβλιογραφία και σε πηγές που έχουν ερευνηθεί. Γίνεται πλήρη αναφορά στις εναλλακτικές μορφές του τουρισμού. Δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην εναλλακτική μορφή του αγροτουρισμού, διότι είναι το κύριο αντικείμενο της εργασίας και παρέχεται η διαφοροποίηση του από τον μαζικό τουρισμό. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στην έννοια και στη σημασία του αγροτουρισμού, από τι είδους δραστηριότητες αποτελείται, ποια είναι τα οφέλη του, ποιο το προφίλ των αγροτουριστών και ποιοι είναι οι φορείς ανάπτυξης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα.

➤ *Κεφάλαιο 3^ο*

Αναφορά στα αναπτυξιακά – επιδοτούμενα προγράμματα που υπάρχουν στην Ελλάδα, τα οποία βοηθάνε και υποστηρίζουν την ανάπτυξη του αγροτουρισμού μέσω των υπηρεσιών που προσφέρουν. Γίνεται λεπτομερής αναφορά σε κάθε πρόγραμμα χωριστά, όσον αφορά την έννοια και το σκοπό του κάθε αναπτυξιακού προγράμματος.

➤ *Κεφάλαιο 4^ο*

Γίνεται αναφορά στους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς που υπάρχουν στο εξωτερικό και στον ευρύτερο διεθνή χώρο.

➤ *Κεφάλαιο 5^ο*

Αποσαφήνιση της έννοιας «συνεταιρισμός». Γίνεται εκτενής αναφορά στο νομικό πλαίσιο των συνεταιρισμών και πιο συγκεκριμένα των αγροτουριστικών συνεταιρισμών με βάση τη νομολογία που ισχύει τα τελευταία χρόνια. Επίσης, πραγματοποιείται η χωροθέτηση των αγροτουριστικών συνεταιρισμών (και των γυναικείων) στους νομούς της Ελλάδας, με στοιχεία από το έτος 2010. Αναφορά στο σύνολο των συνεταιρισμών που υπάρχουν με τα στοιχεία, τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που προσφέρουν.

➤ *Κεφάλαιο 6^ο*

Ο ρόλος των γυναικών της υπαίθρου στο παρελθόν και στο μέλλον. Οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις παλαιότερες γενιές σε σύγκριση με τις νεότερες, λόγω της εμφάνισης των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών. Παρουσίαση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί. Παρουσίαση τοπικών (κρητικών) συνεταιρισμών.

➤ **Κεφάλαιο 7^ο**

Παρουσίαση συμπερασμάτων της πτυχιακής εργασίας και κατάθεση προτάσεων για την καλυτέρευση των αγροτουριστικών συνεταιρισμών. Το κεφάλαιο κλίνει με τον επίλογο, ο οποίος περιλαμβάνει περιληπτικά σκέψεις που αφορούν τον αγροτουρισμό και συγκεκριμένα τους γυναικείους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο **τουρισμός**¹ είναι μια δραστηριότητα η οποία υπήρχε από τα προ Χριστού χρόνια. Μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου το τουριστικό φαινόμενο σημείωσε μια ιδιαίτερη άνθηση. Από το 1950 έως το 1980 τα τουριστικά μεγέθη εικοσαπλασιάστηκαν και ο τουρισμός εξελίχθηκε σε μια ανεξέλεγκτη βιομηχανία παίρνοντας το όνομα μαζικός τουρισμός.

Ο **μαζικός τουρισμός** είναι μια σχετικά νέα ιδέα, που προήλθε από την μεγάλη άνοδο των εισοδημάτων μετά την Βιομηχανική Επανάσταση. Πριν από αυτή, τα ταξίδια πολιτιστικού ή ψυχαγωγικού χαρακτήρα ήταν αποκλειστικό προνόμιο λίγων εκλεκτών περιηγητών, συνήθως αριστοκρατών.

Ο μαζικός τουρισμός είναι ο τουρισμός «του πακέτου της παραλίας». Είναι μαζικός (μεγάλης κλίμακας), απρόσωπος και παθητικός, αφήνει πολύ μικρό βαθμό ελευθερίας στα άτομα. Παρότι είναι ο φτηνότερος, στις μέρες μας απαιτεί υψηλά επίπεδα ποιότητας υπηρεσιών. Το είδος αυτό του τουρισμού κατέληξε δυστυχώς τις τελευταίες δεκαετίες να μην αποτελεί μια φιλική προς το περιβάλλον βιομηχανία. Σ' αυτό συμβάλλουν κυρίως η τοπική υπερανάπτυξη και η εξάντληση των φυσικών πόρων.

Ο μαζικός τουρισμός υπάρχει όχι όταν ο αριθμός των τουριστών αυξάνεται αλλά όταν οι τουρίστες ανισοκατανέμονται στο χρόνο και στο τόπο. Από το 1970 ομάδες ανθρώπων όπως ερευνητές τουρισμού, οικολόγοι και περιβαλλοντικές οργανώσεις άρχισαν να αναζητούν μορφές τουρισμού οι οποίες να είναι φιλικές και ήπιες προς το περιβάλλον αλλά και πιο ανθρωποκεντρικές, οι οποίες στο σύνολο τους συγκροτούν το λεγόμενο **εναλλακτικό τουρισμό**.

¹ Πολλές είναι οι προσπάθειες που έχουν γίνει για να δοθεί ένας επακριβής ορισμός του Τουρισμού. Από τα κύρια χαρακτηριστικά του, πέντε μπορούν να εξακριβωθούν εννοιολογικά και συγκεκριμένα τα εξής:

-Ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και η διαμονή τους σε αυτούς επί τουλάχιστον ένα 24ωρο με σκοπό την ικανοποίηση των ψυχαγωγικών τους αναγκών.

-Οι διάφορες μορφές του τουρισμού περιλαμβάνουν απαραίτητα δύο βασικά στοιχεία: Το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και τη διαμονή σε αυτόν, συμπεριλαμβανομένου της διατροφής.

-Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους.

-Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που σημαίνει ότι πρόθεσή τους είναι να επιστρέψουν στον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους μέσα σε λίγες, μέρες βδομάδες ή μήνες.

-Οι άνθρωποι επισκέπτονται τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς λόγους, δηλαδή για λόγους άλλους από εκείνους της μόνιμης διαμονής τους ή της επαγγελματικής απασχόλησής τους.

Σήμερα, ο μαζικός τουρισμός είναι απευκταίος λόγω των δυσμενών επιπτώσεων που προκαλεί στο φυσικό περιβάλλον αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο. Η παγκόσμια τάση σήμερα είναι ο τουρισμός να είναι φιλικός ως προς τον άνθρωπο και ως προς το φυσικό περιβάλλον.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ή οι ειδικές μορφές τουρισμού ή οι ήπιες μορφές τουρισμού δημιουργήθηκαν για να αντιμετωπιστεί ο σκληρός μαζικός τουρισμός και οι δυσμενείς περιβαλλοντικές και κοινωνικές του επιπτώσεις.

Η φιλοσοφία του εναλλακτικού τουρισμού συνοψίζεται στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος και των πόρων του τουριστικού προορισμού, στην ικανοποίηση των αναγκών του ντόπιου πληθυσμού και στη δυνατότητα των χωρών στις οποίες υπάρχουν οι τουριστικοί προορισμοί να παίρνουν αυτές τις αποφάσεις της τουριστικής τους ανάπτυξης, σύμφωνα με τις δικές τους τουριστικές πολιτικές και όχι με αυτές των τουριστικών επιχειρηματιών.

Μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός, ο περιηγητικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός αλλά και ο τουρισμός των πόλεων (city breaks) θεωρούνται σήμερα οι μορφές που θα πρέπει να επικρατήσουν προκειμένου η τουριστική ανάπτυξη να καταστεί βιώσιμη καθώς και να καταπολεμηθεί η εποχικότητα.

Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί τμήμα των ειδικών μορφών τουρισμού, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού κινήτρου στη ζήτηση και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής (προσφοράς). Με τον εναλλακτικό τουρισμό (alternative tourism), οι άνθρωποι αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών, ο οποίος συνδέεται με την προστασία της τοπικής κουλτούρας, την προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αλλά και με την αποφυγή της χρήσης υπηρεσιών οργανωμένου μαζικού τουρισμού.

Από την παραπάνω ανασκόπηση κατανοούμε ότι ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρείται ως διαμετρικά αντίθετος του μαζικού, με τον εναλλακτικό να εμφανίζεται ως καλός και ο μαζικός ως κακός (Lane 1989, 1993, Pearce 1992). Όπως έχουν αποκαλύψει πολλοί μελετητές, (π.χ. Andriotis 2000, EC 1993, Romeril 1985, Vanhove 1997), η πλειοψηφία των αρνητικών συνεπειών της τουριστικής ανάπτυξης προκύπτει από το μαζικό τουρισμό, για το λόγο ότι συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό τουριστών, απαιτεί επενδύσεις μεγάλης κλίμακας και λιγότερη συμμετοχή της ντόπιας κοινωνίας στην αναπτυξιακή διαδικασία (Andriotis 2002a, Doggart & Doggart 1996, Faulkner 1998).

Οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού είναι πιο έκδηλες για τους τουριστικούς προορισμούς, γιατί ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από συγκέντρωση υποδομής και τουριστών στο χρόνο και στον τόπο, εμφανιζόμενοι με λιγότερη ευαισθησία στους εγχώριους πλουτοπαραγωγικούς πόρους εξ' αιτίας του εντατικού τύπου τουριστικής ανάπτυξης και της συμπεριφοράς των τουριστών που προσελκύονται από φθηνές αγοραστικές επιλογές (Coccossis 1996, Coccossis & Pappiris 1996, Pearce 1989).

Παρακάτω επιχειρούμε να παραθέσουμε σε έναν πίνακα μία συνοπτική παρουσίαση των διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών του μαζικού τουρισμού και του εναλλακτικού τουρισμού, αναφορικά με τις γενικές του έννοιες, τις τουριστικές αναπτυξιακές στρατηγικές που υιοθετούνται και τις διαθέσεις του τουρίστα.

ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
<p>✓ <u>Γενικές έννοιες</u></p> <p>Απερίσκεπτος, απεχθής, επιθετικός, ανεξέλεγκτος, βραχυπρόθεσμος, ποσοτικός, ειδικού ενδιαφέροντος, ασυντόνιστος, αυξανόμενος εξωτερικά, ελεγχόμενος.</p>	<p>✓ <u>Γενικές έννοιες</u></p> <p>Συνετός, αμυντικός, επιφυλακτικός, ελεγχόμενος, μακροπρόθεσμος, συντονισμένος, γενικού ενδιαφέροντος, ελεγχόμενος από ντόπιους, ποιοτικός, αναπτυσσόμενος.</p>
<p>✓ <u>Τουριστικές αναπτυξιακές στρατηγικές</u></p> <p>Ανάπτυξη χωρίς σχεδιασμό, κάθε κοινότητα σχεδιάζει για τον εαυτό της, άναρχη ανάπτυξη, τυχαία και διάσπαρτη ανέγερση οικοδομημάτων, εντατική εκμετάλλευση της ιδιαίτερης αξίας των τοποθεσιών, ανέγερση αυξανόμενου αριθμού κτιρίων, ανάπτυξη τουρισμού σε όλες τις περιοχές, χρησιμοποίηση όλου του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού (συμπεριλαμβανομένου και των αλλοδαπών), θεώρηση στα οικονομικά προτερήματα, απομάκρυνση φυσικών φραγμών, αστική αρχιτεκτονική.</p>	<p>✓ <u>Τουριστικές αναπτυξιακές στρατηγικές</u></p> <p>Σχεδιασμός πριν από την ανάπτυξη, κεντρικός σχεδιασμός για μεγάλες περιοχές, συγκέντρωση της ανάπτυξης σε ορισμένες περιοχές, συντήρηση του εδάφους, συγκεντρωτική ανέγερση οικοδομών, διατήρηση ελεύθερου χώρου, σεβασμός στην ιδιαίτερη αξία της κάθε τοποθεσίας, εκμετάλλευση και βελτίωση των κτιρίων που ήδη υπάρχουν, ανάπτυξη τουρισμού μόνο σε κατάλληλες περιοχές και όπου υπάρχει διαθέσιμος ντόπιος πληθυσμός, ανάπτυξη σχεδιασμένη σύμφωνα με τις δυνατότητες της περιοχής για τουρισμό, τοπικά ελεγχόμενο, αποτίμηση όλων των οικονομικών, οικολογικών και κοινωνικών προτερημάτων και μειονεκτημάτων, διατήρηση φυσικών φραγμών, ντόπια αρχιτεκτονική (σχέδιο κτιρίων και υλικών).</p>
<p>✓ <u>Διαθέσεις του τουρίστα</u></p> <p>Έλλειψη χρόνου, ταχύτατα μέσα μεταφοράς, προσχεδιασμένο δρομολόγιο, εισαγόμενος τρόπος ζωής, «Θεάματα», άνετος και παθητικός, μικρή ή καθόλου νοητική προετοιμασία, δεν επιθυμεί να μάθει τη γλώσσα, ποικίλες αγορές, αναμνηστικά.</p>	<p>✓ <u>Διαθέσεις του τουρίστα</u></p> <p>Αφθονία χρόνου, κατάλληλα (ή ακόμα και αργά) μέσα μεταφοράς, αυθόρμητο δρομολόγιο, εγχώριος τρόπος ζωής, βιώματα, δραστήριος και ενεργητικός, προ-έρευνα για τον προορισμό, μαθαίνει να μιλάει τη γλώσσα, αγορές δώρων, μνήμες, ημερολόγια, νέες προοπτικές.</p>

Τα κίνητρα του εναλλακτικού τουρίστα και τα καταναλωτικά του πρότυπα, που κατευθύνονται στην αναζήτηση της αυθεντικότητας και στην συναναστροφή του με την παρθένα φύση και τον αυτόχθονα πολιτισμό, περικλείουν ιδιαίτερη σημασία στην προστασία της κοινωνίας, του πολιτισμού και του περιβάλλοντος της περιοχής υποδοχής τουριστών, συνεισφέροντας έτσι στην αειφόρο ανάπτυξη και στη μακροβιότητα των υπαρχόντων πόρων.

Απ' την άλλη, υπάρχει μειωμένη διαρροή χρημάτων από την τοπική οικονομία για λόγους όπως αγορά εισαγόμενων προϊόντων, εξάρτηση από ξένους οργανωτές ταξιδιών και απασχόληση αλλοδαπών στην ντόπια βιομηχανία, δημιουργώντας έτσι υψηλούς οικονομικούς δεσμούς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζει τα εναλλακτικά χαρακτηριστικά του τουρισμού ο Gannon (1993) “ντόπιοι επιχειρηματίες μικρών επιχειρήσεων μπορούν, με μέτριες δαπάνες, να συνεισφέρουν αξιοσημείωτα στην οικονομική ανάπτυξη γιατί προμηθεύουν μικρότερες αγορές, αξιώνουν σχετικά μικρά κεφάλαια, χρησιμοποιούν ντόπιους πλουτοπαραγωγικούς πόρους και ακατέργαστα υλικά και δεν απαιτούν δαπανηρή και εξεζητημένη υποδομή” (σ.54).

Ο εναλλακτικός τουρισμός υποδεικνύει περιορισμούς αναφορικά με τη φέρουσα ικανότητα μιας τουριστικής περιοχής και μπορεί να θεωρηθεί ως τουρισμός μειωμένων αρνητικών επιπτώσεων. Αυξημένη είναι μέσω του εναλλακτικού τουρισμού η διασύνδεση του τουριστικού τομέα με άλλους τομείς της οικονομίας, π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία και χειροτεχνία.

Τα τελευταία χρόνια εξαιτίας των αρνητικών σχολίων που αποδίδονται στο μαζικό τουρισμό, πολλά κράτη διαμορφώνουν την πολιτική τους προς την ενθάρρυνση πιο ήπιων (εναλλακτικών) μορφών τουρισμού, αναζητώντας έτσι μια λύση για τα μακροχρόνια προβλήματα που έχουν προκληθεί από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο εναλλακτικός τουρισμός εκτός από τη συμβολική έννοια που έχει αποκτήσει ως μορφή τουρισμού, της οποίας τα κύρια χαρακτηριστικά είναι η αναζήτηση της αυθεντικότητας και της επαφής με τη φύση, η άρνηση των απρόσωπων τουριστικών πακέτων, η αποφυγή των κοσμικών παραλιών ή ο συνδυασμός των διακοπών με την προσφορά εθελοντικής εργασίας, αναφέρεται σε κάθε ειδική μορφή τουρισμού, η οποία προσελκύει τουρίστες με ειδικά ενδιαφέροντα, συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και τέλος προσφέρει λύσεις σε προβλήματα της τουριστικής εποχικότητας.

Οι **εναλλακτικές μορφές τουρισμού** είναι πάρα πολλές και αναπτύσσονται στηριζόμενες στις ειδικές συνθήκες που υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο, όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, τα θρησκευτικά μνημεία, τα ιαματικά λουτρά, κλπ., ή σε ειδικά προγράμματα ανάπτυξης, όπως ο αθλητικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο δασοτουρισμός, ο φυσιολατρικός, ο χιονοδρομικός, ο ορεινός τουρισμός, κλπ. Παρακάτω αναφέρουμε ορισμένες από τις πιο κυρίες μορφές εναλλακτικού τουρισμού:

- Αγροτουρισμός²
- Οικολογικός τουρισμός³
- Συνεδριακός – εκθεσιακός τουρισμός
- Ορειβατικός και ο περιπατητικός τουρισμός
- Εκπαιδευτικός-πολιτιστικός τουρισμός
- Τουρισμός υγείας
- Αθλητικός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Αστικός Τουρισμός
- Θεραπευτικός – ιαματικός τουρισμός
- Κοινωνικός τουρισμός

Είναι φανερό ότι οι μορφές αυτές δεν μπορούν να αντικαταστήσουν το μαζικό τουρισμό, με την έννοια του παραθαλάσσιου μαζικού τουρισμού. Ωστόσο δρουν συμπληρωματικά προς αυτόν, συμβάλλοντας, κατά κύριο λόγο, στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των περιοχών της περιφέρειας.

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται όλο και πιο συστηματικά οι ειδικές μορφές τουρισμού, που προσφέρουν τη δυνατότητα στους ταξιδιώτες να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητές τους και με προγράμματα εξειδικευμένων δράσεων, όπως είναι ο θεραπευτικός-ιαματικός τουρισμός, ο θρησκευτικός

² Μια βασική μορφή του Εναλλακτικού Τουρισμού είναι ο **Αγροτουρισμός**, γι αυτό συχνά λέγοντας «εναλλακτικό τουρισμό» αναφερόμαστε κυρίως στον «αγροτουρισμό», που έχει βασικό στόχο την ανάπτυξη και ανασυγκρότηση της υπαίθρου.

³ Προαγωγή και προστασία περιοχών φυσικού κάλους από τον μαζικό τουρισμό και την υπερανάπτυξη.

τουρισμός, ο οικολογικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός κ.λπ. Έτσι, η χώρα αποτελεί πλέον έναν προσφιλή τουριστικό προορισμό όχι μόνο για διακοπές «κλασσικού τύπου», αλλά και για όσους επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας εκτός από την ξεκούραση και την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας και τη μοναδική εμπειρία, που προσφέρουν η φύση και τα «προϊόντα» της, ο θρησκευτικός πολιτισμός της αλλά και οι εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας.

Ο τουρισμός, είναι από τους μεγαλύτερους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ανάπτυξή του είναι συνεχής και μεγαλύτερη από την ανάπτυξη, γενικά, της οικονομίας. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν περίπου 2 εκατομμύρια επιχειρήσεις, κυρίως μικρομεσαίες, (γραφεία ταξιδιών, οργανωτές ταξιδιών, μεταφορείς, ξενοδόχοι, εστιατορες και άλλοι), που απασχολούν πάνω από 9 εκατομμύρια άτομα (5% της απασχόλησης) και αντιπροσωπεύουν το 5,5% του ΑΕΠ⁴ της Ένωσης και το 30% του εξωτερικού εμπορίου υπηρεσιών.

Ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Ευρώπη κρίνεται η διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης η οποία ορίζεται ως «η τουριστική ανάπτυξη που ικανοποιεί τις σημερινές ανάγκες των τουριστών και των περιοχών υποδοχής, προστατεύοντας και βελτιώνοντας τις προοπτικές για το μέλλον. Θεωρείται ότι ενσωματώνει τη διαχείριση όλων των πόρων κατά τέτοιο τρόπο ώστε να πληρούνται οι οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, ενώ θα διαφυλάσσονται παράλληλα η πολιτισμική ακεραιότητα, οι ουσιαστικές οικολογικές διαδικασίες, η βιολογική πολυμορφία και τα έμβια συστήματα».

Οι **εναλλακτικές μορφές τουρισμού** ή αλλιώς οι ήπιες μορφές τουρισμού, αναπτύχθηκαν τα τελευταία 30 χρόνια και αποτελούν πραγματική επανάσταση στον κλάδο. Κύριο γνώρισμά τους είναι η ανάπτυξη νέων, θεματικών, τρόπων προσέγγισης των τουριστών και η διαφύλαξη του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η ανάπτυξή τους συνδέθηκε με τον κορεσμό της κλασικής μαζικής μορφής τουρισμού και τις αρνητικές επιπτώσεις που επέφερε στο περιβάλλον και τις τοπικές κοινωνίες. Συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικότητας και στη συνεχή ροή τουριστών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Ο Εναλλακτικός Τουρισμός συνεπώς, έχει μεγάλα **πλεονεκτήματα**:

1. Σέβεται το περιβάλλον και τον πολιτισμό.
2. Προβάλλει την πολιτιστική κληρονομιά κάθε τόπου.
3. Αξιοποιεί την τοπική κουζίνα και προωθεί έτσι τα τοπικά προϊόντα.
4. Ωφελεί τους πολλούς και τους μικρούς (και όχι τους λίγους και τους μεγάλους).

⁴ Α.Ε.Π. : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν.

5. Προσφέρει στους τουρίστες εμπειρίες με ποιότητα και «χρώμα».
6. Συμβάλλει στην επιβίωση και αναζωογόνηση της υπαίθρου.

Αναμφισβήτητα λοιπόν, ο τουρισμός συμβάλλει καθοριστικά στην ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη και στη δραστική μείωση της ανεργίας στη χώρα μας. Δεν είναι τυχαίο ότι συνεισφέρει περίπου το 18% του ΑΕΠ, αν ληφθούν υπόψη και οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του στο σύνολο της οικονομίας. Το σύνολο των εσόδων της χώρας μας από τον τουρισμό είναι μεγαλύτερο από το σύνολο της αξίας των εξαγωγών μας, τόσο προϊόντων όσο και υπηρεσιών, και καλύπτει περίπου το 40% του ελλείμματος του ισοζυγίου των εξωτερικών μας πληρωμών. Στον ελληνικό τουρισμό απασχολούνται άμεσα και έμμεσα περίπου 800.000 εργαζόμενοι, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων δραστηριοποιείται στην περιφέρεια και σε μικρού ή μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις.

Ωστόσο, για να μπορέσει ο τουρισμός να αποκτήσει ακόμη μεγαλύτερη δυναμική και να βοηθήσει ακόμη περισσότερο στην οικονομία της χώρας θα πρέπει εκτός από τον παραδοσιακό τουρισμό να αναπτύξει και άλλες μορφές όπως συνεδριακό τουρισμό, αθλητικό τουρισμό κ.α. που αποτελούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί το σύνολο εκείνο των τουριστικών δραστηριοτήτων το οποίο επικεντρώνεται γύρω από μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας. Αποτελεί σημαντικό κομμάτι της Ελληνικής τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας, όπως Μοναστήρια και εκκλησίες. Τα μνημεία της Ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της Ελληνικής Εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο τόπο έλξης επισκεπτών.

Ο θρησκευτικός τουρισμός περιλαμβάνει εκκλησίες⁵, μοναστήρια⁶, πανηγύρεις κλπ. Η Ελλάδα είναι ίσως μια από τις λίγες χώρες στον κόσμο που μπορεί να αναπτύξει τη μορφή αυτή του τουρισμού, καθώς τα ελληνικά μοναστήρια αποτελούν θαυμάσια τεκμήρια τέχνης και τεχνικής, χτισμένα από το 10ο αιώνα συνδυάζουν την ελληνική ορθόδοξη παράδοση με την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και της ζωγραφικής στον ελληνικό χώρο. Ο ορθόδοξος μοναχισμός έχει προσφέρει σε κάθε γωνιά του τόπου μας θαυμάσια μνημεία, προσαρμοσμένα απόλυτα στη γεωγραφική θέση, το ανάγλυφο του εδάφους και το φυσικό τοπίο.

Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις σπάνιες εικόνες τους, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα μοναστήρια, τα μετόχια και οι σκήτες, η μοναδική μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους και τα μοναστήρια των Μετεώρων (Θεσσαλία), μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και τη στενή και μακραίωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία.

Σε πολλές περιοχές της χώρας, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να συναντήσει, επίσης, κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών, που συνυπάρχουν σε ένα διαρκή διάλογο, αναδεικνύοντας το σπάνιο ιστορικό και πολιτισμικό παλίμψηστο του ελληνικού χώρου.

⁵ **Οι εκκλησίες**, χώροι προορισμένοι να καλύψουν τις ανάγκες της Χριστιανικής λατρείας, αποτελούν χαρακτηριστικό και αναπόσπαστο στοιχείο του Ελληνικού τοπίου. Από τα λιτά ξωκλήσια έως τους επιβλητικούς εγγεγραμμένους σταυροειδής ναούς, οι εκκλησίες ακολουθούν συγκεκριμένους αρχιτεκτονικούς τύπους που καθιερώθηκαν σταδιακά, από τους πρώτους αιώνες δράσης του Χριστιανισμού. Η διακόσμηση τους, ζωγραφική, ψηφιδωτή ή άλλη, αντανakλά πάντα το Ορθόδοξο δόγμα, ακολουθώντας συγκεκριμένα τεχνοτροπικά ρεύματα και καθιερωμένα εικονογραφικά προγράμματα. Σημαντικοί αρχιτέκτονες, κτίστες ή ζωγράφοι έχουν συμβάλει ανά τους αιώνες στην κατασκευή και διακόσμηση των Ελληνικών Εκκλησιών, πολλές από τις οποίες αποτελούν πλέον διατηρητέα μνημεία. Όπως οι εκκλησίες, έτσι και τα μοναστήρια είναι στενά συνδεδεμένα με την ιστορία και την παράδοση της Ελλάδας.

⁶ **Ως μοναστήρι** χαρακτηρίζεται το σύνολο των οικημάτων μέσα στα οποία διαβιούν μοναχοί ή γενικότερα τα μέλη μιας θρησκευτικής κοινότητας. Οι μονές απαρτίζονται συνήθως από ένα κεντρικό ναό (το λεγόμενο καθολικό), παρεκκλήσια, τα κελιά των μοναχών, ξενώνες, την τράπεζα (τραπεζαρία), το μαγειρείο, τη βιβλιοθήκη κ.α.. Τα ίδια τα μοναστήρια αποτελούν πολιτιστικά μνημεία μοναδικά, όχι μόνο για την ορθοδοξία και την Ελλάδα, αλλά για ολόκληρο τον κόσμο.

Ο θρησκευτικός τουρισμός χωρίζεται σε δύο κατηγορίες:

1. Προσκυνητές τουρίστες, στους οποίους επικρατεί το θρησκευτικό κίνητρο. Οι τουρίστες αυτοί επισκέπτονται μια περιοχή αποκλειστικά για την επίσκεψη στο θρησκευτικό χώρο.
2. Τουρισμός θρησκευτικής κληρονομιάς, του οποίου οι τουρίστες ταξιδεύουν ομαδικά και συνδυάζουν το ταξίδι τους και με άλλες τουριστικές δραστηριότητες.

Ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά κυρίως ευσεβείς περιηγητές, φιλέρευνους τουρίστες, αλλά και θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης, οι οποίοι, μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, έρχονται σε επαφή με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας. Η μετακίνηση για λόγους θρησκευτικούς συνεχίζει να υπόσχεται στον ταξιδιώτη κάτι πολυτιμότερο από την γνωριμία ενός ξένου τόπου, έναν ελκυστικό συνδυασμό του τερπνού μετά του ωφελίμου.

Στη χώρα μας, όπως σε όλο τον κόσμο, ο προσκυνητής αποτελεί έναν ειδικό στόχο της τουριστικής βιομηχανίας. Με επίκεντρο τις Μητροπόλεις, τις μεγάλες ενορίες της πρωτεύουσας αλλά και διάφορες θρησκευτικές οργανώσεις, διοργανώνονται επισκέψεις σε θρησκευτικούς τόπους, είτε με αφορμή κάποια θρησκευτική εορτή, εκδήλωση ή τελετή, είτε όχι. Μόνο στο εσωτερικό της χώρας διακινούνται, προς πάσης φύσεως Μοναστήρια, περισσότερα από 300 χιλιάδες άτομα , κάθε χρόνο.

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τουριστική εποχικότητα είναι η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας σε ορισμένη εποχή του χρόνου. Λέγοντας εποχή του έτους κατά την οποία εκδηλώνεται η τουριστική δραστηριότητα, εννοείται πάντα η εποχή του έτους που επικρατεί στο τουριστικό προορισμό και όχι στο τόπο προέλευσης των τουριστών.

Ωστόσο, πολλές μορφές τουρισμού έχουν αναπτυχθεί λόγω εποχιακών παραγόντων και δραστηριοτήτων. Όπως για παράδειγμα ο χιονοδρομικός και ο παγοδρομικός τουρισμός το χειμώνα, ο παράκτιος και ο θαλάσσιος τουρισμός το καλοκαίρι, ο αγροτουρισμός και ο οικοτουρισμός την άνοιξη και το φθινόπωρο (κυρίως λόγω του ηπιότερου καιρού που επικρατεί).

Ο χειμερινός τουρισμός είναι μία δυναμική μορφή τουρισμού που προσπαθούν να αναπτύξουν οι χώρες υποδοχής τουριστών στο πλαίσιο της προσπάθειάς τους να διαφοροποιήσουν το τουριστικό τους προϊόν και με αυτόν τον τρόπο να αξιοποιήσουν και να εκμεταλλευτούν τους αδρανείς μήνες και να προσελκύσουν διάφορες κατηγορίες τουριστών, κυρίως υψηλής εισοδηματικής στάθμης.

Ο χειμερινός τουρισμός καλύπτει το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται στη διάρκεια του χειμώνα, δηλαδή κατά το διάστημα των μηνών Νοεμβρίου – Μαρτίου. Συγκεκριμένα καλύπτει τις δραστηριότητες εκείνες που εκδηλώνονται σε ορισμένο γεωγραφικό χώρο και για την ακρίβεια συνήθως σε ορεινές περιοχές σε συνδυασμό πάντα με ορισμένες κλιματολογικές συνθήκες, όπως για παράδειγμα χαμηλές θερμοκρασίες που πλησιάζουν τους 0° Κελσίου ή και κάτω από αυτούς, πολύ χιόνι κλπ.

Τα άτομα που κάνουν αυτής της μορφής τον τουρισμό συνδέονται αποκλειστικά με χειμερινά σπορ και με συναφείς προς αυτά δραστηριότητες. Το κρύο κλίμα της εποχής και οι χαμηλές θερμοκρασίες είναι ιδανικές για την διεξαγωγή αθλημάτων που ενδείκνυται για τους μήνες αυτούς και απαιτούν χιόνι ή ακόμα και την ύπαρξη πάγου. Τέτοιες δραστηριότητες είναι παραδείγματος χάριν, η χιονοδρομία⁷ και η ελκηθροδρομία (snowboard).

Η ανάπτυξη του τουρισμού χειμερινών σπορ προϋποθέτει εκτός άλλων τη δημιουργία μιας κατάλληλης υποδομής, όπως για παράδειγμα άρτια οργανωμένα χιονοδρομικά κέντρα, πίστες πάγου για έλκηθρα, αγωνιστικές πίστες σκι, πίστες σκι για παιδιά, αρχάριους και ερασιτέχνες σκιέρ, τουριστικά καταλύματα όλων των κατηγοριών και κυρίως πέντε και τεσσάρων αστέρων, συγκοινωνιακή σύνδεση των κέντρων χειμερινών σπορ με τα μεγάλα αστικά κέντρα και τους χώρους υποδοχής

⁷ Free-Rider/liber-vehere, ελευθερία-ορμητικότητα. Είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται κυρίως στο σκι. Το σπορ αυτό έχει αναπτυχθεί με ταχείς ρυθμούς τα τελευταία χρόνια και θεωρείται ως ένα από τα πιο ακραία σπορ στην ιστορία του αθλητισμού. Η φιλοσοφία είναι ότι στην διαδρομή μιας κατάβασης ενός βουνού ή μιας διαδρομής δεν υπάρχουν οροθετημένα όρια, προκαθορισμένοι στόχοι και πολύ περισσότερο κανόνες που να δεσμεύουν τον σκιέρ σε συγκεκριμένες καταστάσεις.

τουριστών, όπως για παράδειγμα αεροδρόμια, σιδηροδρομικούς σταθμούς, λιμάνια κλπ.

Τις τελευταίες δεκαετίες, η χιονοδρομία και το άθλημα του σκι έγιναν εξαιρετικά δημοφιλή στην Ελλάδα. Σήμερα, στο ηπειρωτικό τμήμα της χώρας λειτουργούν, συνολικά, 19 χιονοδρομικά κέντρα σύγχρονων προδιαγραφών, που αποτελούν σημαντικούς πόλους για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων χειμερινού τουρισμού και είναι ιδιαίτερα προσφιλή τόσο στους Έλληνες, όσο και στους ξένους επισκέπτες της χώρας. Σε πολλά από αυτά τα χιονοδρομικά κέντρα πραγματοποιούνται ειδικά προγράμματα για τους αρχάριους και όσους βρίσκονται σε μέσο στάδιο εκμάθησης.

ΑΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο αστικός τουρισμός, είναι μία εναλλακτική μορφή τουρισμού που έχει αρχίσει να αναπτύσσεται από την δεκαετία του '80, και μέχρι σήμερα διατηρεί αυξητικές τάσεις. Όπως η ονομασία του φανερώνει πρόκειται για τουριστική δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα κυρίως εντός αστικών και ημιαστικών κατοικημένων περιοχών. Η οικονομική του σημασία είναι τεράστια τόσο για την εθνική οικονομία της κάθε χώρας αλλά πολύ περισσότερο για την οικονομική ευμάρεια σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, ενώ πολλοί αναγνωρίζουν σε αυτόν μία τάση που θα μπορούσε να βοηθήσει στην ανάπτυξη των αστικών κέντρων της περιφέρειας (Hall, 1987).

Ο αστικός τουρισμός ή τουρισμός πόλεων είναι ο αναπτυσσόμενος τουριστικός τομέας στην Ευρώπη και όπως δείχνουν σχετικές έρευνες⁸ παρουσιάζει σημαντικά μεγαλύτερη αύξηση από τον παραθεριστικό τουρισμό ή τουρισμό ήλιου και θάλασσας (16,3% έναντι 6,3%).

Για πολλές πόλεις ο αστικός τουρισμός είναι η νούμερο ένα βιομηχανία. Βοηθάει στην αύξηση του εισοδήματος καθώς επίσης ενισχύει και την παραγωγή πολλών σχεδίων, προγραμμάτων και έργων. Ο αστικός τουρισμός προωθείται κατά προτεραιότητα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, τις μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο) και σε τουριστικές περιοχές με αξιόλογα αστικά κέντρα (Βόλος, Ναύπλιο, Χώρα Κέρκυρας, Χώρα Ρόδου, Πόλη Χανίων, Ιωάννινα, Καστοριά, Καβάλα, Ξάνθη, Ερμούπολη, Μυτιλήνη, Κω, Καλαμάτα, Κομοτηνή, Ρέθυμνο). Σε όλα τα ανωτέρω αστικά κέντρα προτείνεται η κατά προτεραιότητα προώθηση δράσεων, που αφορούν στην ανάδειξη και αναβάθμιση των ιστορικών κέντρων, μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και λοιπών αξιόλογων στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντός τους.

Ο αστικός τουρισμός είναι μια από τις ανερχόμενες τάσεις στον τουρισμό παγκοσμίως, κυρίως λόγω της κυρίαρχης τάσης για μικρά ταξίδια όπου συχνά πλέον προτιμούνται αστικοί προορισμοί. Ζητούμενο είναι η αναζήτηση αυθεντικών εμπειριών και η πολιτιστική κληρονομιά και η αστική ιστορία χρησιμοποιούνται ως ελκυστικός παράγοντας για τους επισκέπτες. Είναι λοιπόν, ιδανικός για την ανάπτυξη κάθε πόλης⁹, καθώς καταπολεμά την εποχικότητα, ενισχύει την ντόπια

⁸ Σε έρευνα της εταιρίας συμβούλων IPK αναφέρεται ότι τα ταξίδια σε πόλεις αντιπροσωπεύουν το 38% του συνόλου του εξερχόμενου τουρισμού στην Ευρώπη, ενώ το 60% εξ αυτού αφορά τον τομέα των city breaks. Σύμφωνα με συγκριτική μελέτη του Ευρωπαϊκού Δικτύου Τουριστικών Οργανισμών Πόλεων (European Cities Tourism), το ετήσιο συνέδριο του οποίου πραγματοποιήθηκε χθες στην Αθήνα, ο τουρισμός πόλεων αυξήθηκε σε υπερδιπλάσιο ποσοστό από τον τουρισμό κρατών κατά την περίοδο 1998-2004 (16,3% έναντι 6,3%) και συνεχίζει να κινείται σε διαρκώς αυξητικούς ρυθμούς. Σημειώνεται μάλιστα ότι τα city breaks είναι αυτή τη στιγμή η τρίτη κατά σειρά προτίμησης μορφή τουρισμού, μετά το «ήλιος και θάλασσα» και τον πολιτιστικό τουρισμό.

⁹ Η πόλη είναι μια πραγματικότητα, αλλά συγχρόνως συμμετέχει στις κοινωνικές φαντασιώσεις, ενώ κάθε κάτοικος ή επισκέπτης αντιλαμβάνεται διαφορετικά τους χώρους στους οποίους ζει ή κινείται. Οι εικόνες των τόπων σχεδόν πάντα προβάλλουν υπερβολικά ορισμένα στοιχεία τα οποία μπορεί να είναι φυσικά, πολιτιστικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά ή και συνδυασμός αυτών. Εδώ έχει ενδιαφέρον να δει κανείς τη Στρατηγική του Λονδίνου όπου κάθε πέντε χρόνια δημιουργούνται νέα αξιοθέατα, διεξάγονται συνέχεια έρευνες που καθορίζουν και τις αγορές στόχους, δημιουργούν εξειδικευμένες πολιτιστικές διαδρομές με θέμα π.χ. τον Χάρυ Πότερ ή τον Τζακ τον Αντεροβγάλτη.

επιχειρηματικότητα και αυξάνει τις θέσεις εργασίας, και μάλιστα του ειδικευμένου προσωπικού, καθώς αποτελεί μία από τις πιο απαιτητικές μορφές τουρισμού (Hughes, 1982).

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ – ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η φύση εκτός από σπάνια τοπία και ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές, έχει χαρίσει και πηγές με σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες. Τα ιαματικά λουτρά αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου μιας χώρας, ενώ οι θεραπευτικές τους ιδιότητες ήταν ήδη γνωστές από τα αρχαία χρόνια.

Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές υπάρχουν και οι θερμοπηγές, με τις οποίες οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία (θερμαλισμός).

Η γεωγραφική κατανομή των πηγών δεν είναι τυχαία, καθώς συνδέεται είτε με τεκτονικά γεγονότα, όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών του Καϊάφα, της Κυλλήνης και του Λαγκαδά, είτε με ηφαιστειακές δραστηριότητες όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών των Μεθάνων, της Μήλου, της Λέσβου, της Σαμοθράκης και της Λήμνου. Η υδροθεραπεία¹⁰ είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αντιμετώπιση πολλαπλών παθήσεων, όπως είναι τα αρθρικά και οι ρευματοπάθειες.

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα αναπτύσσεται και η θαλασσοθεραπεία, προσφέροντας σε σύγχρονες εγκαταστάσεις τις ευεργετικές ιδιότητες του θαλασσινού νερού. Ένας συνδυασμός χαλάρωσης, αναζωογόνησης, αναψυχής και θεραπείας μέσα σε κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες.

¹⁰ Η υδροθεραπεία διακρίνεται σε δύο είδη:

- i. **την εσωτερική**, η οποία περιλαμβάνει την ποσιθεραπεία (πόση ιαματικών νερών), εισπνοθεραπεία (εισπνοή των αερίων ή των σταγονιδίων των μεταλλικών νερών) και τις πλύσεις (στοματικές, ρινικές, γυναικολογικές)
- ii. **την εξωτερική**, η οποία περιλαμβάνει τα λουτρά, τις καταωνίσεις (για ορισμένο χρόνο το σώμα δέχεται το θερμομεταλλικό νερό, που έρχεται με ψηλή ή χαμηλή πίεση) τις υδρομαλάξεις (το σώμα δέχεται την πίεση του νερού), την υδροκινησιοθεραπεία (συνδυασμός λουτροθεραπείας και κινησιοθεραπείας, όσο το σώμα βρίσκεται στο νερό) και την πηλοθεραπεία (εφαρμογή πηλού, που έχει «ωριμάσει», σε σημεία του σώματος με διάφορες παθήσεις).

ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ – ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η διοργάνωση συνεδρίων αποτελεί έναν από τους πλέον αναπτυσσόμενους και δυναμικούς τομείς για το ελληνικό τουριστικό προϊόν (συνεδριακός τουρισμός). Τα τελευταία χρόνια και με αφορμή τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας 2004, κατασκευάστηκαν στην περιοχή της Αττικής ειδικές εγκαταστάσεις και αναπτύχθηκαν οι αναγκαίες υποδομές για τη διοργάνωση συνεδρίων, μεγάλου και μικρότερου μεγέθους.

Εξάλλου, στις περισσότερες περιοχές της χώρας, σύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες αλλά και εξειδικευμένοι χώροι οργάνωσης συνεδρίων, μπορούν να προσφέρουν διευρυμένες δραστηριότητες και υπηρεσίες υψηλού επιπέδου, καθώς και την απαιτούμενη υποδομή για να φιλοξενήσουν τόσο μικρές εκδηλώσεις όσο και μεγάλα παγκόσμια συνέδρια. Σημειώνεται πως η πρόσβαση σ' αυτές τις περιοχές, όπου υπάρχουν χώροι οργάνωσης συνεδρίων, είναι ιδιαίτερα εύκολη και σύντομη.

Οι υποδομές αυτές, συνδυασμό με το εξαιρετο κλίμα, τις απaráμιλλες φυσικές της ομορφίες, τις θαυμάσιες ακτές, το σπάνιο πολιτιστικό απόθεμα, την εξαιρετική γαστρονομία, τη φημισμένη φιλοξενία και την πλούσια νυκτερινή και πολιτιστική διασκέδαση, καθιστούν αναμφίβολα την Ελλάδα ως έναν ιδανικό προορισμό για τη διοργάνωση συνεδρίων¹¹.

Το είδος αυτό του τουρισμού μπορεί να συνδυαστεί με αθλητικά γεγονότα, προπονήσεις ή και ατομικό αθλητισμό π.χ. ιστιοπλοΐα, ποδηλασία κ.α. Στην Ελλάδα η μορφή αυτή τουρισμού έχει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης. Η πλειάδα των αθλητικών εγκαταστάσεων που έχουν προκύψει μετά από την οργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 θα μπορούν να αξιοποιηθούν και στο πλαίσιο του αθλητικού τουρισμού.

¹¹ Ο HAPCO – που αποτελεί αυτή τη στιγμή τον πιο δραστήριο φορέα στον κλάδο του Συνεδριακού Τουρισμού - με την ευκαιρία του θετικού κλίματος για μια δυναμική ανάπτυξη στον κλάδο, το άνοιγμα της νέας πολιτικής ηγεσίας στους φορείς του τουρισμού και την προοπτική δημιουργίας μεγάλου Συνεδριακού Κέντρου στην Αθήνα έχει θέσει τους εξής στόχους:

- Να ενισχύσει το Συνεδριακό Τουρισμό ως μια σημαντική συνιστώσα Τουριστικής Ανάπτυξης της χώρας
- Να συμβάλλει στην πολυμορφία και την ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος και στην προσέλκυση τουρισμού με υψηλό εισοδηματικό, κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο
- Να διεκδικήσει μεγαλύτερα μερίδια προγραμμάτων και εργασιών στην Ελληνική και Διεθνή κλαδική αγορά
- Να εξασφαλίσει μεγαλύτερα μερίδια προγραμμάτων και εργασιών για τα μέλη του προβάλλοντας τις υπηρεσίες τους στην εγχώρια και διεθνή συνεδριακή αγορά και να καλλιεργήσει την αλληλεγγύη και τη συνεργασία μεταξύ τους ώστε να διασφαλίσει την προαγωγή των κοινών επαγγελματικών και οικονομικών τους συμφερόντων
- Να παράσχει έγκυρη πληροφόρηση και εκπαίδευση σε θέματα συνεδριακού τουρισμού.

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ – ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Ελλάδα είναι μια κατ' εξοχήν ορεινή χώρα, αφού στην επικράτειά της υπάρχουν περισσότερα από 300 μεγαλύτερα ή μικρότερα βουνά¹². Ο σημαντικότερος ελληνικός ορεινός άξονας είναι η οροσειρά της Πίνδου, που σχηματίζει τη «ραχοκοκαλιά» της ηπειρωτικής χώρας και έχει ως φυσική συνέχεια τα βουνά της Πελοποννήσου και της Κρήτης. Εξάλλου, τα περισσότερα νησιά αποτελούν, στην πραγματικότητα, τις βουνοκορφές της καταποντισμένης Αιγίδος, που κάποτε συνέδεε την ηπειρωτική Ελλάδα με τη Μικρά Ασία.

Τα ελληνικά βουνά χαρακτηρίζονται από την ποικιλομορφία τους, τα σπάνια τοπία και τα μοναδικά δάση τους, μερικά από τα οποία είναι από τα παλαιότερα φυσικά δάση της Ευρώπης. Λόγω του απaráμιλλου φυσικού τους πλούτου (σε χλωρίδα και πανίδα) πολλά από αυτά προστατεύονται ως Εθνικοί Δρυμοί¹³, ενώ παράλληλα, τις τελευταίες δεκαετίες, με τις υποδομές που δημιουργήθηκαν αποτελούν ιδανικούς προορισμούς για όσους θέλουν να απολαύσουν δραστηριότητες χειμερινού και ορεινού τουρισμού (ορειβασία¹⁴, πεζοπορία¹⁵, αναρρίχηση¹⁶ κ.α.).

Αισθητικά δάση κηρύσσονται δάση ή φυσικά τοπία που έχουν ιδιαίτερη αισθητική, οικολογική και τουριστική σημασία και επιβάλλεται η προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και του ιδιαίτερου φυσικού κάλλους τους. Για την προστασία, οργάνωση και βελτίωση των αισθητικών δασών λαμβάνονται μέτρα και εκτελούνται έργα, σύμφωνα με τα ισχύοντα για τις περιφερειακές ζώνες των εθνικών δρυμών.

¹² Το ψηλότερο βουνό της χώρας είναι ο (φημισμένος από την ελληνική μυθολογία) Όλυμπος (στη Μακεδονία), που φτάνει τα 2.917 μέτρα (κορυφή Μύτικας), ενώ περίπου 40 ορεινά συγκροτήματα, σ' όλη τη χώρα, υπερβαίνουν σε υψόμετρο τα 2.000 μέτρα.

¹³ Ο όρος «**Εθνικός Δρυμός**» αναφέρεται σε περιοχές που, σύμφωνα με τη διεθνή νομοθεσία, έχουν ιδιαίτερη οικολογική σημασία λόγω της σπανιότητας και της ποικιλομορφίας της χλωρίδας και της πανίδας τους, των γεωμορφολογικών σχηματισμών, του υπεδάφους, των νερών και της ατμόσφαιράς τους. Ο ανθρώπινος παράγοντας υποχρεούται να λειτουργήσει ως μέσο διατήρησης και βελτίωσης της σύνθεσης, τόσο για τη διενέργεια επιστημονικών ερευνών, όσο και για την προσέλκυση του κοινού για ψυχαγωγικούς και επιμορφωτικούς λόγους.

¹⁴ Η **ορειβασία** αποτελεί την πλέον δύσκολη μορφή της πεζοπορίας. Συνήθης στόχος της ορειβασίας είναι η κατάκτηση κάποιας κορυφής. Στην ορειβασία η απόσταση δεν παίζει ουσιαστικό ρόλο. Πιο σημαντικό στοιχείο είναι ότι ανά ώρα καλύπτονται περίπου 300 μέτρα υψομετρικής διαφοράς που σημαίνει ότι για να ανέβει κανείς 1000 μέτρα απαιτούνται περίπου 4 ώρες μαζί με τις στάσεις. Μια συνήθης ορειβατική ανάβαση διαρκεί 7-10 ώρες μαζί με την επιστροφή.

¹⁵ Η **πεζοπορία** διακρίνεται σε απλή και ορεινή. Στην πρώτη κατηγορία, η ελάχιστη διανυόμενη απόσταση είναι 5 χλμ. (περίπου μια-δύο ώρες) και πραγματοποιείται σε εδάφη με πολύ μικρή κλίση (χωρίς μεγάλη υψομετρική διαφορά) κι ελαφρύ εξοπλισμό. Στη δεύτερη κατηγορία, η απόσταση των 15- 20 χλμ. και οι 5-8 ώρες πορείας αποτελούν τον κανόνα. Ο εξοπλισμός είναι εξειδικευμένος και ιδιαίτερα τη χειμερινή περίοδο επιβάλλεται να είναι ο κατάλληλος. Η ορεινή πεζοπορία μπορεί να γίνει σε οποιοδήποτε βουνό.

¹⁶ Αναρρίχηση χαρακτηρίζεται το σκαρφάλωμα, με καλοκαιρινές συνθήκες (με χειμερινές χαρακτηρίζεται **αλπινισμός**), σε οποιαδήποτε κορυφή βουνού, που γίνεται όμως από την απόκρημνη πλευρά της (ορθοπλαγιά) και στην οποία εφαρμόζεται αναγκαστικά η αναρριχητική τεχνική (μικρού ή μεγάλου βαθμού δυσκολίας) με τη χρήση βοηθητικών οργάνων.

Επίσης, στην Ελλάδα υπάρχουν και πολλά φαράγγια¹⁷. Η «διάσχιση φαραγγιού» (canyoning) είναι η δραστηριότητα που συνδυάζει πεζοπορία αναρρίχηση, κατάβαση βράχων, πέρασμα ποταμιών και κολύμπι. Όταν, στη διαδρομή, υπάρχουν καταράκτες περιλαμβάνει και άλματα από ύψος στο νερό.

¹⁷ **Φαράγγι** είναι ένας χαρακτηριστικός σχηματισμός των ασβεστολιθικών βουνών. Δημιουργείται από τα νερά των βροχοπτώσεων και των χιονιών που λιώνουν. Στα απρόσιτα τοιχώματά του φυτρώνουν σπάνια αγριολούλουδα και βρίσκουν ασφαλείς θέσεις φωλιάσματος πολλά πουλιά. Ένα από τα πιο γνωστά φαράγγια της Ελλάδας είναι το φαράγγι της Σαμαριάς που βρίσκεται στην Κρήτη, στο νομό Χανίων.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Πολιτισμός¹⁸ είναι η κατάσταση κατά την οποία ο άνθρωπος έχει αναπτύξει ηθική, κοινωνική, πνευματική, τεχνική, πολιτική και καλαισθητική ζωή, σε αντίθεση με τους απολίτιστους και άγριους ανθρώπους που έχουν πρωτόγονη ή άγρια ζωή. Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που γίνεται για πολιτιστικούς λόγους. Δηλαδή, έχει σαν κύριο τουριστικό προϊόν την επαφή, γνωριμία, γνώση και απόλαυση του πολιτιστικού πολιτισμού των τουριστικών προορισμών και τις διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και δραστηριότητες.

Αυτή η μορφή τουρισμού περιλαμβάνει:

- ✓ Επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, πινακοθήκες, βιβλιοθήκες, παραδοσιακούς οικισμούς, μοναστήρια, αξιοθαύμαστες φυσικές περιοχές, κτίρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, κλπ.
- ✓ Παρακολουθήσεις συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, όπερας, παραδοσιακών χορών και τραγουδιών, παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων και παραδοσιακών εθίμων, κλπ.
- ✓ Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως πανηγύρια, φεστιβάλ, κοινωνικές και πνευματικές δραστηριότητες, εκδρομές, μαθήματα που αναφέρονται στον πολιτισμό, χορούς, κλπ.

Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να αναπτυχθεί παράλληλα με άλλες τουριστικές δραστηριότητες άλλων μορφών τουρισμού όπως αγροτουρισμό, τουρισμό υπαίθρου, περιπατητικό τουρισμό, κλπ. Σε αυτές τις μορφές τουρισμού κάποιος μπορεί να βρει στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς και πλούτου. Αυτά τα στοιχεία μπορεί να περιλαμβάνουν αγροτικούς οικισμούς, ιστορικά μνημεία, χαρακτηριστικά αρχιτεκτονήματα (κάστρα, γέφυρες, κλπ), μοναστήρια, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, κλπ.

Επίσης, ο πολιτιστικός τουρισμός αναπτύσσεται παράλληλα και με τον εκπαιδευτικό τουρισμό. Ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να είναι μια ατομική ή οικογενειακή δραστηριότητα, αλλά συχνά οργανώνεται και ομαδικά¹⁹. Οι προορισμοί περιλαμβάνουν αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία, εκθεσιακά κέντρα κλπ. Πολλές λέσχες και οργανισμοί προσφέρουν εκπαιδευτικά ταξίδια στα μέλη τους.

¹⁸ Σύμφωνα με το διεθνές όρο (Σφακιανάκης 2000) που χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό της έννοιας πολιτισμός είναι όρος κουλτούρα που ορίζεται ως το σύνολο των προτύπων συμπεριφοράς και σκέψης των ανθρώπων που ζουν στις ανθρώπινες κοινωνίες, που προσδιορίζουν τα πιστεύω, τη συμπεριφορά, τη γλώσσα, τη τέχνη και τη τεχνολογία, τη θρησκεία, τα πολιτικά και οικονομικά συστήματα, το τρόπο έκφρασης, ένδυσης, διατροφής, κλπ.

¹⁹ Σε πολλές χώρες, οι σχολικές τάξεις οργανώνουν εκπαιδευτικά ταξίδια. Στην Ελλάδα, δυστυχώς, ο θεσμός των εκπαιδευτικών εκδρομών έχει εκφυλιστεί σε μια δραστηριότητα εκτόνωσης των μαθητών από την καταπίεση του σχολείου και της οικογένειας.

Με αφορμή ή την επίσκεψη για πολιτιστικά γεγονότα ή για μνημεία η Ελλάδα έχει μια πολύ μεγάλη πολιτιστική κληρονομιά που αν την εκμεταλλευθεί κατάλληλα θα προσελκύσει ένα μεγάλο μέρος της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης. Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική, οι παραδοσιακοί οικισμοί και τα ιστορικά κέντρα των πόλεων αποτελούν βασικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και φυσιογνωμίας της χώρας μας.

Ο πλούτος και η ποικιλομορφία της ελληνικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αναδεικνύονται στους 653 διατηρητέους παραδοσιακούς οικισμούς, τα 8000 διατηρητέα κτήρια καθώς και τα αρχαία και βυζαντινά μνημεία. Η διατήρηση και η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αποτελεί συστατικό στοιχείο της τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα. Πολλά κτήρια παραδοσιακής αρχιτεκτονικής έχουν σήμερα αποκτήσει νέες χρήσεις και στεγάζουν διάφορες λειτουργίες, όπως τουριστικά καταλύματα, μουσεία, εκθέσεις, εστιατόρια, δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες κ.λπ. Τα ιστορικά κέντρα των ελληνικών πόλεων αναζωογονούνται με ανακαινίσεις κτηρίων, πεζοδρομήσεις και διαμορφώσεις χώρων αποτελώντας ελκυστικούς τόπους επίσκεψής τους.

Επιπλέον σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο είναι διάσπαρτες οι οχυρώσεις θέσεων και οικισμών με φυλάκια, πύργους ή τείχη με επάλξεις και πύργους. Χτισμένα από τους Βυζαντινούς, συχνά επάνω σε θέσεις οχυρωμένες από τους αρχαίους χρόνους, δέχτηκαν αργότερα προσθήκες και επεκτάσεις από Φράγκους, Ενετούς ή Γενουάτες και από τους Οθωμανούς. Τα κάστρα του ελληνικού χώρου σηματοδοτούν την ιστορική διαμόρφωση του τόπου μας και αποτυπώνουν τη διαδοχή ιστορικών εποχών, οικοδομικών τεχνικών και πολιτιστικών προτύπων.

ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο αθλητικός τουρισμός είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού, όπου οι τουρίστες κατά τη διάρκεια της τουριστικής δραστηριότητας, ασκούνται, γυμνάζονται, παίζουν ή αθλούνται. Αυτή η μορφή τουρισμού ονομάζεται Αθλητικός Τουρισμός Ανάπαυσης ή Αναψυχής. Όταν οι ασχολούμενοι με τον αθλητισμό (αθλητές, προπονητές, συνοδοί, θεατές, βοηθητικό προσωπικό) κατά τη διάρκεια των αγώνων έχουν τουριστικές δραστηριότητες τότε διαμορφώνεται ο λεγόμενος Αθλητικός Τουρισμός Επιδόσεων ή Άμιλλας.

➤ **Αθλητικός Τουρισμός Ανάπαυσης ή Αναψυχής**

Η ειδική αυτή μορφή τουρισμού συνήθως συνυπάρχει με το μαζικό τουρισμό και με μερικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού και χαρακτηρίζεται από ψυχαγωγική αθλητική δραστηριότητα που εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια των διακοπών.

Τα τελευταία χρόνια τα τουριστικά πακέτα του οργανωμένου τουρισμού περιλαμβάνουν και τουριστικές δραστηριότητες για τους τουρίστες. Τα μεγάλα ξενοδοχεία και τα τουριστικά θέρετρα, διαθέτουν όλη την αθλητική υποδομή στήριξης αθλημάτων. Έτσι οι τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να ασχολούνται με διάφορα αθλήματα (ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϊ, τένις, κλπ) κατά τη διάρκεια των διακοπών τους, δημιουργώντας έτσι τις ακόλουθες μορφές τουρισμού (Σφακιανάκης 2000):

1. Μαζικός Τουρισμός. Τα αγωνίσματα του μαζικού τουρισμού θεωρούνται ελιτιστικά αγωνίσματα (ιππασία, τένις, γκολφ, κλπ).
2. Περιπατητικός Τουρισμός. Το άθλημα της πεζοπορίας είναι προσιτό σε πολλούς τουρίστες και δεν χρειάζεται ειδικές γνώσεις ή ικανότητες.
3. Ορεινός Τουρισμός. Απευθύνεται σε άτομα που ενδιαφέρονται στην ορειβασία.
4. Χιονοδρομικός Τουρισμός.
5. Τουρισμός Αθλημάτων Υπαίθρου. Περιλαμβάνει αθλήματα κατάβασης ποταμών, αεροπτερισμού, αλεξίπτωτου, κλπ.
6. Το κινήγι, η ιππασία και η ποδηλασία δεν είναι προσιτά σε όλους τους τουρίστες, γιατί απαιτούν αυξημένες σωματικές ικανότητες και συνεπάγονται μεγάλες οικονομικές δαπάνες.
7. Παράκτιος Τουρισμός. Περιλαμβάνει αθλήματα όπως το θαλάσσιο σκι, η κολύμβηση, η κωπηλασία, η ιστιοπλοία, η ιστιοσανίδα, τα κανό, οι καταδύσεις, κλπ.
8. Θαλάσσιος Τουρισμός. Περιλαμβάνει αθλήματα όπως οι καταδύσεις, οι αγώνες με γιοτ, οι αγώνες με ιστιοφόρα, κλπ.

➤ Αθλητικός Τουρισμός Επιδόσεων ή Αμιλλας

Η ειδική αυτή μορφή τουρισμού είναι διαφορετική. Δεν είναι τουρίστες που κατά τη διάρκεια των διακοπών τους έχουν αθλητικές δραστηριότητες, είναι τουρίστες που το κύριο κίνητρο του ταξιδιού τους είναι η ικανοποίηση αθλητικών αναγκών. Σε αυτή την περίπτωση γίνεται για συμμετοχή ή παρακολούθηση αθλητικών γεγονότων που λαμβάνουν χώρα σε τόπους διαφορετικούς εκείνων στους οποίους ζουν μόνιμα οι αθλητές, οι προπονητές, οι συνοδοί και οι οπαδοί που τους ακολουθούν.

Οι αγώνες που προσελκύουν το κοινό και παρακινούν τους οπαδούς των διαφόρων ομάδων να μετακινούνται είναι:

1. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες.
2. Οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες.
3. Οι Ηπειρωτικοί Αγώνες (Πανευρωπαϊκοί, Παναμερικανικοί, κλπ).
4. Διεθνείς Αγώνες μεταξύ Εθνικών Ομάδων.
5. Αγώνες μεταξύ μεγάλων ομάδων.

Το σημαντικότερο από τουριστικής πλευράς είναι ότι μερικοί από τους παραπάνω αγώνες συγκεντρώνουν εκατομμύρια τουρίστες. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες για παράδειγμα προσελκύουν εκατομμύρια τουρίστες, μετατρέποντας τον αθλητικό τουρισμό σε μαζικό τουρισμό με όλα τα σχετικά χαρακτηριστικά.

Η Ελλάδα, χώρα όπου γεννήθηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, είναι ιδανική για την ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων καθώς και για τέλεση αθλητικών αγώνων. Τις τελευταίες δεκαετίες, στη χώρα διοργανώνονται όλο και συχνότερα μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις σε πολλά σπορ (παγκόσμια πρωταθλήματα, πανευρωπαϊκοί αγώνες, σημαντικά διεθνή τουρνουά κ.α.), με κορυφαίο γεγονός τους **Ολυμπιακούς Αγώνες 2004, στην Αθήνα.**

Οι αθλητικές αυτές διοργανώσεις συνέβαλαν σημαντικά στην κατασκευή, σ' όλη την επικράτεια, πολλών σύγχρονων μεγαλύτερων ή μικρότερων αθλητικών εγκαταστάσεων, σταδίων και προπονητικών κέντρων για ένα ευρύ φάσμα αθλημάτων, όπου σήμερα οι κάτοικοι αλλά και οι επισκέπτες κάθε περιοχής έχουν τη δυνατότητα να ασκηθούν στο αγαπημένο τους σπορ: από τον στίβο, το ποδόσφαιρο, το βόλεϊ και το μπάσκετ, ως το τένις και το γκολφ, την ιστιοπλοΐα ή τις ιστιοσανίδες. Εξάλλου, πολλά ξενοδοχεία διαθέτουν ειδικές εγκαταστάσεις για αθλητικές δραστηριότητες των πελατών τους (μπάσκετ, βόλεϊ, τένις, γκολφ, ιπασία²⁰, θαλάσσια σπορ²¹ κ.α.).

²⁰ Το άθλημα της ιπασίας ξεκίνησε στην Ελλάδα λίγο πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με πρωτοβουλία μιας ομάδας ανωτέρων αξιωματικών του στρατού και απλών «φιλίππων», όταν ιδρύθηκε ο Ελληνικός Ιπτικός Όμιλος

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΓΕΙΑΣ

Τουρισμός Υγείας είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες συμμετέχουν σε προγράμματα υγείας ή σε προγράμματα που σχετίζονται με την υγεία. Τα προγράμματα υγείας είναι προγράμματα διατήρησης, πρόληψης, θεραπείας, ανάρρωσης και αποκατάστασης της υγείας με σύγχρονες ιατρικές μεθόδους και με φυσικές μεθόδους και προγράμματα που σχετίζονται και επηρεάζουν την υγεία όπως προγράμματα υγιεινής διαβίωσης, υγιεινής διατροφής, ενεργητικής άθλησης, ψυχικής ισορροπίας, ομορφιάς, αδυνατίσματος, κοινωνικής επανένταξης, κλπ.

Ο Τουρισμός Υγείας περιλαμβάνει τις ακόλουθες μορφές τουρισμού (Σφακιανάκης 2000):

1. Θεραπευτικός Τουρισμός. Περιλαμβάνει προγράμματα θεραπείας με σύγχρονες μεθόδους της ιατρικής και με φυσικές μεθόδους θεραπείας της εναλλακτικής ιατρικής.
2. Θερμαλισμός. Περιλαμβάνει την ενεργειακή αξιοποίηση των θερμομεταλλικών νερών και τη γενικότερη χρήση της γεωθερμικής ενέργειας και τη χρήση των μεταλλικών νερών. Περιλαμβάνει ταξίδια σε τουριστικούς προορισμούς με ιαματικές πηγές.
3. Τουρισμός Φυσικοθεραπείας. Περιλαμβάνει διάφορες μεθόδους θεραπείας όπως, υδροθεραπεία, κινησιοθεραπεία, θαλασσοθεραπεία, κλπ.
4. Τουρισμός Υγιεινής Διαβίωσης. Είναι ο τουρισμός κατά τη διάρκεια του οποίου οι τουρίστες ακολουθούν ένα πρόγραμμα υγιεινής και φυσικής ζωής, το οποίο περιλαμβάνει υγιεινή διατροφή, ενεργητική άθληση, διαίτα, ωράριο παράλληλο με τους φυσικούς βιολογικούς ρυθμούς καθώς και προγράμματα ψυχικής ισορροπίας και καταστολής του άγχους.

(Ε.Ι.Ο.). Από τότε μέχρι τις μέρες μας, η ιπασία αναπτύσσεται συνεχώς στη χώρα και θεωρείται ένα από τα ανερχόμενα αθλήματα, με μεγάλη απήχηση στον κόσμο και κυρίως στην νεολαία.

²¹ Τα πιο γνωστός διαδεδομένα θαλάσσια σπορ είναι:

- ✓ **Το θαλάσσιο σκι**, το οποίο «γεννήθηκε» γύρω στο 1900, από μια παρέα νεαρών που διασκεδάζε στα νερά μιας λίμνης των Η.Π.Α. Γρήγορα η μόδα εξαπλώθηκε, ενώ με την εμφάνιση όλο και πιο δυνατών μηχανών στα σκάφη, αυξήθηκε η ταχύτητα, η δυσκολία αλλά και η δημοφιλία του αθλήματος.
- ✓ **Ιστιοπλοΐα** είναι ένα άθλημα που συνδέεται άρρηκτα τον ελληνικό λαό, μέσα από τη μακρόχρονη ιστορία της χώρας και τη μακραίωνη θαλασσινή παράδοσή της. Σήμερα, είναι ένα από τα δημοφιλέστερα αθλήματα και χιλιάδες Έλληνες ασκούνται συστηματικά (ως πρωταθλητές ή απλοί αθλητές) σε όλους τους τύπους ιστοπλοϊκών σκαφών
- ✓ **Ιστιοσανίδα (Windsurfing)** είναι ένα συναρπαστικό άθλημα για όλους τους ανθρώπους που δεν απαιτεί ιδιαίτερη σωματική δύναμη, τουλάχιστον στην αρχή, τον κυριότερο ρόλο παίζει η σωστή τεχνική. Εκτός από διασκέδαση και ολυμπιακό άθλημα, το windsurfing έχει γίνει και επαγγελματικό σπορ από το 1985, καθώς και άθλημα επιδείξεων και αγώνων σε κλειστούς χώρους, όπου δημιουργούνται τεχνητά οι απαραίτητες συνθήκες.

5. Τουρισμός Ομορφιάς. Περιλαμβάνει προγράμματα ομορφιάς όπως αισθητική, κομμωτική, αδυνατίσματος, σύσφιξης μυών, περιποίησης προσώπου, ενδυματολογίας και πλαστικής χειρουργικής (σε σύγχρονα τουριστικά Κέντρα Υγείας).

Ο τουρισμός υγείας, αποτελεί έναν από τους πλέον σύγχρονους τρόπους διακοπών που βρίσκει ολοένα και περισσότερους θαυμαστές. Οι πελάτες αυτής της κατηγορίας, λόγω της γενικότερης στάσης ζωής που ακολουθούν, απαιτούν και στη διάρκεια των διακοπών να βρουν δραστηριότητες και εγκαταστάσεις που ταιριάζουν με αυτή τη φιλοσοφία. Γι' αυτό το λόγο επιλέγουν προορισμούς και επιχειρήσεις με την ανάλογη υποδομή.

Η γενικότερη αυτή τάση για έναν πιο υγιεινό τρόπο ζωής, περιορισμό της φαρμακοθεραπείας, προσεκτικότερη διατροφή, αθλητισμό και αγάπη για το περιβάλλον, δημιούργησε την ανάγκη για όλο και περισσότερες τουριστικές επιχειρήσεις να αρχίζουν να προσανατολίζονται προς αυτή τη κατεύθυνση και να εντείνουν την προσφορά ανάλογων υπηρεσιών²².

²² Άρτια εξοπλισμένα γυμναστήρια, αίθουσες αισθητικής, μασάζ, σάουνα και προγράμματα γυμναστικής για διάφορες ηλικίες είναι μερικές από τις υπηρεσίες στις οποίες τα ξενοδοχεία έχουν αρχίσει να δίνουν όλο και περισσότερη σημασία.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με το Διεθνές Γραφείο Κοινωνικού Τουρισμού (BITS: Bureau Internationale la Tourisme Social), κοινωνικός τουρισμός είναι το σύνολο των σχέσεων και διεργασιών που προκύπτουν από την επιδοτούμενη από την Πολιτεία για συμμετοχή στο τουρισμό των κοινωνικών στρωμάτων με χαμηλό εισόδημα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Σχέδιο Δράσης για ανάπτυξη κατά προτεραιότητα, διαφόρων τομέων του τουρισμού ορίζει τον κοινωνικό τουρισμό σαν τη διευκόλυνση, εκ μέρους των κρατών μελών, της πρόσβασης στο τουρισμό ομάδων ατόμων που για διάφορους λόγους, αλλά κυρίως για κοινωνικούς λόγους ή λόγους υγείας έχουν δυσκολίες να κάνουν διακοπές. Στα μέτρα που προτείνει είναι και τα μέτρα περιορισμού εμποδίων που συναντούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες στη πρόσβαση τους στο τουρισμό, εντάσσοντας το τουρισμό ατόμων με ειδικές ανάγκες ή τουρισμό για όλους, στον κοινωνικό τουρισμό (Ηγουμενάκης, Κραβαρίτης και Λύτρας 1998).

Οι κυριότεροι παράγοντες του κοινωνικού τουρισμού είναι (α) η Πολιτεία και οι λοιποί φορείς που «διευκολύνουν» (επιδοτούν) τον κοινωνικό τουρισμό και καθορίζουν το πλαίσιο ανάπτυξης του, (β) το ύψος της επιδότησης που καθορίζει το είδος και τη διάρκεια του κοινωνικού τουρισμού, και (γ) οι δικαιούχοι του κοινωνικού τουρισμού.

Ο Κοινωνικός Τουρισμός²³ αποτελεί μία σύγχρονη μορφή εσωτερικού τουρισμού των αναπτυγμένων κυρίως κρατών. Στα κράτη αυτά όπου αναπτύχθηκε ο Κοινωνικός Τουρισμός, σήμερα συναντάται ως θεσμός μέσω του οποίου κοινωνικές τάξεις και ομάδες του πληθυσμού που χαρακτηρίζονται αδύναμες οικονομικά και κοινωνικά, μπορούν να απολαύσουν το δικαίωμα των διακοπών με την ενίσχυση της πολιτείας.

Τέτοιες ομάδες είναι μισθωτοί και συνταξιούχοι, άνεργοι, πολύτεκνοι, άτομα με ειδικές ανάγκες, αγρότες, ανύπαντρες μητέρες και άντρες ή γυναίκες σε χηρεία. Ειδικά, στο πρόγραμμα Κοινωνικού Τουρισμού της Εργατικής Εστίας, ως άτομα με ειδικές ανάγκες ορίζονται οι τυφλοί, οι κωφάλαλοι, οι παράλυτοι, οι νεφροπαθείς, οι πάσχοντες από μεσογειακή αναιμία, οι πάσχοντες από βαριά νοητική καθυστέρηση, καθώς και άτομα που έχουν υποβληθεί σε μεταμόσχευση καρδιάς ή πνευμόνων.

Στην Ελλάδα ο Κοινωνικός Τουρισμός, δεν ήταν καθόλου γνωστός σε όλο αυτό το εξαιρετικά μεγάλο χρονικό διάστημα που το B.I.T.S. δημιουργούσε τις προϋποθέσεις ανάπτυξής του και κυρίως της επέκτασής του. Ο Κοινωνικός Τουρισμός εισάγεται ως θεσμός για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1982, όταν αρχίζουν τα πρώτα προγράμματα «πειραματικά» Κοινωνικού Τουρισμού από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, την Εργατική Εστία και τη Γενική Γραμματεία της Νέας Γενιάς, τα οποία γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη για να φτάσουν στο απόγειό τους.

²³ Ο Κοινωνικός Τουρισμός έχει τις ρίζες του στην Ευρώπη της δεκαετίας του 1920, επισημοποιείται όμως ως θεσμός το 1936 με τη Συνθήκη Κοινωνικού Τουρισμού που υπογράφηκε από 14 χώρες, πρωτοπόρες μεταξύ των οποίων το Βέλγιο και η Γαλλία.

Η διάρκεια των διακοπών του Κοινωνικού Τουρισμού καθορίστηκε σε 7 μέρες με αντίστοιχες διανυκτερεύσεις και οι κάτοχοι του δικαιώματος απολάμβαναν έναντι μίας προσιτής τιμής (που αυξανόταν κάθε χρόνο, ανάλογα με το είδος του επιλεγόμενου καταλύματος), διαμονή και ημιδιατροφή καθώς και σημαντικές εκπτώσεις στα άλλα γεύματα του ξενοδοχείου στα μέσα μαζικής μεταφοράς, σε αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία.

Τα κοινωνικά δεδομένα των προγραμμάτων Κοινωνικού Τουρισμού στην Ελλάδα υπήρξαν: (α) το επίπεδο του εισοδήματος (που αναπροσαρμόζεται από χρόνο σε χρόνο υπέρ αυτών που συμμετέχουν) και (β) η ένταξη σε ορισμένες κοινωνικές κατηγορίες.

Σχετικά με το εισοδηματικό επίπεδο στα προγράμματα Κοινωνικού Τουρισμού συμμετέχουν οι χαμηλόμισθοι (δηλαδή οι οικονομικά ασθενέστερες τάξεις του πληθυσμού) στο πλαίσιο άσκησης της κρατικής κοινωνικής πολιτικής. Ο κοινωνικός τουρισμός βοηθά τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες (άνεργοι, συνταξιούχοι, χαμηλόμισθοι, νέοι, χήρες, πρόσφυγες, ανάπηροι κτλ.) να ζήσουν την τουριστική εμπειρία, δίνοντάς τους έκπτωση σε τουριστικά καταλύματα μέσω προγραμμάτων κοινωνικού τουρισμού ή καλύπτοντας όλες τις δαπάνες του ταξιδιού (διαμονή, διατροφή, μεταφορά).

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα που παρουσιάζει ο κοινωνικός τουρισμός ως μορφή του σύγχρονου πολιτισμού είναι:

- ✓ Η ενίσχυση του εσωτερικού τουρισμού.
- ✓ Ο ανθρωπιστικός χαρακτήρας του κοινωνικού τουρισμού.
- ✓ Η άμβλυνση της εποχικότητας με όλα τα οφέλη που αυτή αποφέρει: οικονομικά οφέλη για τους επιχειρηματίες, οικονομικά και κοινωνικά οφέλη για τους απασχολούμενους με τις τοπικές κοινωνίες με τη μείωση της ανεργίας, καλύτερη εκμετάλλευση της υπάρχουσας υποδομής, χρονική αποκέντρωση των διακοπών των δικαιούχων κλπ.

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Οικοτουρισμός είναι ο τουρισμός που συνδυάζει την τοπική οικονομική ανάπτυξη, διαφύλαξη της ποιότητας του περιβάλλοντος και την ανάδειξη των φυσικών πλεονεκτημάτων και της ιστορίας μιας περιοχής.

Η Ελλάδα διαθέτει ιδιαίτερα πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον, καθώς παρά τη μικρή της έκταση παρουσιάζει σπάνια γεωμορφολογία με έντονες αντιθέσεις και πολλές περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας. Χιλιάδες δαντελωτές ακτές, επιβλητικά βουνά, σπήλαια και φαράγγια, λίμνες, ποτάμια, βιότοποι εξαιρετικής ομορφιάς και μοναδικά οικοσυστήματα «προικίζουν» την ελληνική γη με εντυπωσιακά τοπία, τα οποία σε συνδυασμό με το ήπιο κλίμα της χώρας, καθιστούν την Ελλάδα ιδανικό προορισμό για τους λάτρεις του οικολογικού-εναλλακτικού τουρισμού.

Επισκεπτόμενος διάφορες περιοχές της χώρας, ο φυσιολάτρης περιηγητής έχει την ευκαιρία να περιπλανηθεί στα αισθητικά δάση ή να εξερευνήσει τους εθνικούς δρυμούς, όχι μόνο στην ορεινή ενδοχώρα αλλά και σε ορισμένα νησιά ή κοντά σε ποταμούς και σε λίμνες. Μπορεί να απολαύσει τα υπέροχα μνημεία της φύσης, τα φαράγγια, τα σπήλαια και τους καταρράκτες και να παρατηρήσει και να θαυμάσει τα σπάνια είδη πουλιών που φωλιάζουν ή καταφεύγουν στα παράκτια οικοσυστήματα και τους υγροτόπους (βραχώδεις ακτές, αμμώδεις παραλίες, αμμοθίνες, «δέλτα» ποταμών, λίμνες, έλη, αλίπεδα κ.α.).

Επίσης, θα μπορούσε να μελετήσει την εξαιρετική ποικιλία της χλωρίδας στην ελληνική ύπαιθρο όπως και να επισκεφθεί τα μοναδικά θαλάσσια πάρκα της Αλοννήσου και της Ζακύνθου, όπου βρίσκουν, αντίστοιχα, καταφύγιο δύο προστατευόμενα είδη, η μεσογειακή φώκια μονάχους-μονάχους και η θαλάσσια χελώνα καρέτα-καρέτα. Επιπλέον, θα έχει την ευκαιρία να συμμετάσχει σε δραστηριότητες extreme spor (κανόε-καγιάκ, rafting, monoraft, hydrospeed, canyoning, ποδήλατο βουνού κ.α.), που τα τελευταία χρόνια γνωρίζουν θεαματική άνοδο στην Ελλάδα.

Τέλος, είναι εφικτό να διαμείνει σε πρότυπες αγροτουριστικές μονάδες, που αναπτύσσονται σε όλη την επικράτεια και δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να γνωρίσει την τοπική αρχιτεκτονική, πολιτισμική και γαστρονομική παράδοση, αλλά και τα προϊόντα, τις αγροτικές ασχολίες και την καθημερινή ζωή των κατοίκων κάθε περιοχής.

Οι επισκέπτες των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών οφείλουν να τηρούν προσεκτικά τις απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος από τη ρύπανση, την αποφυγή κάθε ενόχλησης των φυσικών βιοτόπων και διατάραξης της ισορροπίας των οικοσυστημάτων.

Σε γενικές γραμμές ο οικοτουρισμός βασίζεται στο φυσικό περιβάλλον, είναι οικονομικά αποτελεσματικός, προωθεί την περιβαλλοντική εκπαίδευση και διαχειρίζεται το φυσικό περιβάλλον με βιώσιμο τρόπο. Ο οικοτουρισμός συμβάλλει στην ολοκληρωμένη περιβαλλοντική διαχείριση μιας περιοχής παρεμβαίνοντας και

διαμορφώνοντας τις τάσεις και τα χαρακτηριστικά των τοπικών φορέων, των επιχειρηματιών και των επισκεπτών. Έτσι λοιπόν, η ορθή οικοτουριστική ανάπτυξη:

- ✓ προετοιμάζει τους επισκέπτες, πριν την αναχώρησή τους, ώστε να ελαχιστοποιήσουν ή ακόμα και να αποφύγουν την πρόκληση αρνητικών επιπτώσεων σε ευαίσθητες περιοχές, μέσω της ενημέρωσής τους σχετικά με τη στάση τους απέναντι στη χλωρίδα και πανίδα του τόπου προορισμού,
- ✓ ελαχιστοποιεί τις επιπτώσεις από την παρουσία επισκεπτών,
- ✓ επεμβαίνει διορθωτικά, εάν υπάρξει πρόβλημα,
- ✓ οι επισκέψεις των τουριστών πραγματοποιούνται σε μικρές ομάδες για να αποφευχθούν προβλήματα υπερσυγκέντρωσης,
- ✓ ενημερώνει, πληροφορεί και εκπαιδεύει τους επιχειρηματίες και το προσωπικό (τους επαγγελματίες του κλάδου δηλαδή) σχετικά με τις απαραίτητες ενέργειες, που πρέπει να ληφθούν με σκοπό τη διατήρηση υψηλής οικολογικής ποιότητας,
- ✓ πολλές φορές αποτελεί μέρος προγραμμάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης,
- ✓ οι εγκαταστάσεις είναι από υλικά φιλικά προς το περιβάλλον και η αρχιτεκτονική τους σύμφωνη με την τοπική τεχνοτροπία,
- ✓ αποτελεί πηγή χρηματοδότησης προγραμμάτων προστασίας της φύσης,
- ✓ πολλές φορές οι επισκέπτες συμμετέχουν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Είναι δυνατό με την κατάλληλη διαχείριση το **οικοτουριστικό προϊόν** να διατηρήσει μια σταθερή πορεία με παγιωμένα χαρακτηριστικά, που θα διασφαλίζουν την προστασία του περιβάλλοντος και την οικονομική βιωσιμότητα.

Η θέση ότι ο οικοτουρισμός είναι δραστηριότητα φιλική προς το περιβάλλον, βασίζεται στο γεγονός ότι οι οικοτουρίστες επισκέπτονται μια περιοχή σε μικρές ομάδες, οργανωμένα και επιπλέον είναι άτομα ευαισθητοποιημένα ως προς το περιβάλλον. Από την άλλη όμως, έστω και αυτή η πολύ μικρή πίεση που ασκείται στο φυσικό περιβάλλον ενδέχεται να έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις. Ο οικοτουρισμός εάν σχεδιαστεί με πολύ προσεκτικό τρόπο και υπάρξει έντονος παρεμβατισμός με κατάλληλη γνώση από τους τοπικούς φορείς διαχείρισης, μπορεί να συμβάλλει στην ανάδειξη και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Η οικοτουριστική ανάπτυξη της περιοχής μπορεί να συνδεθεί με την οργάνωση δραστηριοτήτων αναψυχής για τους επισκέπτες. Το σύνολο των παρεμβάσεων πρέπει να είναι φιλικές προς το περιβάλλον, με ελάχιστες έως καθόλου επιπτώσεις. Η ορθώς σχεδιασμένη οργάνωση της αναψυχής θα συμβάλλει σημαντικά στην αύξηση των εσόδων και κερδών, που θα τροφοδοτήσει οικονομικά την όλη διαδικασία.

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο. Είναι η παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αποσκοπεί στην οικονομική και την κοινωνική αναβάθμιση των αγροτικών περιοχών και γενικότερα της υπαίθρου, με την ανάδειξη και στήριξη:

- ✓ της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών
- ✓ της τοπικής αγροτικής παραγωγής
- ✓ της δημιουργίας και εμπορίας παραδοσιακών προϊόντων
- ✓ του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου της κάθε περιοχής

Η ελληνική πρακτική και η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία, συνοψίζουν μια **ενοσιολογική οριοθέτηση** του όρου «αγροτουρισμός» ως εξής : «Είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση των τουριστικών καταλυμάτων (ενοικιαζόμενα δωμάτια, πανσιόν, ξενώνες, camping), όσο και από την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής γεωργικών συνεταιρισμών».

Οι κυρίαρχες **μορφές αγροτουρισμού** σε διεθνές επίπεδο είναι οι διακοπές σε αγροκτήματα και οι διακοπές σε αγροτικά καταλύματα (αγροικίες) που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό.

Η Ελλάδα με τη μεγάλη οικιστική της διασπορά, με την πολυνησιακή της συγκρότηση, με την αποκεντρωμένη μνημειακή της τοπογραφία, με το εναλλασσόμενο τοπίο, με τις μορφολογικές της αντιθέσεις και με τις διαφοροποιημένες κλιματολογικές της συνθήκες, συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη μιας πλατιάς κλίμακας μορφών αγροτουρισμού.

Οι μορφές αυτές μπορούν να καταταχθούν σε δυο κατηγορίες:

- i. **ο αμιγής αγροτουρισμός**, όπου οι φιλοξενούμενοι πέρα από τον κύριο προορισμό τους (διακοπές - ανάπαυση), ασχολούνται είτε με αγροτικές εργασίες κατά κανόνα στο αγρόκτημα (περιποίηση ζώων, άρμεγμα, τυροκομία, θερισμός, τρυγητός, λιομάζωμα, οπωροκηπευτική, μελισσοκομία, κτλ.), είτε και πολλές φορές παράλληλα, με ψυχαγωγικές δραστηριότητες, από αυτές που τους προσφέρει το περιβάλλον της αγροτικής περιοχής (κολύμπι, ψάρεμα, πεζοπορία, ορειβασία, κυνήγι, ιππασία, κτλ.).

- ii. **ο σύνθετος αγροτουρισμός**, όπου οι τουρίστες, πέρα από τις παραπάνω δραστηριότητες, που μπορούν να αναπτύξουν μάλλον περιθωριακά, ικανοποιούν κύρια, κάποιες προσωπικές ανάγκες τους, που εξειδικεύουν τον αγροτουρισμό της περιοχής, όπως για παράδειγμα τουρισμός υγείας, αθλητισμού, φυσιολατρίας, θρησκείας, πολιτισμού.

Κύριες μορφές **αμιγή αγροτουρισμού** στην Ελλάδα:

- ✓ Αγροτουρισμός σε χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλους (ορεινά και μη) που προσελκύουν τους επισκέπτες, αξιοποιώντας την ομορφιά της τοποθεσίας τους.
- ✓ Αγροτουρισμός σε νησιωτικές ή παραλιακές περιοχές οι οποίες αξιοποιούν κυρίως τους θερινούς μήνες τον ήλιο και τη θάλασσα.
- ✓ Αγροτουρισμός σε παραδοσιακούς οικισμούς οι οποίοι έχουν να αναδείξουν μια ξεχωριστή αρχιτεκτονική που προσελκύει τον κάτοικο των τσιμεντένιων αστικών κέντρων.
- ✓ Αγροτουρισμός κοντά σε προστατευόμενες περιοχές, όπως εθνικούς δρυμούς και υδροβιότοπους οι οποίες εκτός από φυσικό κάλλος, αναλαμβάνουν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις των επισκεπτών σε θέματα οικολογίας.
- ✓ Αγροτουρισμός σε καταλύματα συνεταιριστικής μορφής, όπου τα μέλη των συνεταιρισμών, κυρίως γυναίκες προσφέρουν προϊόντα δικής τους ή τοπικής παραγωγής και αυθεντική φιλοξενία.

Κύριες μορφές **σύνθετου αγροτουρισμού** στην Ελλάδα:

- ✓ Αγροτουρισμός σε περιοχές με ιαματικές πηγές, γνωστές ως λουτροπόλεις, όπου σε ειδικά υδροθεραπευτήρια οι τουρίστες υπόκεινται σε κάποιες θεραπευτικές αγωγές, σε ένα συνδυασμό αποτοξίνωσης και σωματικής χαλάρωσης.
- ✓ Αγροτουρισμός σε ορεινά χωριά στην περιοχή των οποίων λειτουργεί οργανωμένο χιονοδρομικό κέντρο, που αποτελεί το στοιχείο έλξης των τουριστών.
- ✓ Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές με αθλητικές εγκαταστάσεις, όπου προσφέρονται όλες οι δυνατότητες για ανάπαυση και άθληση.
- ✓ Αγροτουρισμός σε κατασκηνωτικούς χώρους (camping), που βρίσκονται στον περίγυρο αγροτικών οικισμών με τους οποίους συνδέονται οικονομικά κοινωνικά και πολιτισμικά.
- ✓ Αγροτουρισμός για παιδιά μικρής ηλικίας, που πραγματοποιείται σε παιδικές κατασκηνώσεις με αθλητικές εγκαταστάσεις, πλήρη φιλοξενία και προσφορά μορφωτικού, ψυχαγωγικού προγράμματος.
- ✓ Αγροτουρισμός σε κέντρα διερχομένων τουριστών που βρίσκονται σε ειδικούς κόμβους και δέχονται περαστικούς για να τους προσφέρουν φιλοξενία.
- ✓ Αγροτουρισμός σε αγροτικές περιοχές όπου υπάρχουν πολιτιστικά ενδιαφέροντα. Οι διακοπές στις περιοχές αυτές συνδέονται με πνευματικές ενασχολήσεις.

Όλες οι παραπάνω μορφές αγροτουρισμού στην Ελλάδα εντοπίζονται σε αγροτικές περιοχές, οι τύποι των καταλυμάτων είναι κυρίως δωμάτια εντός της οικίας της αγροτικής οικογένειας ή καταλύματα που αποτελούν προέκταση της κατοικίας, είτε τέλος ανεξάρτητα της οικίας δωμάτια, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ανεξαρτησία της ιδιωτικής ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών.

Ο **αγροτουρισμός**, όπως ήδη αναφέραμε, είναι μορφή ήπιου τουρισμού κατά την οποία οι επισκέπτες μένουν σε αγρόκτημα και συμμετέχουν σε αγροτικές εργασίες. Σημείο αναφοράς των διακοπών σε ένα αγρόκτημα-ξενώνα είναι η άμεση επαφή του επισκέπτη με την αγροτική ζωή, τις καλλιέργειες, με την φύση, τη χλωρίδα και την πανίδα, κάτι το ιδιαίτερο για το μεγαλύτερο ποσοστό του σύγχρονου Ευρωπαϊού πολίτη, κατοίκου αστικής περιοχής. Πέρα από την υποδοχή και τη φιλοξενία του επισκέπτη σε ένα περιβάλλον λιτό με τοπικό χαρακτήρα και όλες τις απαραίτητες ανέσεις, προβλέπεται και η ενεργή συμμετοχή του τουρίστα σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων. Ενδεικτικές από αυτές είναι:

- ✓ Αγροτικές δραστηριότητες (συμμετοχή στις εργασίες).
- ✓ Παρατήρηση οικοσυστήματος (πουλιών, πανίδας, χλωρίδας, επισκέψεις υδροβιότοπων, κ.λ.π), αθλήματα περιπέτειας (π.χ ράφτινγκ, πεζοπορία, κ.λ.π).
- ✓ Πολιτιστικές περιηγήσεις (π.χ επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες, λαογραφία μουσεία, κ.ά., παραδοσιακούς οικισμούς, αρχαιολογικούς χώρους).
- ✓ Διάφορα μαθήματα (π.χ μαθήματα αργαλειού, ελληνικών χορών, γαστρονομίας ελληνικής κουζίνας, γευσιγνωσία, οινοποιεία, τοπικά προϊόντα, κ.λ.π).

Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού, με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση.

Επίσης, η δραστηριότητα αυτή φέρνει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση²⁴ καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νοιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης. Παράλληλα, κινητοποιεί τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις ενός τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

²⁴ Η τάση του ανθρώπου να επαναπροσδιορίσει τη σχέση του με τη φύση, όταν εκδηλώνεται με τη μορφή τουριστικής δραστηριότητας, ονομάζεται στην ψυχολογία "**τουριστικό σύμπλεγμα του Ανταίου**". Ο μύθος αναφέρει ότι ο Ανταίος ήταν γίγαντας, γιος του Ποσειδώνα και της Γαίας. Νικούσε κάθε αντίπαλο του στην πάλη, αντλώντας δύναμη από την επαφή του με τη γη. Ηττήθηκε και σκοτώθηκε κατά τη διάρκεια πάλης του με τον Ηρακλή. Ο Ανταίος έχασε τη δύναμή του, όταν ο Ηρακλής τον κράτησε ψηλά, έτσι ώστε να μην ακουμπά στη γη. Ο μύθος αυτός συμβολίζει την άρρηκτη σχέση της ύπαρξης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον και την "αναγέννηση" που του προσφέρει η επαφή του με αυτό.

Ο Αγροτουρισμός αφορά σε τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, που αναπτύσσονται σε αγροτικό χώρο από ανθρώπους που απασχολούνται στη γεωργία. Βασικό σκοπό έχει να δώσει εναλλακτικές λύσεις στην απασχόληση των γεωργών και να βελτιώσει το εισόδημα και την ποιότητα ζωής τους.

Ο Αγροτουρισμός ξεκίνησε στις όχι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες οικονομικά περιοχές της χώρας, έχοντας ουσιαστικούς και μακροπρόθεσμους στόχους:

- ✓ Την παραμονή των κατοίκων των περιοχών αυτών στις εστίες τους, ώστε να αποφευχθεί η ερήμωση της υπαίθρου και να αντιμετωπιστεί η αστυφιλία.
- ✓ Την αντιμετώπιση της μείωσης της αγροτικής παραγωγής.
- ✓ Τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με την ανακαίνιση παραδοσιακών κτισμάτων.
- ✓ Την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής.
- ✓ Τη συμπλήρωση και τη βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος.

Η εκμετάλλευση του πλούτου της περιοχής γίνεται από ντόπιους επιχειρηματίες, που δεν παραβλέπουν την πολιτιστική κληρονομιά. Έτσι δίνεται η ευκαιρία στην τοπική κοινωνία να αναπτυχθεί και να διατηρήσει τη λαογραφία ή να αναβιώσει εργασίες και τέχνες ξεχασμένες, για να παράγει παραδοσιακά προϊόντα (υφαντά, κεντήματα, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, αρωματικά φυτά, κ. ά.).

Επίσης, να αναβιώσει τοπικά έθιμα και να οργανώσει παραδοσιακές εκδηλώσεις, συντηρώντας τη μνήμη των ανθρώπων. Όλα αυτά συντηρούν και δεν αλλοιώνουν το χαρακτήρα της υπαίθρου, αναδεικνύοντας τη διαφορετικότητα και τη μοναδικότητα του κάθε τόπου. Ακόμα, εξασφαλίζεται η επικοινωνία απομονωμένων περιοχών με αστικά κέντρα, και το σπουδαιότερο, δίνονται προοπτικές στους νέους της περιοχής.

Με το πρόγραμμα του αγροτουρισμού παρέχεται άνετη διαμονή και αναψυχή, ώστε να ξεκουραστεί ο επισκέπτης²⁵. Τα αγροτουριστικά καταλύματα, που βρίσκονται σε περιοχές με φυσικές ομορφιές, περιλαμβάνουν ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα, εστιατόρια οικογενειακής μορφής με τοπική παραδοσιακή κουζίνα, χώρους άθλησης και αναψυχής, πολιτιστικές εκδηλώσεις, εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης και διατροφής με ντόπια προϊόντα κ.ά.

²⁵ Τα άτομα που επιλέγουν την εναλλακτική αυτή μορφή του τουρισμού είναι άτομα που αναζητούν στις διακοπές τους τη "φόρμουλα των 3Φ (Φύση - Φιλία - Φιλοξενία)" και απορρίπτουν ή δεν νιώθουν ότι τους εκφράζει εκείνη των 3S (Sun - sea - sand) του μαζικού τουρισμού, όπως αυτή έχει εξελιχθεί στις μέρες μας. Τα άτομα αυτά τις περισσότερες φορές έχουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα (φυσιολάτρες, παρατηρητές πουλιών, γλωρίδας και πανίδας ορειβάτες κ.ά.), και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένα στα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.

Οι αγρότες και αγρότισσες, που ασχολούνται με τον αγροτουρισμό, παρακολουθούν υποχρεωτικά εκπαιδευτικά προγράμματα, ανάλογα με την απασχόλησή τους, ώστε να έχουν ικανοποιητική επαγγελματική κατάρτιση και να παρέχουν στους επισκέπτες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας.

Αγροτουρισμός δε σημαίνει ευκαιριακή ή εποχική ενασχόληση, μετατροπή του αγρότη σε ξενοδόχο και απρόσωπη παροχή υπηρεσιών. Η συμμετοχή των γυναικών στον αγροτουρισμό είναι καθοριστική. Πολλά από τα καταλύματα είναι τα ίδια τα σπίτια των γυναικών, που υποδέχονται τους παραθεριστές σε ένα φιλικό και ζεστό περιβάλλον και τους καλούν να ζήσουν για λίγο ως μέλη της οικογένειάς τους. Όλοι σχεδόν οι αγροτουριστικοί ξενώνες βρίσκονται σε γαλήνιες τοποθεσίες, στα ωραιότερα ίσως σημεία της Ελλάδας.

Ο Αγροτουρισμός καλύπτει την ανάγκη του κατοίκου της πόλης για μία πιο στενή επαφή με τη φύση και με πράγματα από καιρό ξεχασμένα, όπως την παρασκευή του ψωμιού και του παραδοσιακού γλυκού, την κατασκευή του υφαντού και του χαλιού στον αργαλειό, το κέντημα παραδοσιακών σχεδίων, τη βόλτα με άλογα ή τον περίπατο στο δάσος.

Η φιλοξενία του επισκέπτη γίνεται σε ένα λιτό περιβάλλον, με τον ιδιαίτερο τοπικό του χαρακτήρα, άνετο, καθαρό και με σπιτική ζεστασιά. Δίνεται η δυνατότητα γνωριμίας της φύσης, της καθημερινής αγροτικής ζωής και των εργασιών της, των τοπικών ηθών και εθίμων και η συμμετοχή σε δραστηριότητες.

Ολόκληρη η φιλοσοφία του Αγροτουρισμού βασίζεται στη διαπροσωπική, ανθρώπινη, άμεση και φιλόξενη σχέση μεταξύ του κατοίκου της υπαίθρου και του επισκέπτη. Για το λόγο αυτό φέρνουμε τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση, με την καλλιέργεια της γης, την περισυλλογή του καρπού, με τους ανθρώπους της περιοχής μας. Ο επισκέπτης μαθαίνει να φτιάχνει στον αργαλειό, να κεντάει, να παρατηρεί τα ζώα και τα πουλιά, να δοκιμάζει το κρασί και το τσίπουρο, να συμμετέχει στην παραγωγή τους, να καταλαβαίνει τη σωστή ώρα του τρύγου, τη γεύση, το άρωμα, το χρώμα του κρασιού της περιοχής μας, τη χρήση του κρόκου, τη διαφορά στις ποικιλίες του μελιού, τη διαδικασία και επιλογή κατά την περισυλλογή των μανιταριών ή των κάστανων.

Ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να γνωριστεί με την τοπική κοινότητα. Θα πληροφορηθεί, θα γνωρίσει και θα ανακαλύψει πολλά ενδιαφέροντα πράγματα. Θα απολαύσει τοπικά φαγητά, που βασίζονται σε παραδοσιακές συνταγές και παρασκευάζονται με τοπικά, πιθανόν και βιολογικά προϊόντα.

Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

Αγροτουρισμός²⁶ ονομάζεται η εναλλακτική εκείνη μορφή τουρισμού η οποία αναπτύσσεται σε μη τουριστικά κορεσμένες αγροτικές περιοχές και συνδέεται με κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες, οι οποίες επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες όσο και στους φιλοξενούμενους των περιοχών αυτών να υφίστανται αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες.

Ως δραστηριότητα αναπτύσσεται από τους μόνιμους κατοίκους των περιοχών του πρωτογενούς τομέα, οι οποίοι χρησιμοποιούν τον αγροτουρισμό ως συμπληρωματική πηγή εισοδήματος.

Τα κύρια **χαρακτηριστικά** του αγροτουριστικού προϊόντος είναι:

- ✓ Η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος και η γνωριμία με τα χαρακτηριστικά φυσικά τοπία, τα τοπία φυσικού κάλλους και την πανίδα και τη χλωρίδα των εκάστοτε περιοχών. Αγροτικές περιοχές που περιλαμβάνουν υγροβιότοπους μπορούν να συνδυάσουν την αγροτουριστική δραστηριότητα με το λεγόμενο "τουρισμό των υγροβιότοπων" (παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, δημιουργία κέντρων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης κ.τ.λ.).
- ✓ Η επαφή και η γνωριμία με την τοπική αγροτική πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα των κατοίκων, η συμμετοχή σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.τ.λ.
- ✓ Η προσφορά διαφοροποιημένων, υψηλής ποιότητας τουριστικών προϊόντων (π.χ. προσφορά βιολογικών παραδοσιακών προϊόντων, προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης, προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης).
- ✓ Η παρατήρηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και πιθανώς η συμμετοχή σε αυτές.
- ✓ Η άσκηση παράλληλων τουριστικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο (ορειβασία, πεζοπορία, ανεμόπτερο πλαγιάς κ.τ.λ.).

²⁶ Ιστορικά η πρώτη εμφάνιση του τουρισμού υπαίθρου και του αγροτουρισμού τοποθετείται το 19ο αιώνα, όταν ο τότε αστικός πληθυσμός πραγματοποιούσε εκδρομές με τους ατμοκίνητους σιδηρόδρομους. Το είδος αυτό του τουρισμού ίσως είναι γνωστό σε πολλούς από εμάς από τα μυθιστορήματα της ρομαντικής περιόδου και τις αντίστοιχες ταινίες.

Όμως ο αγροτουρισμός ως συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού, εμφανίζεται για πρώτη φορά τη δεκαετία του '60 στις Η.Π.Α. (Farm /ranch tourism). Στη χώρα μας, οι πρώτες μορφές αγροτουριστικής δραστηριότητας έλαβαν χώρα το 1984, με την ίδρυση των πρώτων γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών (Πέτρα Λέσβου, Αμπελάκια, Αράχωβα, Μαστιχοχώρια Χίου).

Ο αγροτουρισμός **στοχεύει** σε δύο παράλληλους στόχους:

1. Να δώσει τη δυνατότητα στον τουρίστα να περάσει ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση, έξω από το πλαίσιο του ανεπτυγμένου τουρισμού, μέσα σε ένα φιλόξενο κλίμα που δημιουργεί η ίδια η φύση και οι άνθρωποί της.
2. Να ενισχύσει τον επαγγελματία του αγροτικού εισοδήματος με την εκμετάλλευση καταλυμάτων και την τροφοδοσία των επισκεπτών, των καταλυμάτων, με προϊόντα της ντόπιας αγροτικής παραγωγής και της τοπικής λαϊκής τέχνης.

Κάτω από αυτήν την οπτική γωνία ο αγροτουρισμός αποτελεί μια πραγματικά **σημαντική μορφή τουριστικής ανάπτυξης** που στοχεύει:

- i. Στο συνδυασμό συνεργασίας των τριών τομέων της παραγωγής μιας χώρας (πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς).
- ii. Στην περιφερειακή ανάπτυξη, αφού η ύπαρξη του αποτελεί σημαντικό λόγο δημιουργίας αναπτυξιακών έργων υποδομής.
- iii. Στην ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών και οικολογικών επιβαρύνσεων.
- iv. Στην άνοδο του οικονομικού επιπέδου των περιοχών αυτών και στη συμπλήρωση του εισοδήματος των κατοίκων καθώς και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας του αγροτικού πληθυσμού.
- v. Στη διασφάλιση και στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, έχοντας συγχρόνως θετική επίδραση στη συγκράτηση των πληθυσμών στον τόπο κατοικίας. Παράλληλα με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας επιβιώνουν συχνά επαγγέλματα που τείνουν να εκλείψουν και τέτοια στη χώρα μας θεωρούνται αυτά που σχετίζονται με χειρονακτικές τέχνες, όπως η ξυλογλυπτική, η αργυροχρυσοχοΐα, η κεραμική, η υφαντική.
- vi. Στη βελτίωση και διάθεση των τοπικών και γεωργικών προϊόντων καθώς και στη γνωριμία τους με το κοινό.
- vii. Στη διατήρηση, την προβολή και την αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς.
- viii. Γνωριμία με τη φύση²⁷ και ψυχολογική ικανοποίηση και ανάταση του τουρίστα από την επαφή του με αυτή.

²⁷ Στον αγροτουρισμό, η φύση δεν αποτελεί απλά το σκηνικό των διακοπών –η επαφή του επισκέπτη μαζί της, όπως και με τους κατοίκους της, είναι πραγματική και ουσιαστική, και όχι επιφανειακή και τυπική.

- ix. Στην ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού με την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε περιοχές που μέχρι σήμερα παρέμεναν αναξιοποίητες, ενώ στη πραγματικότητα διαθέτουν δυναμική ανάπτυξης.

Η πολιτεία έχει υποχρέωση να συμβάλλει στην κατάρτιση των νέων ανθρώπων σε θέματα αγροτουρισμού, για να ανοιχτούν νέοι ορίζοντες στην αγροτική εκμετάλλευση, στην παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων και να διασώσει τέχνες που αλλιώς θα είχαν πεθάνει. Να δημιουργηθεί ένα κανάλι επικοινωνίας απομονωμένων περιοχών με τα μεγάλα αστικά κέντρα για να δώσει προοπτικές ζωής στους νέους των περιοχών, για να στήσουν την δική τους επιχείρηση και να προσφέρουν υπηρεσίες επαγγελματικού επιπέδου.

Οι τοπικές κοινωνίες, οι Δήμοι, οι Σύλλογοι, να γίνουν αρωγοί αυτής της προσπάθειας ανασυγκρότησης της υπαίθρου με έργα υποδομής, προβολής, οργάνωσης εκδηλώσεων, ευγενή άμιλλα και συνεταιριστική συνείδηση ώστε να αναδεικνύουν τη μοναδικότητα της περιοχής.

Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο αγροτουρισμός στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, συνοψίζονται στα εξής:

- ✓ Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και κατά συνέπεια συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Η δημιουργία των θέσεων αυτών εργασίας είναι καθοριστική για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών.
- ✓ Η δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων.
- ✓ Η προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά και η αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με το γεωργικό τομέα.
- ✓ Ο αγροτουρισμός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυνατότητας συνδυασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι μια τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους. Αντίθετα, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ✓ Ο αγροτουρισμός, ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού.

Σε αντίθεση όμως με τα παραπάνω, όταν η ανάπτυξη του αγροτουρισμού δεν είναι συμβατή με τις αρχές της αειφορικής διαχείρισης, έχει **δυσμενείς επιπτώσεις** στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Στην περίπτωση αυτή, οι επιπτώσεις αναφέρονται:

- ✓ Στην άναρχη και υπέρμετρη ανάπτυξή του σε βάρος της φέρουσας ικανότητας της περιοχής, που προκαλεί υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών.
- ✓ Στον κίνδυνο ανάπτυξης του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές εις βάρος της αγροτικής ζωής. Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις εγκαταλείπονται οι αγροτικές εργασίες προς χάριν ενός μεγαλύτερου βραχυχρόνιου τουριστικού κέρδους.
- ✓ Στην αλλοίωση του πολιτισμικού χαρακτήρα των αγροτικών περιοχών στις περιπτώσεις που ο αγροτουρισμός ακολουθήσει τα γνωστά αναπτυξιακά τουριστικά "πρότυπα" των περασμένων δεκαετιών.

Κατά καιρούς έχουν αναπτυχθεί βέβαια και κάποιοι προβληματισμοί που οδηγούν στις εξής απόψεις:

- Ο αγροτουρισμός, ως ήπια μορφή εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και ανθρωπογενών στοιχείων, προσφέρεται για την προσέλκυση επισκεπτών – τουριστών στην ύπαιθρο, ικανοποιώντας τη σχετική ζήτηση αυτών με τη διοργάνωση ποικίλων ψυχαγωγικών, αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Ο αγροτουρισμός με τις δραστηριότητες που μπορεί να αναπτύξει και να προσφέρει. Δημιουργεί πρόσθετα συμπληρωματικά εισοδήματα στους αγρότες, οι οποίοι μπορούν να συμπράξουν από κοινού σε έργα υποδομής και παροχής σχετικών υπηρεσιών.
- Ο αγροτουρισμός κινητοποιεί ποικίλους τοπικούς φορείς, διότι έχουν διαπιστώσει ότι με τα έργα υποδομής και παροχής τουριστικών υπηρεσιών στην ύπαιθρο, στηρίζουν τον αγροτικό πληθυσμό, τονώνουν το κοινό συμφέρον των τοπικών πληθυσμών και των επισκεπτών και αναζωογονούν την ύπαιθρο.
- Ο αγροτουρισμός άρχισε να απασχολεί σοβαρά τις δημόσιες και κρατικές αρχές καθώς και τους τοπικούς κοινωνικοοικονομικούς φορείς, λόγω των θετικών αποτελεσμάτων του.

Συνοψίζοντας λοιπόν, όλα τα παραπάνω, ο αγροτουρισμός είναι η παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αποσκοπεί στην οικονομική και την κοινωνική αναβάθμιση των **αγροτικών χώρων και της υπαίθρου**, με τη στήριξη της τοπικής αγροτικής παραγωγής, της εμπορίας, της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών και της ανάδειξης του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου κάθε περιοχής.

Ο αγροτουρισμός είναι μορφή τουρισμού που δεν επεμβαίνει στο περιβάλλον, δεν το αλλοιώνει, αφού δεν δημιουργεί υποδομές και υπηρεσίες με τη μορφή του μαζικού τουρισμού. Αντίθετα, φέρνει τον κάτοικο της πόλης στο περιβάλλον του χωριού, της επαρχίας, της αγροτικής ζωής και του δίνει τη δυνατότητα να ενσωματωθεί για λίγο στις τοπικές συνθήκες. Συμβάλλει, παράλληλα στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας, προσφέροντας μια εναλλακτική ή συμπληρωματική πηγή εισοδήματος συγκρατώντας έτσι πληθυσμό στην ύπαιθρο.

Τέλος, δίνει τη δυνατότητα για συνέχιση της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων, διατηρεί ή αναβιώνει τέχνες, συντηρεί μνήμες με την αναβίωση εθίμων και παραδοσιακών εκδηλώσεων, γίνεται κανάλι επικοινωνίας των απομονωμένων περιοχών και δίνει προοπτικές στους νέους της περιφέρειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΦΟΡΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Για να επιτευχθεί η ανάπτυξη του αγροτουρισμού, είναι αναγκαίο να δημιουργηθούν φορείς. Γι' αυτό το λόγο, έχουν δημιουργηθεί κρατικοί και ιδιωτικοί φορείς ανάπτυξης, εκ των οποίων οι δεύτεροι δημιουργήθηκαν από την πρωτοβουλία κάποιων ανθρώπων που έχουν δραστηριοποιηθεί στον τομέα του αγροτουρισμού.

Μερικοί από τους φορείς ανάπτυξης του αγροτουρισμού είναι: LEADER, ΕΛΟΤ²⁸, ΕΟΜΜΕΧ²⁹, ΕΠΑΝ, Αγροξενία³⁰, κ.α. Όλα αυτά τα προγράμματα

28 « Ο ΕΛΟΤ είναι ο Εθνικός Οργανισμός Τυποποίησης της Ελλάδας, εξουσιοδοτημένος από το κράτος να εκδίδει τυποποιητικά έγγραφα, όπως πρότυπα. (www.elot.gr). Ο Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης ιδρύθηκε ως ΝΠΙ+ με το Νόμο 372/76 που ψηφίστηκε ομόφωνα από τη Βουλή στις 10 Ιουνίου 1976 και που δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης στις 30 Ιουνίου του ίδιου χρόνου. Η αντιπροσωπευτική δομή του +ιοικητικού Συμβουλίου αλλά κυρίως η ανάγκη λήψης άμεσων αποφάσεων οδήγησε την 1η Οκτωβρίου 1976 στην πρώτη του συνεδρίαση. Το Φεβρουάριο του 1977 είχε ήδη προσληφθεί ο πρώτος πυρήνας του προσωπικού και είχε μισθωθεί το κτίριο των γραφείων του ΕΛΟΤ στην οδό +ιδότου 15. Τα τρία άτομα του Φεβρουαρίου 1977 είναι σήμερα εκατό, ο εξοπλισμός του Οργανισμού πλήρης και έχει συνάψει στενές σχέσεις συνεργασίας με όλους τους ευρωπαϊκούς /διεθνείς φορείς τυποποίησης. (www.elot.gr, Νέλλη Β. Βάγια, Χημικός Μηχανικός)

29 Ο ΕΟΜΜΕΧ (Ελληνικός Οργανισμός Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας) ιδρύθηκε το έτος 1977 ως Ν.Π.Ι.+ με το Ν.707/1977, με την ενοποίηση του Εθνικού Οργανισμού Ελληνικής Χειροτεχνίας (ΕΟΕΧ) και του Κέντρου Βιοτεχνικής Ανάπτυξης (ΚΕΒΑ), με σκοπό την προαγωγή και προώθηση της Ελληνικής Βιοτεχνίας & Χειροτεχνίας με κάθε πρόσφορο τρόπο, στα πλαίσια της εκάστοτε ασκούμενης Κυβερνητικής Πολιτικής. Από το 1997 (Π.+ 159/96, που εκδόθηκε κατ' εφαρμογή του Ν. 2414/96) έως σήμερα ο ΕΟΜΜΕΧ λειτουργεί ως Ανώνυμη Εταιρία κοινωφελούς χαρακτήρα, με μοναδικό μέτοχο το Υπουργείο Ανάπτυξης, που λειτουργεί για χάρη του +ημοσίου συμφέροντος με βάση τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας.

30 Η ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ Α.Ε. είναι μια αστική μη κερδοσκοπική οργάνωση (ΑΜΚΕ) η οποία ασχολείται με τον τουρισμό της υπαίθρου και τον αγροτουρισμό. Όσοι επενδυτές – επιχειρηματίες ασχολούνται με τον αγροτουρισμό και με τουριστικές δραστηριότητες στην ύπαιθρο (ταβέρνες, παραδοσιακά καφενεύα, ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια, τουριστικά γραφεία, επιχειρήσεις τουρισμού, κ.α.), μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτό το αναπτυξιακό πρόγραμμα.

Στόχοι της οργάνωσης ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ Α.Ε. είναι:

- ✓ Επεξεργασία θεμάτων που έχουν σχέση με τον τουρισμό της υπαίθρου και τον αγροτουρισμό και επίλυση προβλημάτων που προκύπτουν.
- ✓ Επεξεργασία των συνθηκών και υποστήριξη της αυξανόμενης ζήτησης του τουρισμού της υπαίθρου και του αγροτουρισμού.
- ✓ Συντονισμός των συνεργασιών των επιχειρηματιών και των επιχειρήσεων Αγροτουρισμού και του τουρισμού της υπαίθρου, όπως επίσης και διευκόλυνση ανταλλαγής εμπειριών, τεχνογνωσίας και πληροφοριών μεταξύ τους.

Η ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ Α.Ε. είναι μια οργάνωση που συνεργάζεται με φορείς, υπηρεσίες, επιχειρήσεις, οργανισμούς και ομάδες πολιτών και υποστηρίζει της εξασφάλιση της βιωσιμότητας του τουρισμού της υπαίθρου και του αγροτουρισμού. Έχει ως προτεραιότητα την εξασφάλιση της ποιότητας της ζωής των αγροτών και δίνει ιδιαίτερη σημασία στον άνθρωπο και στις ανθρώπινες σχέσεις έναντι της αγοράς.

Υπολογίζει πολύ στις συνεργασίες, τις δικτύωσεις και το συνεργατισμό των επιχειρήσεων για την εξασφάλιση μεγεθών κλίμακας, σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο, γι' αυτό το λόγο εκπονεί και διαχειρίζεται τοπικά και εθνικά ευρωπαϊκά προγράμματα για τις εταιρείες και για τα μέλη τους.

Ως απόρροια εκδίδει βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες και διάφορα έντυπα και συντάσσει προτάσεις επίλυσης προβλημάτων που αφορούν τον αγροτουρισμό και τον τουρισμό της υπαίθρου. Η ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ Α.Ε. σχεδιάζει και υλοποιεί παρουσιάσεις και συνέδρια και συμμετέχει σε επιτροπές προώθησης του αγροτουρισμού. Αποβλέπει

ανάπτυξης βασίζονται σε έναν ενιαίο σχεδιασμό, ο οποίος αποσκοπεί στην πλήρη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου. Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν ενισχύσεις και αυξημένα κίνητρα για επενδύσεις. Στα πλαίσια της τοπικής, ανάπτυξης, ο αγροτουρισμός μπορεί να αποτελέσει μια αξιόπιστη στρατηγική επιλογή για την βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών³¹.

Στην Ελλάδα, η τουριστική πολιτική διατρέχει οριζόντια όλες τις δημόσιες πολιτικές: οικονομία, παιδεία, υγεία, περιβάλλον, πολιτισμός, κ.α. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το ολοένα μεταβαλλόμενο κοινωνικοοικονομικό ανταγωνιστικό περιβάλλον, οι τοπικοί, οι περιφερειακοί και οι εθνικοί φορείς τουρισμού καλούνται να επέμβουν εκεί όπου η αγορά αποτυγχάνει, ασκώντας δημόσια πολιτική.

Υπάρχουν αρκετές δράσεις που υλοποιούνται από φορείς τουρισμού και δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη εξειδικευμένων τουριστικών δραστηριοτήτων, σχετιζόμενων με τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Παραδείγματος χάριν, σε ορισμένες νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις έχουν ιδρυθεί αναπτυξιακές εταιρείες με αποκλειστικό αντικείμενο την προώθηση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού³².

Οι φορείς που μπορούν να καλύψουν τις παραγωγικές δραστηριότητες του αγροτουρισμού, κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τις μορφές επιχειρηματικής δράσης. Οι κατηγορίες αυτές είναι:

I. Δημόσιος τομέας.

Το κράτος και οι άλλοι δημόσιοι οργανισμοί μπορούν να αναλάβουν επιχειρηματικές δραστηριότητες που ανήκουν στον παραγωγικό τομέα του αγροτουρισμού, σε περιοχές που κανένας άλλος φορέας δεν μπορεί να εκδηλώσει ενδιαφέρον λόγω των πρώτων υλών που ανήκουν στο δημόσιο (ιαματικές πηγές, χιονοδρομικά κέντρα). Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις τέτοιων επιχειρήσεων που έχουν δημιουργηθεί είτε από κρατικές υπηρεσίες (Υπουργείο Γεωργία), είτε από δημόσιους οργανισμούς (ΕΟΤ). Οι ιδιόμορφες αυτές επιχειρήσεις έχουν κοινωνικό χαρακτήρα με πολύ εξισωτικά αποτελέσματα.

και υποστηρίζει τη λειτουργία σχημάτων προώθησης της ενδογενούς ανάπτυξης στην ύπαιθρο και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος.

Τέλος, η **ΑΓΡΟΞΕΝΙΑ Α.Ε.** προωθεί την οριζόντια διασύνδεση των τοπικών δομών και μικροκοινωνιών, υποστηρίζει επιστημονικά και συμβουλευτικά τοπικούς και περιφερειακούς φορείς καθώς και εθνικές δομές σε θέματα που αφορούν τον αγροτουρισμό και τον τουρισμό της υπαίθρου και αξιοποιεί όλες τις δυνατότητες πληροφόρησης - επικοινωνίας και προβολής. 5

³¹ Ιακωβίδου 2000, Roberts & Hall 2001.

³² Σωτηριάδης, Φαρσάρη 2009

II. Ιδιωτικός τομέας.

Η ιδιωτική επιχείρηση αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης του αγροτουρισμού όσον αφορά τις περιοχές που παρουσιάζουν αναπτυξιακή αυτονομία. Για τις άλλες περιοχές, ο ρόλος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας μπορεί να είναι θετικός αν λειτουργεί κάτω από ίσες ανταγωνιστικές συνθήκες με τις ομοειδείς επιχειρήσεις του δημόσιου τομέα.

III. Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι δήμοι και οι κοινότητες, οι οποίοι είναι οι πιο κατάλληλοι φορείς για να αναλάβουν επιχειρηματικές δραστηριότητες του παραγωγικού τομέα του αγροτουρισμού σε τοπικό επίπεδο. Διαθέτουν οργάνωση σε όλες τις αγροτικές περιοχές, έχουν αρκετή πείρα στην εκτέλεση έργων, μπορούν να εξασφαλιστούν οικονομικά άμεσα από το κράτος και κυρίως εκφράζουν τη θέληση των δημοτών τους, σύμφωνα με τις αναπτυξιακές επιλογές της περιοχής τους.

IV. Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες ενώσεις προσώπων οι οποίες συγκροτούνται εθελοντικά και επιδιώκουν την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη. Στοχεύουν στην προαγωγή των μελών τους μέσω της αμοιβαίας βοήθειας και συνεργάζονται μέσα σε μια δημοκρατική διοικούμενη επιχείρηση η οποία είναι συνιδιοκτήτη³³.

Οι εθνικοί φορείς πρέπει να είναι διαρκώς σε θέση να αντιλαμβάνονται και να προσαρμόζουν τη δράση τους σύμφωνα με τις γενικές κατευθύνσεις πολιτικής της κεντρικής εξουσίας, τις ανάγκες των επιχειρήσεων και φυσικά τις απαιτήσεις της εκάστοτε τουριστικής ζήτησης. Κάποια από τα **προβλήματα** που αντιμετωπίζει η ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι:

- Έλλειψη πόρων. Μεγάλο ποσοστό των επιδοτούμενων επιχειρήσεων βασίζονται σε επιδοτήσεις χωρίς να διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους για συμπληρωματικές επενδύσεις ή ακόμα να μπορούν να λειτουργήσουν την επιχείρηση.
- Άστοχες επενδύσεις. Αν η χρηματοδότηση επενδύσεων δε συνοδεύεται από μια εμπειριστωμένη έρευνα αγοράς και ένα επιχειρηματικό σχέδιο που να τεκμηριώνει τη σκοπιμότητα και τη βιωσιμότητα της επένδυσης, έχει αβέβαιη προοπτική.
- Ακατάλληλοι επενδυτές. Οι επιχειρηματίες οφείλουν να έχουν γνώση της επιχειρηματικότητας του τουρισμού, διότι διαφορετικά σημειώνονται επιχειρηματικά λάθη και παρέχονται υπηρεσίες χαμηλής ποιότητας.

³³ Β. Τσούμας, άρθρο 1 Ν 2810/2000.

- Προβλήματα ποιότητας. Ο ήπιος τουρισμός πρέπει να είναι ποιοτικά αναβαθμισμένος τουρισμός και να διασφαλίζει υπηρεσίες υψηλού επιπέδου. Δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να ταυτίζεται με έννοιες πρόχειρος ή φθηνός.
- Έλλειψη κατάρτισης. Προκύπτουν πολλά λειτουργικά προβλήματα αν το προσωπικό δεν ειδικά καταρτισμένο και δεν είναι δυνατή η ποιοτική εξυπηρέτηση.
- Έλλειψη μέτρων προβολής και διαφήμισης. Τα περισσότερα αγροτουριστικά καταλύματα παρουσιάζουν αδυναμία στην οργανωμένη προβολή λόγω έλλειψης πόρων και τεχνογνωσίας.
- Έλλειψη δημιουργίας πλέγματος επιχειρήσεων. Λόγω αυτής της έλλειψης υπολείπονται βασικές και συμπληρωματικές υπηρεσίες προς τον τουρίστα, όπως είναι η διαμονή, η εστίαση, η ψυχαγωγία σε δραστηριότητες αναψυχής.
- Έλλειψη οργανωμένης προώθησης πωλήσεων. Ένα σημαντικό πρόβλημα που δημιουργείται είναι η έλλειψη συνεργασίας με τα ταξιδιωτικά πρακτορεία.
- Μη τήρηση των αρχών ήπιου τουρισμού. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιχειρηματίες δεν λαμβάνουν υπ' όψιν τους άξονες ανάπτυξης του ήπιου τουρισμού (οι οποίες αναφέρθηκαν παραπάνω).

Συνοψίζοντας, οι προϋποθέσεις επιτυχίας ενός σχεδίου δράσης για την τοπική ανάπτυξη είναι³⁴:

1. Η εκπόνηση και υλοποίηση ενός επιχειρησιακού σχεδίου με όλες τις συνιστώσες ανάπτυξης.
2. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση με βάση ορισμένους άξονες που προκύπτουν από τους παραγωγικούς πόρους της περιοχής.
3. Η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων, που προϋποθέτει τον συντονισμό όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Πρέπει να εξασφαλιστεί ότι δεν υπάρχει αλληλοεπικάλυψη ή σύγχυση αρμοδιοτήτων μεταξύ των επιμέρους φορέων και οργανισμών, οι οποίοι εμπλέκονται στην ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Αντιθέτως, απαιτείται η ενεργή συμμετοχή τους στη διαμόρφωση της τουριστικής πολιτικής και της δημιουργίας ενός γενικότερου ρυθμιστικού πλαισίου για την ομαλή λειτουργία της αγοράς.

³⁴ Gunn 1994, Inskip 1991, McIntyre et al. 1993.

ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER ΚΑΙ LEADER II.

Το 1990 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε μια κοινοτική πρωτοβουλία για την αγροτική ανάπτυξη, με την ονομασία LEADER (Liaisons Entre Actions pour le Développement de l' Economie Rurale), μέσα στα πλαίσια της οποίας ενθαρρύνεται η ολοκληρωμένη ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο.

Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας είχε δημιουργηθεί ένα δίκτυο 200 Ομάδων Τοπικής Δράσης (ΟΔΤ). Κατά την περίοδο 1994-1999 λειτούργησε η πρωτοβουλία LEADER II. Κάθε ΟΔΤ ανέλαβε την ευθύνη διαχείρισης πόρων για την ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων μέσα στα πλαίσια της χωρικής ενότητας, σχέδια επενδυτικά που θα έπρεπε να εξυπηρετούν κάποια συγκεκριμένα μέτρα. Μέσα στα ίδια πλαίσια κινήθηκε και το τρίτο επενδυτικό πρόγραμμα, το LEADER +³⁵, την περίοδο 2000-2006.

Στόχος της πρωτοβουλίας LEADER II είναι, να ενθαρρύνει την ανάληψη καινοτόμων ενεργειών από τους τοπικούς φορείς, δημόσιους και ιδιωτικούς, σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων του αγροτικού χώρου, να ενισχύσει την ανταλλαγή αυτών των εμπειριών σε όλη την Κοινότητα και να βοηθήσει τους φορείς αγροτικής ανάπτυξης των διαφόρων κρατών μελών που το επιθυμούν να αξιοποιήσουν την πείρα που αποκτήθηκε σε άλλες περιοχές και να υλοποιήσουν από κοινού ορισμένα σχέδια.

Ο σχεδιασμός της πρωτοβουλίας ακολουθεί τις βασικές κατευθύνσεις της εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής και συμβάλλει στη δημιουργία των προϋποθέσεων για την περιφερειακή ανάπτυξη, η οποία θα συντελεσθεί μέσω της:

- ✓ Ισόρροπης κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων και του πληθυσμού στο χώρο.
- ✓ Προστασίας και της βελτίωσης του περιβάλλοντος.
- ✓ Αξιοποίησης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων κάθε περιοχής.
- ✓ Μείωσης των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των Περιφερειών ή της συγκράτησής τους μέσα σε εύλογα όρια.
- ✓ Ανακούφισης περιοχών και ομάδων του πληθυσμού, που πλήττονται από έντονα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, ως αποτέλεσμα της οικονομικής συγκυρίας.

³⁵ Το LEADER + είναι μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει ως στόχο τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των κατοίκων της υπαίθρου μέσα από την αειφόρο ανάπτυξη. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από δραστηριότητες των κατοίκων της υπαίθρου και να αναδείξουν τις ομορφιές του τόπου τους έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια νέα πηγή εισοδήματος και παράλληλα προστατεύεται η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά. Οι άνθρωποι των αγροτικών περιοχών, παράλληλα με την ενασχόληση τους με τη γεωργία ή την κτηνοτροφία, μπορούν να αναπτύξουν νέες επενδυτικές δραστηριότητες, οι οποίες συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι διάφορες συνιστώσες της πρωτοβουλίας LEADER II περιστρέφονται γύρω από ένα ευρωπαϊκό δίκτυο αγροτικής ανάπτυξης, το οποίο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διάδοση των πληροφοριών όσον αφορά τις πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης, την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των φορέων αγροτικής ανάπτυξης, την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των φορέων αγροτικής ανάπτυξης, τη διάδοση των καινοτομιών και της τεχνογνωσίας, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές³⁶ που αντιμετωπίζουν τα σοβαρότερα προβλήματα και την κατάρτιση κοινών σχεδίων.

Ο πρωτογενής τομέας αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην αναπτυξιακή διαδικασία των Περιφερειών, δεδομένου ότι αποτελεί τη σημαντικότερη οικονομική αλλά και κοινωνική δραστηριότητα στις περισσότερες από αυτές. Βασική επιδίωξη, επομένως, είναι η άμβλυνση των άμεσων και έμμεσων προβλημάτων, που δημιουργούνται στον αγροτικό χώρο από πλεονασματικές παραγωγές, μέσω διαρθρωτικών αλλαγών, ώστε να αυξηθεί η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα του τομέα, δεδομένου ότι τα περιθώρια αύξησης του όγκου παραγωγής έχουν περιορισθεί γενικά.

Θεωρώντας, επίσης, τη συμμετοχή της γεωργίας καθοριστική στη διαχείριση των φυσικών πόρων, στην προστασία του περιβάλλοντος και στη διατήρηση των οικονομικών και δημογραφικών ισορροπιών και εφαρμόζοντας μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη με επέκταση σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων του αγροτικού χώρου, η Πρωτοβουλία LEADER II ενισχύει τις προσπάθειες του τοπικού πληθυσμού για τη συμμετοχή του στο σχεδιασμό και τη δημιουργία προοπτικής συνεχούς και μακροπρόθεσμης ανάπτυξης.

Εξάλλου, η μείωση των θέσεων εργασίας που αναμένεται να σημειωθεί στο γεωργικό τομέα στα πλαίσια της αύξησης της παραγωγικότητάς του, η πρόληψη της αύξησης της ανεργίας και η διατήρηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές, δημιουργούν την αναγκαιότητα εξεύρεσης διεξόδων στους άλλους παραγωγικούς τομείς που υπάρχουν ή μπορούν να αναπτυχθούν στις συγκεκριμένες περιοχές και ιδιαίτερα στο χώρο των ΜΜΕ και του Αγροτουρισμού.

Ωστόσο και στους τομείς αυτούς απαιτείται αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμός των παραδοσιακών κλάδων καθώς επίσης ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων και ποιοτική αναβάθμισή τους. Είναι επιτακτική η δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, ώστε να δοθεί η δυνατότητα προσέλκυσης σχετικών επενδύσεων.

Ειδικότερα όσον αφορά στον τουριστικό τομέα οι προοπτικές σημαντικής αύξησης του προϊόντος στο προσεχές μέλλον στηρίζονται στην τοπική οικονομική πρωτοβουλία με δημιουργία μικρότερων καταλυμάτων, υποδομών, υποδοχής και

³⁶ Το πρόγραμμα LEADER αποτελεί ένα σύνθετο πρόγραμμα για την υλοποίηση καινοτόμων πρωτοβουλιών ανάπτυξης στις ορεινές, μειονεκτικές και λοιπές αγροτικές περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ιδιαίτερη προσέγγιση της LEADER βρίσκεται στην αποκεντρωμένη δηλαδή στην εκ των κάτω προτάσεων, κατάρτιση και υλοποίηση πιλοτικών ολοκληρωμένων προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης. Στις αγροτικές περιοχές της Ελλάδας σε τρεις προγραμματικές περιόδους (Α' περίοδος 1991-1994, Β' περίοδος 1994-2000, Γ' περίοδος 2000-2006) υλοποιήθηκαν προγράμματα σε 40 περίπου περιοχές από αντίστοιχες Ομάδες Τοπικής Δράσης (προγράμματα τοπικού χαρακτήρα) και Συλλογικούς Φορείς (προγράμματα θεματικού περιεχομένου).

αναψυχής και άλλων ανάλογων εγκαταστάσεων, που απαιτούν μικρά κεφάλαια και συνεπάγονται μικρούς σχετικά επιχειρηματικούς κινδύνους.

Οι τουριστικές δραστηριότητες αυτής της μορφής, που αναπτύσσονται από μικρής εμβέλειας τοπικές πρωτοβουλίες, στα πλαίσια του μικροεπιχειρηματικού και μικροϊδιοκτησιακού καθεστώτος έχουν το πλεονέκτημα ότι προσφέρουν διέξοδο στη μικρή οικογενειακή μονάδα, δημιουργούν απασχόληση και εισοδήματα, συγκρατούν τον τοπικό πληθυσμό και συμβάλλουν στην ανάπτυξη.

Επιπλέον γίνεται προσπάθεια αντιμετώπισης της έντονης εποχικότητας και της ανισοκατανομής των τουριστικών δραστηριοτήτων μεταξύ των Περιφερειών με την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ενώ παράλληλα λαμβάνονται μέτρα βελτίωσης και προστασίας του περιβάλλοντος. Με την ισόρροπη ανάπτυξη και των τριών παραγωγικών τομέων κατά περιοχή, η οποία προγραμματίζεται μέσω της πρωτοβουλίας LEADER II ασκώντας συμπληρωματική δράση και στα άλλα προγράμματα, που εφαρμόζονται τοπικά, περιορίζονται οι κίνδυνοι αστάθειας ή κρίσεως που συνεπάγεται η μονομέρεια της οικονομικής εξάρτησης.

Με βάση λοιπόν, τις πολιτικές και τις κατευθύνσεις της κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, που αναφέρθηκαν ανωτέρω, τις επιδιώξεις, τα μέσα και το πνεύμα της πρωτοβουλίας καθώς και τη χρηματοδοτική δυνατότητα του προγράμματος, οι **στόχοι** της πρωτοβουλίας αυτής εξειδικεύονται και συνοψίζονται στην:

- ✓ Συγκράτηση του ενδογενούς δυναμικού στην ύπαιθρο με την καλύτερη αξιοποίησή του τοπικά, δημιουργώντας προοπτικές συνεχούς ανάπτυξης και παρέχοντας δυνατότητες παράκαμψης των παραγωγικών και οικονομικών πιέσεων, που είναι αποτέλεσμα κυρίως της εφαρμογής της νέας ΚΑΠ και της διεθνούς οικονομικής ύφεσης, που επηρεάζουν δυσμενέστερα τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές.
- ✓ Πολύμορφη ανάπτυξη, που στηρίζεται στην πρωτοβουλία και την καινοτόμο συμμετοχικότητα του τοπικού στοιχείου μέσω ήπιων παρεμβάσεων, με γνώμονα τη διατήρηση της φυσιογνωμίας και την ενίσχυση της ταυτότητας των περιοχών.
- ✓ Αξιοποίηση από του τοπικούς φορείς της τεχνογνωσίας, των εμπειριών και των τρόπων ανάπτυξης άλλων περιοχών, στα πλαίσια της παρεχόμενης, μέσω της πρωτοβουλίας, δυνατότητας ανταλλαγής και διάδοσης πληροφοριών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η αναπτυξιακή στρατηγική, που υιοθετείται για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων στηρίζεται στους ακόλουθους **κατευθυντήριους άξονες**:

- I. Στη βελτίωση υπαρχόντων και τη δημιουργία νέων φορέων Τοπικής Αγροτικής Ανάπτυξης, ώστε να θεμελιωθεί ουσιαστικά και κοινωνικά η υποδομή και οι διαδικασίες συνεργασίας για μια ολοκληρωμένη τοπική αγροτική ανάπτυξη.
- II. Στην αναδιάρθρωση των κλάδων παραγωγής.
- III. Στην παροχή δυνατοτήτων επαγγελματικού επαναπροσανατολισμού.
- IV. Στη βελτίωση του εισοδήματος και της ποιότητας ζωής.
- V. Στη βελτίωση και προστασία του περιβάλλοντος.
- VI. Στην ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε περιοχής.
- VII. Στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών.
- VIII. Στη μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεων με τη συγκέντρωση των πόρων σε ολοκληρωμένη μορφή.

ΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER+.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+³⁷ είναι η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έχει ως βασικό σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου μέσα από μια συνεχή ανάπτυξη. Επιδίωξη ήταν η εξομάλυνση των προβλημάτων που προκαλούνται στον αγροτικό χώρο από την εφαρμογή της αναθεωρημένης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής δίνοντας όμως στις τοπικές κοινωνίες τα εργαλεία παρέμβασης.

Το πρόγραμμα εξυπηρετεί την προώθηση της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά μειονεκτικών περιφερειών. Συμβάλλει στην προσπάθεια της Κοινότητας για οικονομική και κοινωνική συνοχή, την αύξηση της απασχόλησης, της εξασφάλισης ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος.

Το Εθνικό Πρόγραμμα LEADER+ έχει δύο γενικούς αναπτυξιακούς στόχους:

1ος ΣΤΟΧΟΣ³⁸: Η ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας, αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου, μέσω πιλοτικών εφαρμογών.

Η επίτευξη του παραπάνω στόχου θα επιδιωχθεί μέσω των ακόλουθων ειδικών στόχων:

- ✓ Διαφοροποίηση του οικονομικού περιβάλλοντος για τη διατήρηση και βελτίωση του κοινωνικοοικονομικού ιστού των περιοχών παρέμβασης.

³⁷ Παρά το γεγονός ότι το LEADER διατηρεί το περιεχόμενο των προηγούμενων εφαρμογών (LEADER I και LEADER II), ωστόσο, υπάρχει μια διαφοροποίηση που εκφράζεται με την προσθήκη του + (plus = επιπλέον). Το LEADER+ επιδιώκει, δηλαδή, κάτι επιπλέον απ' αυτό που πρόσφεραν οι προηγούμενες εφαρμογές και εξακολουθούν να δίνουν σήμερα τα υπόλοιπα προγράμματα του Γ' Κ.Π.Σ.

Ο **πιλοτικός** χαρακτήρας του προγράμματος εξασφαλίζεται κυρίως μέσω των δικτύσεων (clusters) και των συνεργασιών. Κατά συνέπεια, δίνεται βάρος στη δικτύωση ομοειδών ή συμπληρωματικών επιχειρήσεων, την κοινή προβολή και προώθηση, τη συνεργασία και τη συλλογική στήριξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, που μπορούν να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα και τη συμπληρωματικότητα των δράσεων.

Έτσι η έννοια «**πιλοτικός**» επιτυγχάνεται με:

- Την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών που ενσωματώνουν τις τοπικές ιδιομορφίες.
- Την εφαρμογή νέων μεθόδων που αξιοποιούν τόσο το ανθρώπινο δυναμικό όσο και τους φυσικούς και χρηματοδοτικούς πόρους της περιοχής.
- Τη διασύνδεση έργων/ δράσεων ή και επιχειρήσεων όλων των τομέων της οικονομίας, οι οποίοι κατά παράδοση είναι ανεξάρτητοι.
- Την υιοθέτηση πρωτότυπων μορφών οργάνωσης και συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

³⁸ Ο στόχος αυτός βρίσκεται σε αντιστοιχία με τις προτεραιότητες της Ε.Ε. για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών.

- ✓ Προώθηση ίσων ευκαιριών σε νέους, γυναίκες και σε ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού.
- ✓ Ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για τη διατήρηση και ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ✓ Βελτίωση των υπηρεσιών και της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων με την αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας και τη χρήση ειδικών αναπτυξιακών τεχνικών.
- ✓ Ενίσχυση της τοπικής εταιρικής σχέσης.

2ος ΣΤΟΧΟΣ: Η ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών, σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

Η επίτευξη του παραπάνω στόχου θα επιδιωχθεί μέσω των ακόλουθων ειδικών στόχων:

- ✓ Ενδυνάμωση των διακλαδικών και διατομεακών σχέσεων της τοπικής οικονομίας.
- ✓ Χρήση νέας τεχνολογίας για την καλύτερη πρόσβαση των προϊόντων της αγοράς.
- ✓ Ενίσχυση της ικανότητας δικτύωσης και συνεργασιών.

Οι στόχοι αυτοί επιτυγχάνονται τοπικά με την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής, η οποία διαρθρώνεται γύρω από ένα σημαντικό θέμα, που χαρακτηρίζει την ταυτότητα της περιοχής, το "Θέμα Συσπείρωσης".

Τα "**θέματα συσπείρωσης**" των τοπικών προγραμμάτων της χώρα μας είναι:

- ✓ Η βελτίωση της ποιότητας ζωής στις περιοχές εφαρμογής.
- ✓ Η χρήση σύγχρονης τεχνολογίας και τεχνογνωσίας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας προϊόντων και υπηρεσιών.
- ✓ Η αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων και η διευκόλυνση της πρόσβασης στις αγορές με την ενδυνάμωση διακλαδικών και διατομεακών σχέσεων, κυρίως για μικρές παραγωγικές μονάδες.

- ✓ Η αξιοποίηση, προστασία και ανάδειξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων, συμπεριλαμβανομένης της αξιοποίησης των περιοχών κοινοτικού ενδιαφέροντος NATURA 2000³⁹.

Στα πλαίσια της LEADER+, οι άνθρωποι της υπαίθρου συμμετέχουν ενεργά και αποφασίζουν οι ίδιοι για την αναπτυξιακή προσπάθεια που γίνεται στην περιοχή τους, προβαίνουν σε μικρές επενδύσεις που δημιουργούν, όμως, έναν ιδιαίτερα παραγωγικό ιστό, και κάνουν οι ίδιοι πράξη όσα οραματίζονται για την περιοχή τους.

Οι Βασικές Αρχές που χαρακτηρίζουν την πρωτοβουλία LEADER + είναι:

- ✓ Η ενεργή συμμετοχή των ανθρώπων της υπαίθρου για τους οποίους γίνονται προσπάθειες ανάκαμψης, στην αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής τους.
- ✓ Η διαχείριση των πόρων της πρωτοβουλίας μέσω της δημιουργημένης οριζόντιας εταιρικής σχέσης σε κάθε περιοχή πρωτοβουλίας.
- ✓ Ο ολοκληρωμένος και πολυτομεακός σχεδιασμός με παράλληλη διασύνδεση των ενεργειών μεταξύ τους.
- ✓ Η ανάπτυξη συνεργασιών σε κρατικό ή διακρατικό επίπεδο που συμβάλλει στην εξωστρέφεια της κάθε περιοχής και της οικονομίας της.
- ✓ Η νέα προσέγγιση στην ανάπτυξη της υπαίθρου, η οποία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από δράσεις που στοχεύουν στην πολυαπασχόληση και στην πολλαπλή δημιουργία εισοδήματος από εναλλακτική συμπληρωματική απασχόληση.
- ✓ Η ενεργοποίηση και επένδυση της τοπικής ενδογενούς ιδιωτικής αποταμίευσης που αποτελεί την βάση αυτοτροφοδοτούμενης βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

³⁹ Το **Natura 2000** (Φύση 2000) είναι ένα πανευρωπαϊκό δίκτυο προστασίας των ειδών και των ενδιαιτημάτων τους. Το δίκτυο Natura 2000 αποτελεί ένα από τα πιο φιλόδοξα ευρωπαϊκά προγράμματα για την προστασία της φύσης και ακρογωνιαίο λίθο της πολιτικής της Ε.Ε. για τη διατήρηση της φύσης. Ιδρύθηκε τον Μάιο του 1992 με την υιοθέτηση της οδηγίας των οικοτόπων η οποία συμπληρώνει την οδηγία για τα πουλιά (79/409/ΕΟΚ) και από κοινού αποτελούν την νομική βάση του δικτύου.

Η Οδηγία για την προστασία των άγριων πτηνών απαιτούσε την δημιουργία **Ειδικών Ζωνών Προστασίας** (*Special Protection Areas - SPA*) της ορνιθοπανίδας. Η Οδηγία των Οικοτόπων παρομοίως απαιτούσε τη δημιουργία **Ειδικών Ζωνών Προστασίας** (*Special Areas of Conservation - SAC*) για τα υπόλοιπα είδη και το περιβάλλον. Από κοινού αυτές οι ζώνες δημιουργούν τις περιοχές του δικτύου Φύση 2000.

Κάθε χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλει να καταρτίσει μία λίστα με τις καλύτερες περιοχές οι οποίες περιέχουν είδη που περιλαμβάνονται στις δύο οδηγίες. Έπειτα η λίστα πρέπει να υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η οποία, μετά από τον έλεγχο και την διαδικασία επιλογής σε ευρωπαϊκό επίπεδο, θα ενταχθεί στο δίκτυο.

Υπεύθυνος Φορέας για το σχεδιασμό κατά την εφαρμογή των τοπικών προγραμμάτων LEADER+ της κάθε περιοχής είναι οι ανώνυμες αναπτυξιακές εταιρείες που αποτελούνται από συλλογικούς φορείς του ευρύτερου Δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα.

Μέλη της Ομάδας Τοπικής Δράσης μπορούν να είναι: η Τοπική Αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού, Σύλλογοι, Παραγωγικά και Επιστημονικά Επιμελητήρια, Συνεταιρισμοί και Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, επιστημονικοί φορείς, περιβαλλοντικές και λοιπές οργανώσεις, εκπρόσωποι εργαζομένων, ιδιώτες (ΝΠΙΔ, φυσικά πρόσωπα) και άλλοι ως απόδειξη της ενεργοποίησης και συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού.

Βασικές προϋποθέσεις για την Ομάδα Τοπικής Δράσης είναι:

- να έχει τη μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας,
- να διαθέτει ευρεία συμμετοχή τοπικών φορέων,
- να έχει επιτόπια εγκατάσταση,
- να έχει ικανή οικονομική επιφάνεια,
- να διαθέτει κατάλληλο και επαρκές στελεχιακό δυναμικό.

Στην Ελλάδα, η πρωτοβουλία LEADER+ εφαρμόζεται σε ορεινές περιοχές χαρακτηρισμένες σύμφωνα με τον εγκεκριμένο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατάλογο των ορεινών⁴⁰, μειονεκτικών και με ειδικά προβλήματα περιοχών και νησιωτικές περιοχές, στις οποίες παρουσιάζεται η εντονότερη κοινωνικοοικονομική υστέρηση.

Τα τοπικά προγράμματα LEADER+ είναι δυνατόν να υλοποιηθούν και σε περιοχές που καλύπτονται εν μέρει ή στο σύνολό τους από Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Ο.Π.Α.Α.Χ. (άξονας 7 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006» ή Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα-ΠΕΠ).

Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η εφαρμογή του LEADER+ είναι δυνατή μόνο για δράσεις που:

- δεν καλύπτονται από το ολοκληρωμένο πρόγραμμα (Ο.Π.Α.Α.Χ.),

⁴⁰ Το LEADER+ απευθύνεται σε όλες τις αγροτικές περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, στην Ελλάδα θα εφαρμοστεί κυρίως στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, ώστε να ενισχυθεί η προσπάθεια ανάκαμψής τους. Σύμφωνα με την απογραφή του 1991, το 15,6 % του συνολικού πληθυσμού οι νέοι μεταναστεύουν προς τα αστικά κέντρα, λόγω των δυσμενών συνθηκών ζωής. Υπολογίζεται περίπου ότι πάνω από το 33% του πληθυσμού των ορεινών περιοχών έχει μετακινηθεί εκτός των ορίων των περιοχών του.

- δε θα συμπεριληφθούν τελικά στο σχεδιασμό του ολοκληρωμένου προγράμματος (Ο.Π.Α.Α.Χ.),
- λειτουργούν συμπληρωματικά, ενισχύοντας την αποτελεσματικότητα των δράσεων του ολοκληρωμένου προγράμματος (π.χ. συνεργασίες⁴¹, δικτύωσεις κλπ.),
- εξασφαλίζουν την πιλοτική διάσταση του τοπικού προγράμματος και αναδεικνύουν την προστιθέμενη αξία της πρωτοβουλίας.

Στην χώρα μας με το πρόγραμμα LEADER επιχειρήθηκε η μεθοδολογία για την ολοκληρωμένη-βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, που θεωρούνται από την Κ.Α.Π., ως χώροι πολλαπλών λειτουργιών, παραγωγής ζωής και πολιτισμού, προστασίας και διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος, της ιστορικής κληρονομιάς.

Με δεδομένη την καχεξία του κοινωνικού τομέα της οικονομίας και την ασθενέστατη αποκέντρωση στην υλοποίηση αναπτυξιακών παρεμβάσεων, το LEADER στηρίχθηκε σε όλες τις περιόδους σε πρωτοβουλίες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η οποία πρωτοστάτησε στην δημιουργία Αναπτυξιακών Εταιρειών, των Ομάδων Τοπικής Δράσης (ΟΤΔ) που υλοποίησαν το πρόγραμμα LEADER.

Το Πρόγραμμα LEADER+ της χώρας μας διαρθρώνεται σε δύο γενικούς Αναπτυξιακούς Στόχους⁴²:

- ✓ **Ο πρώτος στόχος** είναι η «Ολοκληρωμένη, Υψηλής ποιότητας, Αειφόρο Ανάπτυξη της Υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών» ο οποίος θα επιτευχθεί με την πειραματική εφαρμογή νέων μορφών που αφορούν, όχι μόνο στο παραγωγικό σύστημα με την στενή έννοια, αλλά επιπρόσθετα στον πολιτισμό και το περιβάλλον και θα αντλεί δυνάμεις από την ικανότητα των τοπικών κοινωνιών να λαμβάνουν την ευθύνη για τη διεύρυνση των προοπτικών ανάπτυξης της περιοχής.
- ✓ **Ο δεύτερος στόχος** είναι η «ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής» ο οποίος θα επιτευχθεί με την ανάπτυξη και δικτύωση και συνεργασιών σε Εθνικό, Ευρωπαϊκό ή και ευρύτερο πεδίο, για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας και εμπειριών, καθώς και για την δημιουργία κρίσιμης μάζας για την καλύτερη πρόσβαση στην αγορά των προϊόντων και των υπηρεσιών.

⁴¹ Στην πρωτοβουλία LEADER+ προβλέπεται ειδικός άξονας για τις συνεργασίες, τόσο μεταξύ των περιοχών στο ίδιο κράτος, όσο και μεταξύ περιοχών που βρίσκονται σε διαφορετικά κράτη που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας θεωρούνται σημαντικά συστατικά για την επιτυχία δράσεων του LEADER+.

⁴² Οι στόχοι του Προγράμματος επιτυγχάνονται με δράσεις που στοχεύουν όχι μόνο στο παραγωγικό σύστημα αλλά επιπρόσθετα στον πολιτισμό και το περιβάλλον και η επιτυχία τους βασίζεται στην βούληση και την ικανότητα των Τοπικών Κοινωνιών να αναλάβουν την ευθύνη για την ανάπτυξη των περιοχών τους.

Οι γενικοί αυτοί στόχοι εξειδικεύονται στους εξής **Ειδικούς στόχους**:

- i. **Ανάπτυξη παρεμβάσεων στον αγροτουρισμό** με τη δημιουργία μικρών ξενώνων σε επιλεγμένες περιοχές που θα προσφέρουν παράλληλα συμπληρωματικές δραστηριότητες.
- ii. **Ανάδειξη των αξιόλογων περιοχών και του πολιτισμού της περιοχής** με τη δημιουργία μονοπατιών, σήμανση μνημείων, διατήρηση - βελτίωση μουσείων αγροτικής κληρονομιάς, βελτίωση παραδοσιακών οικισμών, νερόμυλων, κ.λ.π.
- iii. **Ανάδειξη των τοπικών προϊόντων της περιοχής** με την επισήμανση, προώθηση και ανάδειξη τους μέσα από συλλογικές πρωτοβουλίες δίκτυα επιχειρήσεων παραγωγής αγροτικών προϊόντων.
- iv. **Αναβίωση των παραδοσιακών - παραγωγικών δραστηριοτήτων** με την αναζήτηση και αξιοποίηση τους, ενισχύοντας την Τοπική Επιχειρηματική Πρωτοβουλία.
- v. **Εφαρμογή προδιαγραφών ποιότητας στις προσφερόμενες υπηρεσίες και τα προϊόντα της περιοχής** με πρωτοβουλίες, όπως το Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας στον αγροτουρισμό, το Τοπικό Διεπαγγελματικό Σύμφωνο, τις προδιαγραφές ποιότητας στις επιχειρήσεις και τα προϊόντα.

Με την υλοποίηση του Τοπικού Προγράμματος LEADER+ επιδιώκεται η ανάπτυξη και αξιοποίηση της περιοχής εφαρμογής με την πραγματοποίηση ολοκληρωμένων επενδύσεων πιλοτικού χαρακτήρα, ώστε να αμβλυνθούν τα μειονεκτήματα της περιοχής και να μειωθούν οι ανισότητες που παρατηρούνται στην ποιότητα ζωής των κατοίκων μεταξύ των ορεινών αυτών περιοχών και των μη ορεινών.

Ο πιλοτικός χαρακτήρας του Τοπικού Προγράμματος διαφαίνεται ξεκάθαρα από τις ολοκληρωμένες επενδύσεις που προβλέπεται να υλοποιηθούν σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει επενδύσεις για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Αγροτικού χώρου όπως επενδύσεις στον τουρισμό, στην μεταποίηση αγροτικών προϊόντων, στην ενίσχυση βιοτεχνικών και οικοτεχνικών μονάδων και γενικά επενδύσεις που έχουν ως στόχο την ενίσχυση και στήριξη της επιχειρηματικότητας στις αγροτικές περιοχές. Εκτός όμως από τους καθαρά οικονομικούς στόχους το Τοπικό Πρόγραμμα περιλαμβάνει και δράσεις με πολιτιστικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό περιεχόμενο με έμφαση στην ολοκλήρωση των κοινωνικών υποδομών και στην στήριξη κοινωνικών δραστηριοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι ένας θεσμός με παγκόσμια εξάπλωση και μεγάλη ποικιλομορφία. Φιλοσοφία της δημιουργίας των συνεταιρισμών είναι η ισχύς εν τη ενώσει, δηλαδή να αποκτήσει μια ομάδα παραγωγών τα πλεονεκτήματα μιας μεγάλης δύναμης. Η βασική αυτή αρχή έχει παραμείνει ίδια και αναλλοίωτη στο πέρασμα του χρόνου, όμως οι αγροτικοί συνεταιρισμοί δεν έχουν την ίδια δομή σε όλο τον κόσμο και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι συνεταιρισμοί αποτελούν ένα σύνθετο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό φαινόμενο με διαφορετικές επιρροές και εξέλιξη για την κάθε χώρα.

Τα διάφορα συνεταιριστικά μοντέλα έχουν εξελιχτεί με βάση τις σύγχρονες απαιτήσεις, έχουν αφομοιώσει νέες ιδέες και ανταποκρίνονται στον αντικειμενικό στόχο τους που είναι η βελτιστοποίηση της οικονομικής κατάστασης των μελών τους μέσα από αρχές όπως η ισότητα, η αλληλεγγύη, η διαφάνεια κ.ά. Υπάρχουν όμως και αποτυχημένα συνεταιριστικά μοντέλα που έχουν ως αποτέλεσμα τη χρεωκοπία των μελών τους που τους οδηγεί ακόμα και σε μαζικές αυτοκτονίες - χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ινδία.

Στην Ελλάδα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί νοσούν. Ίσως αποτελεί μια σοφή στρατηγική να γίνει αξιολόγηση των υπάρχοντων καθεστώτων και στη συνέχεια να υιοθετηθούν ιδέες από επιτυχημένα ευρωπαϊκά ή άλλα μοντέλα.

Τις τελευταίες δεκαετίες στις χώρες της Ευρώπης και κυρίως στις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος ζήτησης των διακοπών στον αγροτικό χώρο το οποίο συνεπάγεται παράλληλη αύξηση της προσφοράς προϊόντων και υπηρεσιών στο χώρο αυτό.

Ο αγροτουρισμός από χώρα σε χώρα εφαρμόζεται με διαφορετικό τρόπο λαμβάνοντας υπ' όψιν τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής όπως είναι το επίπεδο της τουριστικής υποδομής και ανωδομής, την πολιτιστική της κληρονομιά, τη δυνατότητα ανάπτυξης πολλαπλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού, τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες των επισκεπτών αλλά και του ντόπιου πληθυσμού, κ.ά.

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

Ο αγροτουρισμός ξεκίνησε από τις απομακρυσμένες περιοχές της Ουαλίας και της Σκωτίας με τη μορφή του “bed and breakfast” (ύπνος με πρωινό). Λόγω των εδαφολογικών χαρακτηριστικών της χώρας, αναπτύσσεται σε όλη την έκτασή της. Ο θεσμός του αγροτουρισμού στο Ηνωμένο Βασίλειο θεωρείται επιτυχής αφού:

- Αυξήθηκε το εισόδημα των αγροτών.
- Δημιουργήθηκαν νέες θέσεις εργασίας.
- Συγκρατήθηκε ο πληθυσμός στην ύπαιθρο.

Οι αγρότες συνεπικουρούμενοι από την πολιτεία (κίνητρα, δάνεια μέχρι και 80% της συνολικής δαπάνης των επενδύσεων), κατόρθωσαν να αναδείξουν τα στοιχεία εκείνα της αγροτουριστικής δραστηριότητας που λειτουργούν ως μοχλός ανάπτυξης της υπαίθρου.

ΔΑΝΙΑ

Στη Δανία ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει ειδικός συνεταιριστικός νόμος που να διέπει τη δημιουργία και τη λειτουργία των συνεταιρισμών, ωστόσο διαθέτει ένα από τα πιο ανεπτυγμένα συνεταιριστικά κινήματα του κόσμου. Το κυριότερο χαρακτηριστικό των αγροτικών συνεταιρισμών στη Δανία είναι ότι έχουν αναπτυχθεί κλαδικά, δηλαδή κατά κλάδο παραγωγής όπως το κρέας ή το γάλα, καλύπτοντας έτσι το σύνολο της χώρας ή μια μεγάλη περιφέρεια.

Το σπουδαιότερο προϊόν της Δανίας είναι τα γαλακτοκομικά προϊόντα τα οποία διαχειρίζονται οι γαλακτοκομικοί συνεταιρισμοί που είναι από τους αρχαιότερους στη χώρα και εμπορεύονται περίπου το 90% της συνολικής παραγωγής γάλακτος και βουτύρου και περίπου το 80% της παραγωγής τυριού. Εδώ αξίζει να αναφερθεί η ύπαρξη της Ομοσπονδίας Δανικών Γαλακτοκομείων που έχει εθνική οργάνωση και πλαισιώνεται όχι μόνο από τους συνεταιρισμούς αλλά και από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Επίσης έχουν δημιουργηθεί ο Δανικός Εξαγωγικός Οργανισμός Βουτύρου και ο Δανικός Εξαγωγικός Οργανισμός Τυριού οι οποίοι συμβάλουν αποφασιστικά στις εξαγωγές και μάλιστα επιτυγχάνουν το 90% των εξαγωγών να προέρχεται από προϊόντα του συνεταιρισμού.

Ανάλογο τρόπο λειτουργίας έχουν οι Κτηνοτροφικοί Εμπορικοί Συνεταιρισμοί, η Ομοσπονδία Δανικών Συνεταιριστικών Εργοστασίων μπίκον και ο Δανικός Συνεταιρισμός Γεωργικών Εφοδίων. Ο τελευταίος πραγματοποιεί εισαγωγή και εμπόριο του 50% των λιπασμάτων και ζωοτροφών προσφέροντας στα μέλη του ικανοποιητικές τιμές και γεωπονικές συμβουλές. Σε ορισμένες περιπτώσεις συνεταιρισμών, το μέλος είναι υποχρεωμένο να παραδίδει μια ελάχιστη ποσότητα του προϊόντος που παράγει ή και ολόκληρη την ποσότητα στον συνεταιρισμό. Ολόκληρη την ποσότητα οφείλουν να παραδίδουν όσοι είναι μέλη στον γαλακτοκομικό συνεταιρισμό και σε αυτόν του μπίκον.

Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται πάγια μια μεγάλη ποσότητα προϊόντος που έχουν να διαχειριστούν και καταμερισμό των λειτουργικών δαπανών σε μεγαλύτερη ποσότητα προϊόντων. Στην πατρίδα της Επιτρόπου Γεωργίας, άλλωστε, αναπτύχθηκε και ανδρώθηκε ο μεγαλύτερος ευρωπαϊκός τυροκομικός συνεταιρισμός, ο οποίος μετά τη συγχώνευσή του με τον αντίστοιχο σουηδικό μετατράπηκε σε μεγάλη πολυεθνική εταιρεία. Ο λόγος για τον πασίγνωστο όμιλο **Arla!**

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Ο αγροτουρισμός έκανε την εμφάνισή του με τη μορφή των εκδρομών σε παραδοσιακά χωριά και σε περιοχές με παραγωγή τοπικών προϊόντων. Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να περάσουν τις διακοπές τους είτε σε σπίτια αγροτών βιώνοντας έτσι τον τρόπο ζωής των ανθρώπων της υπαίθρου, είτε σε κατασκηνώσεις συνδυάζοντας τις διακοπές τους με παράλληλες δραστηριότητες όπως ιππασία, ποδηλασία, κ.ά. Ο πρώτος συνεταιριστικός νόμος θεσπίστηκε το 1876.

Στην Ολλανδία οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι απλού σκοπού, δηλαδή πραγματοποιούν μόνο μια δραστηριότητα. Υπάρχουν συνεταιρισμοί εμπορίας φρούτων και λαχανικών, μεταποίησης και εμπορίας του γάλακτος, ασφαλιστικοί και πιστωτικοί συνεταιρισμοί, συνεταιρισμοί γεωργικών εφοδίων κλπ. Για τον λόγο αυτό παρατηρείται το φαινόμενο οι αγρότες στην Ολλανδία να είναι μέλη κατά μέσο όρο σε 4 συνεταιρισμούς ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις φτάνουν και στους 8! Ένας παραγωγός κηπευτικών για παράδειγμα είναι μέλος στον συνεταιρισμό εμπορίας, στον πιστωτικό, σε αυτόν των γεωργικών εφοδίων κ.ο.κ.

Όσον αφορά στην οργάνωσή τους, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ολλανδία, που είναι περίπου 2.000, οργανώνονται σε 25 Κεντρικές Οργανώσεις κατά κλάδο παραγωγής. Ο αριθμός των δευτεροβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων δεν είναι αυστηρά σταθερός και διαχειρίζεται π.χ. τα φρούτα, τα κρεατικά κλπ. Οι Κεντρικές Οργανώσεις οργανώνονται σε μια εθνική οργάνωση, το Εθνικό Συνεταιριστικό Συμβούλιο, που έχει ως στόχο να προάγει τα συμφέροντα των συνεταιρισμών απέναντι στην εκάστοτε κυβέρνηση και εμπόρους. Με τον τρόπο αυτό οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διακινούν το 50% των γεωργικών προϊόντων και παίζουν σημαντικότατο ρόλο στην εθνική οικονομία της χώρας.

Ο μεγαλύτερος γαλακτοκομικός συνεταιρισμός της Ευρώπης έχει την έδρα του στην Ολλανδία και έχει επεκταθεί με το μοντέλο της πολυεθνικής εταιρείας σε πολλές χώρες του κόσμου, εκ των οποίων μία είναι και η Ελλάδα. Πρόκειται για τη FrieslandCampina (NOYNOY), που προέκυψε μετά από τη συγχώνευση των δύο μεγαλύτερων γαλακτοκομικών συνεταιρισμών της Ολλανδίας.

ΓΑΛΛΙΑ

Ο αγροτουρισμός στη Γαλλία άρχισε να αναπτύσσεται από το 1952 μετά από την ίδρυση της οργάνωσης “ Agriculture et Tourisme” που πληροφόρησε και προσπάθησε να εκπαιδεύσει τους αγρότες που ήθελαν να ενασχοληθούν με τον αγροτουρισμό. Συνήθως προσελκύει τουρίστες από γειτονικές χώρες όπως η Ισπανία, το Βέλγιο, κ.ά. Η αρμονική συνεργασία των αγροτουριστικών επιχειρήσεων με τους ΟΤΑ και το κράτος συντέλεσαν στην γρήγορη και αποτελεσματική ανάπτυξη και προώθηση του θεσμού στη χώρα.

Η γαλλική πολιτεία έχει θεσπίσει, στα πλαίσια του αγροτουρισμού, τον Ειδικό Κανονισμό με στόχο την προστασία των επισκεπτών – τουριστών, ρυθμίζοντας ό,τι αφορά στη διαμονή, εστίαση αλλά και στην τιμή των προσφερόμενων υπηρεσιών. Η Εθνική Ομοσπονδία Αγροτικών Καταλυμάτων της χώρας παρεμβαίνει σε όλους τους τομείς του αγροτουρισμού αποτελώντας έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες στην ορθή εξέλιξή του.

Πολλοί μελετητές (Εξαρχος, Γ., Καραγιάννης, Στ., 2004) υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να ενστερνιστεί το γαλλικό μοντέλο, υιοθετώντας ιδέες και προτάσεις με στόχο την ενδυνάμωση της ελληνικής υπαίθρου, όντας χώρα με πλείστα συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι άλλων χωρών.

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των αγροτικών συνεταιρισμών της Γαλλίας είναι η αρχή της αποκλειστικότητας, που σημαίνει ότι οι συνεταιρισμοί μπορούν να συναλλάσσονται μόνο με τα μέλη τους και μόνο μέχρι το 20% του συνολικού τζίρου μπορεί να συναλλαγούν με μη μέλη.

Τα μέλη από την πλευρά τους υποχρεώνονται να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες των συνεταιρισμών. Επίσης, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ένα Συμβουλευτικό Συμβούλιο και Διευθυντήριο αντί για κλασσικό διοικητικό συμβούλιο, ώστε να έχουν καλύτερο μάνατζμεντ.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί της Γαλλίας είναι οργανωμένοι σε μορφή πυραμίδας. Οι αγρότες οργανώνουν τους τοπικούς συνεταιρισμούς (πρωτοβάθμιες οργανώσεις) στους οποίους είναι μέλη και ανήκουν και σε περιφερειακές ενώσεις (δευτεροβάθμιες οργανώσεις). Οι περιφερειακές ενώσεις με τη σειρά τους ανήκουν σε εθνικές ενώσεις (τριτοβάθμιες οργανώσεις). Όσο ανεβαίνουμε στην πυραμίδα τόσο πιο ισχυρές είναι οι οργανώσεις και τόσο πιο δραστήριες είναι στα θέματα που τους απασχολούν.

Οι εθνικές ενώσεις ανήκουν σε μια από τις τρεις διαφορετικές εθνικές ομοσπονδίες, την Γαλλική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συνεταιρισμών, την Εθνική Ομοσπονδία Αγροτικών Ασφαλίσεων και την Εθνική Ομοσπονδία Αγροτικής Πίστης.

ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ

Ακόμα και στις ΗΠΑ υπάρχουν περίπου 8.000 συνεταιρισμοί, κάτι που προκαλεί έκπληξη και πολλοί αγνοούν. Παρά την καπιταλιστική φιλοσοφία που επικρατεί, 6 εκατομμύρια Αμερικανοί είναι μέλη αγροτικών συνεταιρισμών με κύριο στόχο τους τη δραστηριοποίηση στον τομέα της εμπορίας και κυρίως στις εξαγωγές των προϊόντων τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν ακόμα και συνεταιριστικά διυλιστήρια και πετρελαιοπηγές.

Δύο είναι οι μορφές αγροτουρισμού που αναπτύσσονται στις Η.Π.Α. Οι διακοπές σε αγρόκτημα (λόγω κυρίως των θρυλικών cowboys) και οι διακοπές σε εθνικά πάρκα που προσφέρονται για ψυχαγωγικούς λόγους. Οι συνεταιρισμοί στις Η.Π.Α. είναι συνήθως πολλαπλού σκοπού και δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην εξαγωγή αγροτικών προϊόντων.

Στον Καναδά οι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν ως κύριο στόχο την εμπορία και μεταποίηση των αγροτικών προϊόντων, καθώς και την προμήθεια γεωργικών εφοδίων. ο αγροτουρισμός στον Καναδά έχει κοινά στοιχεία με αυτά των Η.Π.Α. και εποπτεύεται από το Υπουργείο Γεωργίας και Τουρισμού της χώρας. Οι ιθύνοντες έχουν επιλέξει μία συγκεκριμένη στρατηγική μάρκετινγκ, η οποία προωθεί μεθοδικά τον τρόπο ζωής των ανθρώπων της υπαίθρου και το πλούσιο φυσικό τοπίο της χώρας.

ΙΣΡΑΗΛ

Στο Ισραήλ, έχουν αναπτυχθεί δυο διαφορετικά είδη συνεταιρισμών, το μοςάβ και το κιμπούτς. Τα μοςάβ προσφέρουν διάφορες υπηρεσίες όπως συσκευασία, προμήθεια γεωργικών εφοδίων, συγκέντρωση των προϊόντων κλπ στα μέλη τους, τα οποία έχουν δική τους ιδιοκτησία γης και επιλέγουν με δική τους ευθύνη τι προϊόν θα παράγουν.

Τα κιμπούτς είναι διαφορετικής νοοτροπίας συνεταιρισμοί που παρομοιάζονται με κοινόβια αγροτών. Η αγροτική γη νοικιάζεται από το κράτος για πολλά χρόνια και ανήκει σε όλους. Όλοι εργάζονται και κάνουν όλες τις εργασίες μετά από απόφαση των ηγετικών στελεχών. Την παραγόμενη ποσότητα διαχειρίζεται η διοίκηση, ώστε να αποκομιστεί το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος για τα μέλη και το εισόδημα χρησιμοποιείται για να καλύψει το σύνολο των αναγκών του συνεταιρισμού, ενώ το επιπλέον κέρδος διαμοιράζεται στα μέλη.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Η Αυστρία θεωρείται η πρωτοπόρος χώρα στον ευρωπαϊκό χώρο σε σχέση με τον αγροτικό τουρισμό. Το επίπεδο των προσφερόμενων υπηρεσιών είναι αρκετά υψηλό, η διαχείριση και προβολή του αγροτουριστικού προϊόντος γίνεται με άριστο τρόπο το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την άμεση κάλυψη των αναγκών της προσφοράς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η διαμονή στην ύπαιθρο και ειδικότερα σε φάρμες, που στις αρχές της δεκαετίας του '80 αποτελούσαν το 50% των καταλυμάτων.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Στη Γερμανία ο αγροτουρισμός εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1930 και γνώρισε μεγαλύτερη άνθιση από τη δεκαετία του 1950. Στόχος του γερμανικού κράτους είναι η αναβίωση παλιών αγροτικών οικισμών και η μετατροπή τους σε αγροτουριστικά χωριά με σκοπό την προσέλκυση επισκεπτών τόσο από το εξωτερικό της χώρας, όσο και από το εσωτερικό. Στη Γερμανία ο αγροτουρισμός εφαρμόζεται ως μία αμιγώς εμπορική δραστηριότητα και εκμετάλλευση και όχι ως παράγοντας αύξησης του αγροτικού εισοδήματος και συγκράτησης των πληθυσμών στην ύπαιθρο.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Η Ισπανία λόγω των μορφολογικών χαρακτηριστικών και της ιδιαίτερης παράδοσης της χώρας καθώς και πλήθους συγκριτικών πλεονεκτημάτων (καταλύματα, τοπικές γιορτές και εκδηλώσεις, γαστρονομικές απολαύσεις, εθνικά πάρκα) έναντι άλλων χωρών, χαρακτηρίζεται αδύνατο να μην σημειωθεί εξαιρετική ανάπτυξη της αγροτουριστικής δραστηριότητας στην χώρα αυτή. Η πολιτεία με τη συστηματική οργάνωση και προβολή του αγροτουριστικού προϊόντος έχει ήδη προσελκύσει ένα ικανοποιητικό κομμάτι της παγκόσμιας τουριστικής πίτας.

ΙΤΑΛΙΑ

Ο αγροτουρισμός στην Ιταλία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί δύο ταχυτήτων. Στα βόρεια της χώρας η ανάπτυξη στηρίζεται στις ιδιωτικές επενδύσεις των κατόχων μεγάλων αγροτικών εκτάσεων, ενώ στα νότια είναι πρωτοβουλία των αγροτικών συνεταιρισμών και ειδικότερα των γυναικείων αγροτουριστικών οργανώσεων με κύριο μέλημά τους την προβολή των παραδοσιακών τοπικών προϊόντων. Οι αγρότες, χωρίς καμία σημαντική κρατική οικονομική αρωγή, στηριζόμενοι στην ανεξαρτησία και τις δυνάμεις τους προσπαθούν να προσελκύσουν ολοένα και μεγαλύτερο μέρος τουριστών – επισκεπτών.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Για την προώθηση του αγροτουρισμού, οι αγρότες έχουν δημιουργήσει την ένωση «Διαμονή σε φάρμες». Στα καταλύματα οι επισκέπτες εκτός από το “bed and breakfast”, έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν το φυσικό περιβάλλον και να μνηθούν στην καθημερινότητα των κατοίκων της υπαίθρου. (Ανδριώτης, Κ., 2007, σελ 73-75, Έξαρχος, Γ.- Καραγιάννης, Σ. 2004, σελ.163-175, Καμενίδης, Χ., 2001, σελ. 207-216).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις αποτελούν εκούσιες οργανώσεις προσώπων και σύνθετους οικονομικούς οργανισμούς, που παράλληλα με τους εμπορικούς εκπληρώνουν και κοινωνικούς σκοπούς. Ο σκοπός για τον οποίο προορίζονται είναι η παροχή υπηρεσιών στον αγροτικό πληθυσμό, που εκτείνεται από την προμήθεια λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, αγροτικών μηχανημάτων κτλ. μέχρι τη συλλογή και διάθεση του αγροτικού προϊόντος. Τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο αντιπαρατίθενται με μεγάλες εθνικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις, και τις πρακτικές διείσδυσής τους στις αγορές όλου του κόσμου.

Το νέο περιβάλλον αυξημένου ανταγωνισμού στην ευρωπαϊκή αγορά είναι πρόκληση για τους συνεταιρισμούς, ώστε να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικοί και να προσαρμοστούν στις καινούριες συνθήκες. Διανύουμε χρονικά μια περίοδο που οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ακροβατούν σε ένα μεταίχιμο σειράς κρίσιμων αλλαγών, ξεκινώντας από την ανάγκη οριστικής πλέον αποδοχής και τόνωσης του ρόλου τους με ό,τι αυτό συνεπάγεται, σε παραδοχή μιας καινούριας φιλοσοφικής αντίληψης και ενός άλλου τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας τους⁴³. Η συμμετοχή των εργαζομένων, τουλάχιστον εμμέσως, είναι ενεργότερη στις υποθέσεις των συνεταιρισμών και η ανάγκη μιας ανεξάρτητης αντιμετώπισής τους από το κράτος έντονη.

Με τη δημιουργία κοινωνιών ο άνθρωπος συνειδητοποίησε πως η ομάδα είναι ισχυρότερη από το άτομο και αποτελεσματικότερη για την εξασφάλιση κοινών αγαθών και υπηρεσιών. Η ιδέα και αξία του "συνεταιρίζεσθαι" έχει τις ρίζες της στην πανάρχαια Αρχή: «Ισχύς εν τη ενώσει» Αυτοβοήθεια, αυτοδιοίκηση και ανάληψη ευθύνης για τις ίδιες τους τις τύχες ήταν τα κύρια στοιχεία τα οποία οι θεμελιωτές της συνεταιριστικής κίνησης διαμόρφωσαν σε παράγοντα που δεν μπορεί να αγνοείται στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Άλλωστε και η ίδια η Κοινότητα είναι συνεταιριστική. Υπάρχει στους δικούς της θεμελιώδεις κανόνες και στους δικούς μας η ίδια βασική αντίληψη: η οικονομία και το χρήμα είναι μέσα δράσης, που το πνεύμα και η γνώση μπορούν να τα θέσουν στην υπηρεσία του πολιτισμού.

Ο συνεταιρισμός αποτελεί παγκοσμίως βασικό θεσμό οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης του αγροτικού τομέα και το βασικό φορέα άσκησης οικονομικής δραστηριότητας του αγροτικού πληθυσμού. Με τη σύγχρονη μορφή του έχει ήδη συμπληρώσει έναν αιώνα ζωής στην Ελλάδα και περισσότερο από ενάμισι αιώνα σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες. Διαφοροποιείται από τις επιχειρήσεις κεφαλαίου, γιατί η λειτουργία του διέπεται κυρίως από τις παρακάτω⁴ αναλυόμενες συνεταιριστικές αρχές. Η ιδιομορφία του συνεταιριστικού δικαίου βρίσκεται στη νομική προσαρμογή στον οικονομικό κυρίως τομέα, των θεμελιωδών ανθρωπίνων αξιών της αλληλεγγύης, της υπευθυνότητας, της ισότητας και της δημοκρατικής συμπεριφοράς⁴⁴.

⁴³ Δ.Προβατάς, Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και ο ρόλος τους στις νέες προκλήσεις, Αθήνα, Οκτώβριος 1998, εκδόσεις Ι.Α.Γ.Ε., πρόλογος στα πρακτικά εκδηλώσεων

⁴⁴ Άννα Μητροπούλου, Σκέψεις για ένα ενιαίο νομοθετικό πλαίσιο για τους συνεταιρισμούς, Αθήνα, Οκτώβριος 1998, εκδόσεις Ι.Α.Γ.Ε., σελ.155

Οι συνεταιριστικές αρχές ή κανόνες είναι οι κατευθυντήριες αρχές για την ίδρυση, οργάνωση, διοίκηση και λειτουργία των συνεταιρισμών. Από τη φύση τους δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα, αλλά είναι δημιουργήματα των συνεταιριστικών οργανώσεων των κρατών-μελών της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης. Για πρώτη φορά διατυπώθηκαν άτυπα από τον πρώτο καταναλωτικό συνεταιρισμό του Ροτσντέιλ στην Αγγλία το 1844 και η πρώτη επίσημη διατύπωσή τους έγινε στο Συνέδριο του Παρισιού το έτος 1937, η δεύτερη στο Συνέδριο της Βιέννης το 1966 και η τρίτη το 1995 στο Συνέδριο στο Μάντσεστερ.

Στο συνέδριο της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης στο Μάντσεστερ (Σεπτέμβριος 1995) υιοθετήθηκε για πρώτη φορά ένας ορισμός του συνεταιρισμού:

“Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων, που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους δια μέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης. Οι αξίες που ακολουθούν οι συνεταιρισμοί είναι σύμφυτες με τη φυσιογνωμία τους, με το ιστορικό παρελθόν τους και με τη συνταγή επιτυχίας τους, όπως προκύπτει από τη διεθνή εμπειρία.

Σύμφωνα με τη διατύπωση του Μάντσεστερ⁴⁵: “Οι συνεταιρισμοί στηρίζονται στις αξίες της αυτοβοήθειας, της αυτεθύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισοτιμίας και της αλληλεγγύης. Ακολουθώντας την παράδοση των πρωτεργατών, τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της διαφάνειας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους”. Η αυτοβοήθεια ως αξία για τους συνεταιρισμούς, υποδηλώνει την ανάληψη πρωτοβουλίας από τους συμμετέχοντες για τη βελτίωση της θέσης τους. Η αυτεθύνη σημαίνει την εκ μέρους των συνεταιρισμών διαχείριση των υποθέσεών τους με δική τους ευθύνη για τα θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα των αποφάσεών τους. Η αξία της δημοκρατίας αποτελεί χαρακτηριστική επιλογή των συνεταιρισμών και απόδειξη της ανθρωποκεντρικότητας του συνεταιριστικού θεσμού, ο οποίος υποτάσσει την οικονομική λειτουργία στον άνθρωπο. Η ισότητα των μελών, ανεξάρτητα από την οικονομική ή κοινωνική τους κατάσταση ή άλλες ιδιαιτερότητες, εκδηλώνει την αποστασιοποίηση του θεσμού από όλα τα στοιχεία που διαιρούν και χωρίζουν την κοινωνία. Με την ισοτιμία οι συνεταιρισμοί αποδίδουν στα μέλη τους με ισότιμο τρόπο το παραγόμενο όφελος, ανάλογα με τη συμμετοχή τους στις οικονομικές δραστηριότητες του συνεταιρισμού.

Τα δε μέλη οφείλουν να είναι προσηλωμένα σε ηθικές αξίες. Η εντιμότητα στις συναλλαγές μεταξύ συνεταιρισμού και μελών και μεταξύ συνεταιρισμού και τρίτων είναι βασική προϋπόθεση για την ύπαρξη ενός συνεταιρισμού. Η αναγκαστική μεταβίβαση διαχειριστικών αρμοδιοτήτων των μελών προς τις διοικήσεις στηρίζεται μόνο στην εμπιστοσύνη προς την εντιμότητα των διαχειριστών. Παράλληλα, η διαφάνεια είναι απαραίτητη συνιστώσα για την υγιή ανάπτυξη ενός συνεταιρισμού.

⁴⁵ Χ.Καμενίδης, ο.π., σελ.43-61 και Κ.Παπαγεωργίου, ο.π., σελ.37-40 και MacPherson, Cooperative Principles for the 21st Century, ICA, Geneva 1996, σελ.3

Οι συνεταιρισμοί υπόκεινται στο διαρκή έλεγχο των μελών, αυτά ελέγχουν την πορεία του και συμβάλλουν στην εξέλιξη⁴⁶. Η κοινωνική υπευθυνότητα χαρακτηρίζει την κάθε ενέργεια των μελών του συνεταιρισμού ως άτομα και ως σύνολο. Μία κοινωνία για την οποία φροντίζουν τα μέλη της θα είναι και η ίδια σε θέση να φροντίσει για τα μέλη της. Τέλος, η φροντίδα για τους άλλους διακρίνει τους συνεταιρισμούς από οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση, καθώς η κάθε ενέργεια των μελών τους διέπεται από αίσθηση ευθύνης και διάθεση προσφοράς για τους συνανθρώπους.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί διακρίνονται σε παραγωγικούς, προμηθευτικούς, πώλησης αγροτικών προϊόντων και διάφορους άλλους (πχ.εγγειοβελτιωτικοί, αλληλασφαλιστικοί, ενοικίασης και αγοράς χωραφιών, κα) Το είδος και το μέγεθος των οικονομικών δραστηριοτήτων των συνεταιρισμών σχετίζονται άμεσα με το είδος και το μέγεθός τους. Έτσι, αν ένας αγροτικός συνεταιρισμός είναι εμπορικός, τότε το οικονομικό έργο που προσφέρει είναι η συγκέντρωση των προϊόντων των παραγωγών-μελών του, η τυποποίηση, η συσκευασία, η διακίνηση και η πώληση. Ακόμα η προμήθεια των γεωργικών εφοδίων (λιπάσματα, φυτοφάρμακα, σπόροι, ζωοτροφές, κτλ) από τις βιομηχανίες, τους εισαγωγείς ή τους χονδρέμπορους που παράγουν, εισάγουν ή διακινούν χονδρικά αυτά τα εφόδια και η διανομή τους στους παραγωγούς σε μικρότερες τιμές, συμβάλλει στην αύξηση και βελτίωση της αγροτικής παραγωγής με μικρότερο κόστος και κατά συνέπεια στην αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών.

Αν και ο κυριότερος γεωργοπιστωτικός φορέας στη Χώρα μας είναι η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις ασκούν την αγροτική πίστη με κεφάλαια της ΑΤΕ, ως κατά τόπους πρατήρια. Οι πιστωτικές εργασίες είναι μία από τις βασικές δραστηριότητές τους και μια από τις κύριες πηγές εσόδων τους.

Περαιτέρω οι ΑΣΟ από νωρίς άρχισαν να ασχολούνται με μεταποιητικές δραστηριότητες, κατασκευάζοντας σύγχρονες γεωργικές βιομηχανίες στους περισσότερους κλάδους σε ολόκληρη σχεδόν τη Χώρα, όπως εργοστάσια μεταποίησης φρούτων και λαχανικών, παστερίωσης γάλακτος, τυροκομεία, ελαιουργεία και οινοποιεία. Οι εμπορικές δραστηριότητες γίνονται κυρίως από τις δευτεροβάθμιες και τις τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις και μάλιστα σε ορισμένα προϊόντα πχ. ροδάκινα, βερίκοκα, εσπεριδοειδή, ελαιόλαδο κτλ. διακινούν ένα σημαντικό ποσοστό της όλης εθνικής παραγωγής. Σημαντικό ρόλο παίζουν οι αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις στις εξαγωγές βασικών αγροτικών προϊόντων και συνεπώς στην οικονομική ανάπτυξη της Χώρας. Σημαντική είναι και η παρουσία τους στο χώρο των ασφαλιστικών υπηρεσιών.

⁴⁶ Αυτό είναι αντίθετο με την κρατική (σκληρή πολλές φορές) εποπτεία επί των συνεταιρισμών στην Ελλάδα, μέσω του Υπουργού Γεωργίας και ιδίως της Α.Τ.Ε., που συνεπάγεται την ανάπτυξη πελατειακών σχέσεων και τον "αποκλεισμό" των αντιπάλων της εκάστοτε κυβέρνησης

Οι συνεταιρισμοί με τις οικονομικές δραστηριότητες που πραγματοποιούν προσφέρουν όχι μόνο οικονομικές ωφέλειες αλλά και κοινωνικές και πολιτιστικές ωφέλειες τόσο στα μέλη τους όσο και στην κοινωνία.

Η βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων αγροτικών προϊόντων, η αύξηση της ποσότητας πώλησης των αγροτικών προϊόντων, οι υψηλότερες γεωργικές τιμές στα αγροτικά προϊόντα που παράγουν παραγωγό-μέλη, οι χαμηλότερες λιανικές τιμές, οι χαμηλότερες τιμές γεωργικών εφοδίων, η αύξηση του εισοδήματος των παραγωγών, η διανομή επιστρεφόμενων στα μέλη από τα πλεονάσματα (το μέρος) και η αύξηση της απασχόλησης των μελών της οικογένειας είναι θεωρητικά οι κυριότερες οικονομικές ωφέλειες.

Οι σημαντικότερες κοινωνικές ωφέλειες είναι η αγορά προϊόντων από όλους ανεξαρτήτως τους παραγωγούς-μέλη, η ολική και όχι εκλεκτική αγορά των προϊόντων, οι δίκαιες τιμές, η ίση μεταχείριση των μελών, η παραγωγή και προσφορά αγρών και ανόθευτων προϊόντων, η δικαιότερη κατανομή του εθνικού εισοδήματος ανάμεσα στους πολίτες, η οικονομική ενίσχυση αρρώστων και φτωχών οικογενειών και η συνεχής προσφορά και εγγυημένη ποιότητα προϊόντων.

Παράλληλα, οι συνεταιρισμοί προσφέρουν πολιτιστικό έργο προωθώντας την εκπαίδευση σε όλα τα μέλη τους με σεμινάρια, διαλέξεις και επιμορφωτικά προγράμματα, προστατεύουν το περιβάλλον, διατηρούν την καθαριότητα στους τόπους παραμονής τους, ενισχύουν οικονομικά συνέδρια και χορηγούν υποτροφίες σε παιδιά οικογενειών-μελών τους. Σημαντικότερη άλλωστε είναι και η προώθηση των ελληνικών προϊόντων από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η συνεργασία αποτέλεσε το θεμέλιο λίθο για το σχηματισμό της μεγάλης πατριαρχικής οικογένειας και της φυλής. Ποικίλες μορφές συνεργασίας υπήρχαν στην αρχαία Βαβυλώνα, στην Κίνα και τις Ινδίες, στην αρχαία Ελλάδα και στη Ρώμη μεταξύ γεωργών, τεχνιτών ή εμπόρων για την επιδίωξη κοινών σκοπών. Κατά την περίοδο του Βυζαντίου, του Μεσαίωνα και μέχρι και τη Γαλλική Επανάσταση αναπτύχθηκαν οι συντεχνίες, οι οποίες αρχικά φρόντιζαν για την εξυπηρέτηση των μελών τους και για την επιβολή κανόνων τιμιότητας, αλλά αργότερα αποτέλεσαν κλειστά σωματεία που μονοπωλούσαν τη δυνατότητα εργασίας. Παλιές μορφές συνεργασίας στον αγροτικό χώρο αποτέλεσαν τα "μιρ" (αγροτική κοινοκτημοσύνη) και τα "αρτέλ" (εργατικοί σύνδεσμοι) στη Ρωσία, τα "εγίντος" (ομάδες κοινής καλλιέργειας) στο Μεξικό, τα "τσελιγκάτα" (κοινή εκτροφή και διαχείριση ζώων) στην Ελλάδα και σε άλλες βαλκανικές χώρες⁴⁷.

Από το ζύμωμα πολλών ιδεών και διδαγμάτων από την πράξη και από το πλήθος των πειραματισμών αναπήδησε η σύγχρονη μορφή του συνεταιρισμού. Ο Συνεταιρισμός εμφανίστηκε στην περίοδο πολλών και μεγάλων αναστατώσεων και αναγκών του αγροτικού πληθυσμού αλλά και ελπίδων και εξορμήσεων και σε χρόνο που υπήρχε έλλειψη άλλων οργάνων και θεσμών. Θεωρήθηκε ως πανάκεια που θα έλυne τα τότε προβλήματα (τοκογλυφία, εκμετάλλευση από τοπικούς μπακάληδες, εμπόρους, μεσάζοντες, κτλ).

Ως αφετηρία του συνεταιρισμού σύγχρονης μορφής θεωρείται ο συνεταιρισμός της μικρής αγγλικής πόλης Ροτσντέιλ, που στηρίχθηκε αποκλειστικά στην αυτενέργεια των μελών, χωρίς εξωτερική βοήθεια. Ξεκίνησε ως συνεταιρισμός καταναλωτών και εξελίχθηκε σε συνεταιρισμό πολλαπλού σκοπού με κοινωνικό και οικονομικό περιεχόμενο. Πρωτεργάτες του συνεταιρισμού σύγχρονης μορφής ήταν στην Αγγλία ο Ρόμπερτ Όουεν (κήρυξε την αυτοβοήθεια των εργατών-καταναλωτών υποδεικνύοντάς τους να δημιουργήσουν ενώσεις) και ο Ουίλιαμ Κίνγκ (υποστήριξε τον εθελοντικό χαρακτήρα του συνεργατισμού και την πολιτική και θρησκευτική ουδετερότητά τους), στη Γαλλία ο Κάρολος Φουριέ (πρότεινε την ίδρυση συνεταιρισμών ποικίλης παραγωγής ώστε τα μέλη να ασχοληθούν με διαφορετικές εργασίες), ο Φίλιππος Μπουσέ (είναι ο πρώτος που ίδρυσε συνεταιρισμό παραγωγής) και ο Λουί Μπλαν (πρέσβευε πως ο ελεύθερος ανταγωνισμός πρέπει να εκλείψει και να αντικατασταθεί από συνεταιρισμούς παραγωγής) και στη Γερμανία ο Βίκτωρ Αιμέ Χούμπερ (είναι ο πρόδρομος των καταναλωτικών συνεταιρισμών) και ο Φερδινάνδος Λασσάλ (κήρυττε πως οι συνεταιρισμοί πρέπει να είναι ελεύθεροι και ανεξάρτητοι από το κράτος). Στη Γερμανία έχουμε για πρώτη φορά τη δημιουργία πιστωτικών συνεταιρισμών των γεωργών με εμπνευστή το Φρειδερίκο-Γουλιέλμο Ραϊφάιζεν⁴⁸.

⁴⁷ Ολ. Κλήμη - Καμινάρη: Ιστορική Διαδρομή των Σχέσεων Κράτους και Αγροτικών Συνεταιρισμών μέσω της Νομοθεσίας, της Εποπτείας και της Αγροτικής Πίστης, Συνεταιριστικοί Προβληματισμοί 2004-2005, Εκδόσεις Αθ.Σταμούλης 2006, σελ. 149

⁴⁸ Kimberly A. Zeuli&Robert Cropp, Cooperatives, Principles and practices in the 21st century, Cooperative

Στην Ελλάδα το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα θεωρείται ότι άρχισε το 1900 με την ίδρυση του αγροτικού συνεταιρισμού του Αλμυρού. Ως το 1913 υπήρχαν 87 αγροτικοί συνεταιρισμοί, ενώ ως το 1915 που δημοσιεύτηκε ο νόμος 602 'περί συνεταιρισμών' είχαν ιδρυθεί συνολικά 152. Εκείνη την περίοδο δεν υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών, διότι δεν υπήρχε νομοθεσία και οι έμποροι αγροτικών προϊόντων (οι μεσάζοντες) αντιδρούσαν στην ίδρυσή τους. Η δράση τους κατά την περίοδο 1915-1922 ήταν περιορισμένη και κυρίως πιστωτική, δηλαδή προήγαγε την οικονομία των μελών του με την παροχή δανείων από την Εθνική Τράπεζα με όσο το δυνατόν χαμηλότερους τόκους και γενικά ευνοϊκότερους όρους από εκείνους που θα μπορούσε να εξασφαλίσει κάθε μέλος του χωριστά⁴⁹. Εξαίρεση αποτελούσε ο Συνεταιρισμός Αλμυρού, που πρόσφερε εργασίες αλωνισμού σιτηρών και εκκοκκισμού καλαμποκιού με τις μηχανές που απέκτησε.

Ακόμα πιο νωρίς, το 1780, ιδρύθηκε ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων στη Θεσσαλία, που για πολλούς θεωρείται ως ο πρώτος συνεταιρισμός στον κόσμο και ανέπτυξε και αξιόλογη κοινωνική δράση. Τα νηματοβαφεία Αμπελακίων λειτουργούσαν όλη μέρα και εργάζονταν σε αυτά όλοι οι κάτοικοί του, η δε διάθεση των νημάτων γινόταν στο εξωτερικό. Η διανομή των κερδών γινόταν από πενταμελές διοικητικό συμβούλιο, το οποίο είχε τριετή θητεία και ο έλεγχος από δωδεκαμελή εξελεγκτική επιτροπή, που ασκούσε τακτικούς ελέγχους κάθε τρίμηνο και γενικό έλεγχο στο τέλος του χρόνου, υποβάλλοντας την έκθεσή της στη Γενική Συνέλευση⁵⁰.

Μετά το 1914 άρχισε ένας έντονος ρυθμός ανάπτυξης των συνεταιρισμών στη χώρα μας. Πράγματι, το 1922 ο αριθμός των συνεταιρισμών ανέρχεται σε 1.815, που σημαίνει πως μετά τη ψήφιση του Νόμου 602/1914 ο ετήσιος ρυθμός δημιουργίας συνεταιρισμών ξεπερνά τους 200. Το 1923 υπό την πίεση των αγροτικών στρωμάτων για το πρόβλημα της γης και το επείγον πρόβλημα της αποκατάστασης των προσφύγων έγινε η απαλλοτρίωση από την κυβέρνηση Πλαστήρα. Συνολικά διανεμήθηκαν στους αγρότες 18.129.263 στρέμματα γης και προστέθηκαν πάνω από 300.000 ατομικοί ιδιοκτήτες γης. Μόνο κατά την τριετία 1923-1926 ιδρύθηκαν 2.018 αγροτικοί συνεταιρισμοί για να φτάσουν το 1931 τους 3.347 λειτουργούντες και 85 περιφερειακές ενώσεις και το 1936 τους 3.967 λειτουργούντες συνεταιρισμούς, από τους οποίους το 79% ήταν κυρίως πιστωτικοί.

Σημαντικό σταθμό για την περαιτέρω εξέλιξη των συνεταιρισμών αποτέλεσε η ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος το 1929 (Ν.4332/1929) επί κυβερνήσεως Ελ. Βενιζέλου. Η παραγωγή αγροτικών προϊόντων με τα οποία εφοδιαζόταν η αγορά αυξήθηκε, καθώς και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις, που το 1932 φτάνουν τα 19.209.716 στρέμματα. Στις 12 Φεβρουαρίου 1935 ιδρύθηκε με απόφαση

Extension publishing, 2004, σελ. 5-12

⁴⁹ Π.Αβδελίδης, Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1986, σελ. 51-52

⁵⁰ Κώστας Παπαγεωργίου, Βιώσιμη Συνεταιριστική Οικονομία, Αθ.Σταμούλης, 2004, σελ.140

του Υπουργείου Γεωργίας η Πανελλήνιος Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, ως σωματείο με έδρα την Αθήνα και με περιφέρεια όλη την Ελλάδα.

Κατά την περίοδο της Κατοχής, οι συνεταιρισμοί αποτέλεσαν ικανό στοιχείο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας, με ένταση των προσπαθειών για αύξηση της παραγωγής και τη διασφάλιση της συντήρησης στρατού και αμάχων, παρά την αντισυνεταιριστική επέμβαση του δικτατορικού καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου. Μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο το συνεταιριστικό κίνημα γνώρισε κρίσεις λόγω των εσωτερικών (εθνικών) αναταραχών, αλλά σταδιακά ανασυγκρότησε τις δυνάμεις του και ακολούθησε ανοδική πορεία. Αυξήθηκε ο αριθμός των πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων συνεταιρισμών και βελτιώθηκε ο τεχνικός παραγωγικός εξοπλισμός και οι εγκαταστάσεις των συνεταιρισμών. Αναπτύσσονται επίσης οι παραγωγικές και βιομηχανικές δραστηριότητες σε τομείς ιδίως της επεξεργασίας του γάλακτος σε συνεταιριστικά τυροκομεία, της οινοποίησης, της επεξεργασίας του ελαιόκαρπου, κτλ. Την ίδια περίοδο ιδρύονται οι κεντρικές συνεταιριστικές οργανώσεις με έργο την υποστήριξη της παραγωγής και της διάθεσης αγροτικών προϊόντων.

Σπουδαίες συνεταιριστικές οργανώσεις (κοινοπραξίες, εταιρείες, κτλ) μπήκαν στη συνέχεια αποφασιστικά στη μεταποίηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων, όπως οι Κεντρικές Συνεταιριστικές Ενώσεις, ΚΕΣΠΥ για τη διαχείριση των σπόρων και του πολλαπλασιαστικού υλικού, η ΣΙΤΙΚΗ για τη διακίνηση των σιτηρών, η ΒΑΜΒΑΚΟΥΡΓΙΚΗ για τη διακίνηση του βαμβακιού, η ΣΕΚΕ Α.Ε. για την εμπορία καπνού, η ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΗ για την εμπορία ελαιόλαδου, η ΣΕΚΑΠ Α.Ε. για τη βιομηχανική παραγωγή προϊόντων καπνού, η ΣΕΒΑΘ Α.Ε. για τη μεταποίηση οπωροκηπευτικών, κτλ. Το έτος 1990 έχουμε περίπου 7.000 αγροτικές οργανώσεις και 850.000 φυσικά πρόσωπα-μέλη στο σύνολο της χώρας⁵¹.

⁵¹ Χρίστος Θ. Καμενίδης, Συνεταιρισμοί, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη ΑΕ, 2η έκδοση, Θεσ/νίκη 2005, σελ.117-118

ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η διάρθρωση των συνεταιρισμών περιλαμβάνει τόσο την ένωση των φυσικών προσώπων σε πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς όσο και την ένωση των πρωτοβάθμιων, δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνεταιρισμών προς την αμέσως ανώτερη συνεταιριστική βαθμίδα. Στην πρώτη βαθμίδα βρίσκονται οι ενώσεις αγροτών, δηλαδή οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί ως πρωτοβάθμιες αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις.

Οι πρωτοβάθμιοι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι εγκαταστημένοι σε ένα χωριό ή πόλη και ανάλογα με τη δραστηριότητά τους διακρίνονται σε προμηθευτικούς (προμήθεια λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, ζωοτροφών κτλ σε αγρότες-μέλη), παραγωγικούς (αμπελουργικοί, οινοποιητικοί, κτηνοτροφικοί, τυροκομικοί, ελαιουργικοί κτλ), πιστωτικούς (παροχή δανείων, ως πρακτορεία της ΑΤΕ, καλλιεργητικών, εγγειοβελτιωτικών κτλ. στα μέλη τους), μεταποιητικούς, εμπορικούς και σε συνεταιρισμούς πολλαπλού σκοπού. Ο συνολικός αριθμός τους κατά το 2003 ήταν περίπου 6.500 και ο μέσος όρος μελών κατά συνεταιρισμό ήταν για το σύνολο της χώρας 112 αγρότες.

Ακολουθούν οι Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών και οι Κοινοπραξίες Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων ως δευτεροβάθμιες αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις. Οι δευτεροβάθμιοι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν ως περιφέρεια συνήθως το νομό, όπου ανήκουν οι συνεταιρισμοί-μέλη τους και επιδίδονται στην προμήθεια γεωργικών εφοδίων και στην ανάληψη πιστωτικών εργασιών. Αυτές έχουν συσταθεί για να αναλαμβάνουν ευρύτερες δραστηριότητες, να συντονίζουν και να βελτιώνουν την αποδοτικότητα της συνεταιριστικής κίνησης. Έχουν το μέγεθος και την ικανότητα να επηρεάσουν τις αγορές των γεωργικών προϊόντων και να προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς στους τομείς της μεταποίησης και της εμπορίας γεωργικών προϊόντων. Περίπου 6500 πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί το έτος 2003 είχαν σχηματίσει 117 Ενώσεις Συνεταιρισμών στην Ελλάδα.

Στη συνέχεια, υπάρχουν οι τριτοβάθμιες ενώσεις, που είναι οι Κεντρικές Συνεταιριστικές Ενώσεις (κυρίως εθνικού επιπέδου). Αυτές δημιουργήθηκαν από την ανάγκη συντονισμού που επιβάλλουν γεωγραφικοί παράγοντες και απαιτήσεις της αγοράς στη μεταποίηση και εμπορία αγροτικών προϊόντων. Με αυτές ενισχύεται η ανταγωνιστική θέση των ΑΣΟ στην αγορά, καθώς συγκεντρώνεται επιχειρηματικό κεφάλαιο, αυξάνεται το μέγεθός τους και έτσι επιτυγχάνουν τις λεγόμενες οικονομίες κλίμακας, προμηθεύονται δηλαδή τα ίδια προϊόντα με χαμηλότερες τιμές και μειώνουν την τελική τιμή στον καταναλωτή.

Οι τριτοβάθμιες ΑΣΟ έχουν ως περιφέρεια συνήθως όλη την Επικράτεια, η οποία μαζί με την έδρα τους ορίζονται στο Καταστατικό και δραστηριοποιούνται στον εφοδιασμό των μελών με γεωργικά εφόδια, στη μεταποίηση και την εμπορία των αγροτικών προϊόντων των μελών τους. Για κάθε κλάδο παραγωγής ή βασικό προϊόν δημιουργείται μία μόνο Κεντρική Συνεταιριστική Ένωση.

Σήμερα υπάρχουν 114 Ενώσεις Συνεταιρισμών στα εννέα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας.

- **Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας –Θράκης**, νομοί : Δράμας-Έβρου Καβάλας - Ξάνθης-Ροδόπης
- **Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας**, νομοί : Φλώρινας-Καστοριάς-Κοζάνης-Γρεβενών
- **Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας**, νομοί : Ημαθίας-Θεσσαλονίκης-Κιλκίς-Πέλλας- Πιερίας-Σερρών-Χαλκιδικής
- **Περιφέρεια Ηπείρου**, νομοί : Άρτας-Θεσπρωτίας-Ιωαννίνων-Πρέβεζας
- **Περιφέρεια Θεσσαλίας** , νομοί : Λάρισας-Μαγνησίας-Καρδίτσας-Τρικάλων
- **Περιφέρεια Ιονίων Νήσων**, νομοί : Ζακύνθου-Κέρκυρας-Κεφαλληνίας-Λευκάδος
- **Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας**, νομοί : Αιτωλοακαρνανίας-Αχαΐας-Ηλείας
- **Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας**, νομοί : Ευβοίας-Φθιώτιδας-Ευρυτανίας-Βοιωτίας-Φωκίδας
- **Περιφέρεια Πελοποννήσου**, νομοί : Αργολίδας-Αρκαδίας-Κορινθίας-Μεσσηνίας-Λακωνίας
- **Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου**, νομοί : Λέσβου-Χίου-Σάμου
- **Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου**, νομοί : Κυκλάδων-Δωδεκανήσου
- **Περιφέρεια Κρήτης**, νομοί : Χανίων- Ρεθύμνου-Ηρακλείου-Λασιθίου

Παρακάτω θα προσπαθήσουμε να παραθέσουμε ονομαστικά τους περισσότερους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς που υπάρχουν στην Ελλάδα, ανά γεωγραφικό διαμέρισμα.

Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας –Θράκης

- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Καλού Αγρού Δράμας «Η Καλοαγρίτισα» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά, κουταλιού, ζυμαρικά).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Κοκκινογείων «Ο ΜΑΡΑΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, πίτες), υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Βαθυτόπου «Οι ορεσίβιες» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά, κουταλιού, μαρμελάδες, πίτες) και αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Βαθυτόπου «Οι Ορβηλιώτισσες» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, αρτοσκευάσματα, πίτες) και αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Παρανεστίου «Η Συνεργασία» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Σαμοθράκης ΑΞΙΟΚΕΡΣΑ → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά), υφαντά.
- ✓ Παραγωγικός Συνεταιρισμός Γυναικών Φερών Π.Ε. «Η ΕΚΑΒΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Δαδιάς «Η ΓΕΡΑΚΙΝΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (διάφορα είδη ζυμαρικών). Λειτουργεί εστιατόριο.
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Λύρας «ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, πίτες, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Τριγώνου «ΓΑΙΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού), υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Γυναικείος Συνεταιρισμός Πέπλου «ΑΚΡΙΤΙΣΣΕΣ» → Παραδοσιακά γλυκά. Λειτουργεί καφενείο
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αισύμης → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, πίτες, γλυκά κουταλιού). Λειτουργεί εστιατόριο.
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Λευκίμης → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού και λουκούμια).
- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Υπαίθρου Κομνηνά Ξάνθης → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά).

- ✓ Οικοτεχνικός Αναπτυξιακός Συνεταιρισμός Γυναικών Κοτύλης → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, είδη ζαχαροπλαστικής), χειροτεχνήματα (πλεκτά, υφαντά, κεντήματα).
- ✓ Παραγωγικός Οικοτεχνικός Αναπτυξιακός Συνεταιρισμός Γυναικών Σάρτρων → Παραδοσιακά προϊόντα (φύλλα για πίτες, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ). Χειροτεχνήματα (δαντέλες, τερλίκια, υφαντά).

Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Άνω Καλλινίκης Φλώρινας «ΠΕΛΑΓΟΝΙΑ» → Χειροτεχνήματα (παραδοσιακές φορεσιές, διάφορα είδη υφαντικής, εργόχειρα).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ψαράδων Πρεσπών → Αγροτουριστικά καταλύματα. Λειτουργούν εστιατόριο.
- ✓ Αστικός Συνεταιρισμός Π.Ε. Γυναικών Νυμφαίου «Η ΝΥΜΦΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (μαρμελάδες, γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά, λικέρ). Αρωματικά φυτά. Χειροτεχνήματα (ξυλοκατασκευές).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Δήμου Άγιων Αναργύρων → Παραδοσιακά προϊόντα (πίτες, γλυκά κουταλιού, αρωματικά φυτά, κεριά).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Κωσταραζίου Σ.Π.Ε. → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, τουρσιά).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός «ΓΕΥΣΕΙΣ ΑΚΡΙΤΩΝ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Αγροτικός Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός Βελβενδού → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες).
- ✓ Αγροτικός Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Καρπερού → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Αγροτικός Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αγ. Γεωργίου Γρεβενών → Παραδοσιακά προϊόντα (διάφορα είδη ζυμαρικών).

Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αγίας Βαρβάρας Βέροιας «Η Ερατεινή Γη» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, ζυμαρικά).
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Παραδοσιακών Προϊόντων Αγ. Αντώνιος → Παραδοσιακά προϊόντα, (πίτες, ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, γλυκά ταψιού). Λειτουργεί καφεγλυκοπωλείο.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Καλαμωτού «Η ΚΥΨΕΛΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, αρτοσκευάσματα, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, πίτες) αρωματικά φυτά.
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Ανατολικού «Βαλμάδα» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, ζυμαρικά, γλυκά ταψιού).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αρχαγγέλου → Παραδοσιακά προϊόντα (λικέρ, γλυκά κουταλιού, πίτες). Χειροτεχνήματα (υφαντά, κεντήματα).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αρχαγγέλου «Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (μαρμελάδες, κομπόστες).
- ✓ Παραγωγικός Συνεταιρισμός Γυναικών «Ο ΒΟΡΑΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (μαρμελάδες, κομπόστες, παραδοσιακά ζυμαρικά, τουρσιά).
- ✓ Αγροτουριστικός Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ποροΐων → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού, λικέρ, πίτες), αρωματικά φυτά. Λειτουργούν καφέ-ζαχαροπλαστείο.
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Βαρβάρας «ΔΡΥΑΔΕΣ» → Παραδοσιακά Προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ), αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ταξιάρχη «Ευ γεύεσθαι» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, είδη ζαχαρ/στικής).

Περιφέρεια Ηπείρου

- ✓ Αγροτικός Χειροτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Πέτα Άρτας → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά).
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Βίγλας → Χειροτεχνήματα (παραδοσιακές στολές).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Παραποτάμου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά ταψιού, ζυμαρικά)
- ✓ Συνεταιριστική Γυναικών Παραποτάμου → Παραδοσιακά προϊόντα (πίτες, γλυκά ταψιού), και υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Βιοτεχνικός και Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Παραμυθιάς «Οι Σουλιώτισσες» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού), διάφορα είδη λαϊκής τέχνης.
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Ηπειρωτικός Συνεταιρισμός «Η ΓΗΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, πίτες), υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Θεσπρωτικού «Η Μικρή Λάκκα Σούλι» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά, πίτες, αρτοσκευάσματα). Λειτουργούν καφέ- ζαχαροπλαστείο.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυμνοτόπου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).Αρωματικά φυτά.

Περιφέρεια Θεσσαλίας

- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αμπελακίων Λάρισας → Αγροτουριστικά καταλύματα. Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες).
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ελευθεραί «Καλλιγεύσις» → Παραδοσιακά προϊόντα, (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα, αποξηραμένα λαχανικά.)
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Αιγάνης «Ολύμπιες Δημιουργίες» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, αποξηραμένα λαχανικά).
- ✓ Αγροτουριστικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Γόνων «ΑΝΤΙΓΟΝΙΔΕΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, γλυκά ταψιού, λικέρ, πίτες, ζυμαρικά), ελιές, αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτουριστικός Γερακάρι Λάρισας → Παραδοσιακά προϊόντα
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Γερακαρίου Αγιάς\ «Το χειροποίητο» → (αρτοσκευάσματα) και υπηρεσίες τροφοδοσίας
- ✓ Αγροτικός Μεταποιητικός Συνεταιρισμός Γυναικών Λιβαδίου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά). Λειτουργεί εστιατόριο.
- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Πορταριάς → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά) και υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Ενοικιαζομένων δωματίων Πηλίου Περιχώρων και Νήσων «Η ΜΕΛΙΣΣΑ» → Αγροτουριστικά καταλύματα
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός «Η ΓΛΩΣΣΙΩΤΙΣΣΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, αμυγδαλωτά).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, λικέρ), υπηρεσίες εστίασης. Αγροτουριστικά καταλύματα.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Ανηλίου Ομάδα Γυναικών «ΑΝΗΛΙΩΤΙΚΑ – ΤΑ ΑΛΛΙΩΤΙΚΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά, κουταλιού, τουρσιά), υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Δήμου Πτελεού «ΦΤΕΛΙΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, πίτες, αρτοσκευάσματα), υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Δήμου Αλοννήσου «ΙΚΟΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (πίτες, αμυγδαλωτά, γλυκά ταψιού, γλυκά κουταλιού, τουρσιά), διατήρηση τόνου και ελιών.

- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Ιωλκού «ΤΟ ΡΟΔΙ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, πίτες, τουρσιά, γλυκά κουταλιού και ταψιού, μαρμελάδες). Αρωματικά φυτά.
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Τρικεριού → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού). Χειροτεχνήματα (εργόχειρα, παραδοσιακές στολές).
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Σέσκλου «ΤΟ ΦΤΑΣΜΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (πίτες, αρτοσκευάσματα, ζυμαρικά). Λειτουργεί παραδοσιακή ταβέρνα.
- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Προμυρίου «ΥΑΔΕΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Περιοχής Σοφάδων Καρδίτσα → Χειροτεχνήματα (παραδοσιακές φορεσιές).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Περιοχής Λίμνης Ν. Πλαστήρα → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, λικέρ, ζυμαρικά), αρωματικά φυτά.
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Μουζακίου η «ΑΛΟΠΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, τουρσιά, ζυμαρικά), αρωματικά φυτά, υπηρεσίες τροφοδοσίας
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Δήμου Μενελαΐδος → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά), αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Δήμου Ιτάμου Ραχούλα → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά) και αρωματικά φυτά. Διακοσμητικά κεριά.
- ✓ Γυναικείος Συνεταιρισμός Ασπροκκλησιάς Τρικάλων → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, ζυμαρικά).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Περγουλίου Τρικάλων → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, πίτες).
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γαρδικίου «Η ΑΝΕΜΩΝΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, πίτες, ζυμαρικά).
- ✓ Αγροτικός Συν/ρισμός Γυναικών Φαρκαδόνας → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, πίτες, ζυμαρικά).

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Κοιλιωμένου «Οι Μελισσώτισσες» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα), λάδι, κρασί, τυρί, μέλι, αρωματικά φυτά.
- ✓ Γυναικείος Εμπορικός Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός Π.Ε. «ΑΛΚΥΟΝΕΣ» → Παραδοσιακές στολές και τουριστικά είδη ένδυσης.
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Παλικής «ΑΓΡΟΦΙΛΟΧΕΝΙΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, παστέλι, μπαρμπουλέ, συκομαΐδα, αμυγδαλωτά). Αγροτουριστικά καταλύματα. Λειτουργεί καφενείο.
- ✓ Αγροτουριστικός Περαχώρι Κεφαλληνίας → Αγροτουριστικά καταλύματα. Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες), αρωματικά φυτά.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Ναυπάκτου ΣΥΝΠΕ → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, ζυμαρικά). Μέλι.
- ✓ Αγροτουριστικός, Βιοτεχνικός, Οικοτουριστικός Συνεταιρισμός «Η ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΓΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, κομπόστες, λικέρ).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Αμπάρια → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού)
- ✓ Αγροτικός Βιοτεχνικός και Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Θυρρείου «ΤΟ ΘΥΡΡΕΙΟ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, λικέρ, πίτες, γλυκά ταψιού).
- ✓ Γυναικείος Συνεταιρισμός «Αιγείρας» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά).

Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

- ✓ Γυναικείος Συνεταιρισμός Λαϊκής Τέχνης «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ).
- ✓ Γεωργοτουριστικός Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός Αράχωβας «ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΣ» → Καταλύματα. Χρυσοκεντήματα για παραδοσιακές στολές και εκκλησιαστικά είδη, υφαντά.
- ✓ Συνεταιρισμός γυναικών προσφυγικού συνοικισμού Θήβας «Το Μοσχοκάρφι» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, πίτες), μέλι.
- ✓ Γυναικείο Καλλιτεχνικό Συνεταιριστικό Εργαστήρι Αγγειοπλαστικής Δήμου Σχηματαρίου «ΤΑΝΑΓΡΑΙΑ ΚΟΡΗ» → Κατασκευές με πηλό.
- ✓ Αγροτουριστικός –Αγροβιοτεχνικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Λιβαδειάς → Χειροτεχνία (διάφορα είδη υφαντικής).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Δαύλειας «ΦΙΛΟΜΗΛΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού και ταψιού).
- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Βουνιχώρας → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού και ταψιού, ζυμαρικά), μέλι.

Περιφέρεια Πελοποννήσου

- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αργολίδας «Κιανών Έργα» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, λικέρ), αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτουριστικός, Βιοτεχνικός και Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Λιμνών Αργολίδας → Παραδοσιακές στολές
- ✓ Τσακόνικος Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Λεωνιδίου → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, γλυκά ταψιού, αρτοσκευάσματα), υπηρεσίες εστίασης. Χειροτεχνήματα (δαντέλες, κεντήματα).
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Οικοτεχνίας- Χειροτεχνίας «Η ΕΡΓΑΝΗ» → Χειροτεχνήματα (διάφορα είδη υφαντικής).
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός και Βιοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Κροκεών Λακωνίας «Η ΚΥΝΙΣΚΑ» → Είδη λαϊκής τέχνης (παραδοσιακές στολές, πήλινα).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός «Η ΖΑΡΝΑΤΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά).
- ✓ Συνεταιρισμός Μελιγαλά Μεσσηνίας «ΜΕΛΙΡΡΥΤΟΝ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού, μαρμελάδες, πίτες, δίπλες, τουρσιά), ελιές.
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Δήμου Δωρίου «Δωριέων γεύσεις» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού, πίτες, ζυμαρικά), αρτοσκευάσματα.
- ✓ Αγροτουριστικός Αγροτεχνικός Συνεταιρισμός Κυπαρισσίας «ΝΕΔΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, τουρσιά).

Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Φίλιας «Ερμοπούλεια» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, τυρί, γλυκά κουταλιού, λικέρ, ελιές, είδη ζαχαροπλαστικής).
- ✓ Αγροτουριστικός Μεταποιητικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αγιάσου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού). Χειροτεχνήματα (υφαντά, είδη λαϊκής τέχνης).
- ✓ Αγροτουριστικός – Αγροτοβιοτεχνικός Συνεταιρισμός Πολιχνίτου Λέσβου → Παραδοσιακά προϊόντα. Χειροτεχνήματα (αναπαλαίωση παλαιών εικόνων).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Μεσοτόπου Λέσβου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, κουλουράκια, ζυμαρικά, λικέρ, γλυκά ταψιού). Λειτουργεί μικρό μπακάλικο.
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ασωμάτων Λέσβου «Οι Άγιοι Ανάργυροι» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες). Χειροτεχνήματα (υφαντά, είδη καλαθοπλεκτικής).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Σκαλοχωρίου Λέσβου → Παραδοσιακά προϊόντα (είδη ζαχαροπλαστικής, ζυμαρικά).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Ανεμότιας Λέσβου «Η Καλή Λαγκάδα» → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, λικέρ).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Μήθυμνας → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, είδη ζαχαροπλαστικής, πίτες).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Παρακοίλων → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού, λικέρ, ανθόνερο, ζυμαρικά, ελιές, λάδι, λαδοτύρι).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γέρας → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού, λικέρ, αμυγδαλωτά, τουρσιά, ελιές, αρωματικό ξύδι). Χειροτεχνήματα (πλεκτά, κεντήματα,).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Αγ. Παρασκευής → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).

- ✓ Γυναικείος Συνεταιρισμός Άγρας «ΤΑ ΛΕΥΚΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού και ταψιού, ζυμαρικά, αρτοσκευάσματα, πίτες). Αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ερεσού «ΨΑΠΦΑ» → Παραδοσιακό καφενείο – ουζερί
- ✓ Συνεταιρισμός Χειροτεχνίας & Ειδών Λαϊκής Τέχνης «Νύμφη Ωκυρρόη» → Χειροτεχνήματα (κεντήματα, κούκλες με παραδοσιακές τοπικές στολές).
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Καρλοβασίου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα, είδηζαχαροπλαστικής).
- ✓ Βιοτεχνικός και Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Ράχων Ικαρίας «Γεύση και Τέχνη Ικαρίας» → ξυλόγλυπτα

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Σύρου «ΤΟ ΚΑΣΤΡΙ» → Παραδοσιακά προϊόντα (πίτες, μαρμελάδες, γλυκά κουταλιού, γλυκά ταψιού). Λειτουργεί εστιατόριο.
- ✓ Αστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Παραδοσιακής Τέχνης Απέραθου Νάξου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού) . Χειροτεχνήματα (διάφορα είδη λαϊκής τέχνης).
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Μονής Νάξου «ΠΑΡΑΔΟΣΗ» → Χειροτεχνήματα (διάφορα υφαντά).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Φιλοτιού → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού και ταψιού, λικέρ, αρτοσκευάσματα).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Κορθίου «Αγρομέλισσα» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, λικέρ, μαρμελάδες, ζυμαρικά), αρωματικά φυτά
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Δήμου Υδρούσας «Η αρχόντισσα του Αιγαίου» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ), αρωματικά φυτά.
- ✓ Αγροτουριστικός Αγροβιοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών «ΟΙ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΤΙΣΣΕΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, παστέλι, γλυκά ταψιού) ελιές.

Περιφέρεια Κρήτης

- ✓ Αγροτοβιοτεχνικός Συνεταιρισμός «Η ΚΡΟΥΣΑΝΙΩΤΙΣΣΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, αρτοσκευάσματα).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Δήμου Γοργολαΐνης «ΜΕΛΙΣΣΑΝΘΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, γλυκά ταψιού), υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Δήμου Ρούβα «ΙΔΑΙΑ ΓΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, τουρσιά). Ταβέρνα.
- ✓ Γυναικείος Συνεταιρισμός Ασितών Ηρακλείου Κρήτης «Παραδοσιακά Ασιτιανά Εδέσματα → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα).
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Πρεβελιανά Βρύσης «Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, πίτες).
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αγίας Βαρβάρας «ΕΡΓΑΝΗ» → Παραδοσιακές Κρητικές ενδυμασίες.
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Κορφών «ΚΟΡΦΙΑΝΑ ΚΑΛΟΛΟΪΔΙΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα), υπηρεσίες τροφοδοσίας.
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Μαράθου «ΤΟ ΞΟΜΠΛΙΑΣΤΟ ΚΟΥΛΟΥΡΑΚΙ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα).
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Δήμου Βιάννου «Η ΕΡΓΑΝΟΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Χειροτεχνικός Συνεταιρισμός Δήμου Γουβών «ΜΙΝΘΙ» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, είδη ζαχαροπλαστικής, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Αγίου Βασιλείου Πεδιάδας «Βασιλείων Γλυκασμός» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).
- ✓ Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γυναικών Δήμου Ρούβα «ΙΔΑΙΕΣ» → Χειροτεχνήματα (καλαθοπλεκτική και ξυλοκατασκευές).

- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Αρχάνων «Αρχανών Γεύσεις» → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, είδη ζαχαροπλαστικής, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Καμάρων «Ορεινές Γεύσεις» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Πόμπιας → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).
- ✓ Συνεταιρισμός «ΡΑΕΤΙ» Ανωγείων Μυλοποτάμου → Παραδοσιακά προϊόντα (αρτοσκευάσματα, είδη ζαχαροπλαστικής).
- ✓ Συνεταιρισμός «ΑΡΤΕΜΙΣ» Αγίου Κωνσταντίνου → Παραδοσιακά προϊόντα (μαρμελάδες, γλυκά κουταλιού, πετιμέζι από χαρούπια και σταφύλια, λικέρ, σαπούνι, ελιές). Αρωματικά φυτά.
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών «ΓΕΡΑΚΙΝΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, λικέρ, ζυμαρικά)
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Συνεταιρισμός Γυναικών «ΕΡΑΤΩ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, τουρσιά).
- ✓ Αγροτικός Γυναικείος Οικοτεχνικός Αγροβιοτεχνικός Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός «ΕΣΤΙΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (μαρμελάδες, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Περάματος «Άνθεια» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Γυναικών Παλαιών Ρουμάτων Δήμου Βουκολιών «Η αρχόντισσα» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Καλαμιτσίου «ΤΕΧΝΗΜΑ ΣΥΝΕ.ΠΕ» → Χειροτεχνήματα (μεταξωτά εργόχειρα).
- ✓ Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γαβαλοχωρίου → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα, σαπούνι, λάδι, τσικουδιά).
- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Παραδοσιακής Χειροτεχνίας Κισσάμου Χανίων → Παραδοσιακά προϊόντα (ζυμαρικά, αρτοσκευάσματα, γλυκά κουταλιού,

μαρμελάδες). Χειροτεχνήματα (παραδοσιακές στολές, αναπαλαίωση εικόνων, αγγειοπλαστική).

- ✓ Συνεταιρισμός Γυναικών Καράνου «Η ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά, αρτοσκευάσματα, ελιές, τουρσιά, μυζήθρα στο λάδι, αυγοκαλάμαρα, στακοβούτυρο).
- ✓ Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Ζάκρου «ΜΕΛΙΩΝ» → (αρτοσκευάσματα, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Οικοτεχνικός Συνεταιρισμός Ζάκρου «ΜΕΛΙΩΝ» → (αρτοσκευάσματα, γλυκά κουταλιού).
- ✓ Αγροτικός Οικοτεχνικός Γυναικείος Συνεταιρισμός «ΚΛΩΣΤΕΝΙΟΣ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα, χαλβάς).
- ✓ Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Αβρακόντε «ΑΥΡΑ» → Παραδοσιακά προϊόντα (γλυκά κουταλιού, αρτοσκευάσματα).

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Βασικό στοιχείο για την αποτελεσματική λειτουργία του συνεταιριστικού κινήματος είναι η δημιουργία από την Πολιτεία ευνοϊκού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί. Σε όλα τα κράτη η παρέμβαση-προστασία του Κράτους στον αγροτικό συνεταιριστικό τομέα γίνεται μέσω της νομοθεσίας, της εποπτείας και της αγροτικής πίστης.

Για πρώτη φορά υπάρχει αναφορά στο ελληνικό Σύνταγμα το 1864 σχετικά με το δικαίωμα του "συνεταιρίζεσθαι" στο άρθρο 11, την οποία διάταξη επανέλαβε το Σύνταγμα του 1911 και το Σύνταγμα του 1927. Το Σύνταγμα του 1952 στο άρθρο 109 ορίζει πως: "οι συνεταιρισμοί, γεωργικοί και αστικοί, τελούν υπό την προστασία του Κράτους, μεριμνώντας συστηματικώς υπέρ της ανάπτυξης αυτών. Ερμηνευτική δήλωση: "ή κατά νόμο σύσταση αναγκαστικού συνεταιρισμού δεν αντιβαίνει στο Σύνταγμα."⁵²

Στο Σύνταγμα του 1975 οι δύο παράγραφοι που αναφέρονται στους συνεταιρισμούς εντάχθηκαν στο άρθρο 12, στο οποίο εντάχθηκε και η αναφορά στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Τέλος, το 2001 έγιναν κάποιες μεταβολές με την κατάργηση του άρθρου 4 και με τη μεταφορά του άρθρου στη δημοτική, έτσι ώστε τα άρθρα 4 και 5 διαμορφώθηκαν ως εξής:

- (4) "Οι γεωργικοί και αστικοί συνεταιρισμοί κάθε είδους αυτοδιοικούνται σύμφωνα με τους όρους του νόμου και του καταστατικού τους και προστατεύονται και εποπτεύονται από το Κράτος, που είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την ανάπτυξή τους."
- (5) "Επιτρέπεται η σύσταση με νόμο αναγκαστικών συνεταιρισμών⁵³ που αποβλέπουν στην εκπλήρωση σκοπών κοινής ωφέλειας ή δημόσιου ενδιαφέροντος ή κοινής εκμετάλλευσης γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής, εφόσον πάντως εξασφαλίζεται η ίση μεταχείριση αυτών που συμμετέχουν".

Η εισαγωγή του συνεργατισμού στην Ελλάδα δεν ήταν τυχαίο πολιτικό γεγονός, αλλά "υλοποίηση" ιδεών που είχαν ήδη ρίζες στην ελληνική κοινωνία. Η ψήφιση του Νόμου 602/1915 "Περί συνεταιρισμών" έθεσε τέλος σε μια μακρόχρονη γραπτή και άγραφη παράδοση των προσυνεταιριστικών φαινομένων του ελλαδικού χώρου και συμπλήρωσε ένα κενό τόσο στην οικονομική και κοινωνική

⁵² Κ. Παπαγεωργίου, ο.π., σελ. 245-250

⁵³ Οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί που πρωτοεμφανίστηκαν στη δεκαετία του 1920 ως συνεταιρισμοί αποκατάστασης των ακτημόνων καλλιεργητών (σε κάθε απαλλοτριούμενο κτήμα δημιουργούταν αναγκαστικός συνεταιρισμός ακτημόνων καλλιεργητών).³⁷ Σε αυτούς λείπουν βασικά συστατικά γνωρίσματα του συνεταιρισμού και δεν είναι γνήσιοι συνεταιρισμοί. Η μορφή τους καθιερώθηκε με ειδικούς νόμους για την αντιμετώπιση ειδικών προβλημάτων σε ορισμένους τομείς της οικονομίας, πχ. για την προστασία των προϊόντων ορισμένων περιοχών (κρασιά Σάμου).

πραγματικότητα όσο και του δικαίου⁵⁴. Περιείχε 95 άρθρα και θεωρείται ένας προοδευτικός και σοφός νόμος, όχι μόνο για την εποχή εκείνη αλλά και σήμερα.

Ο Ν. 602/1915 αφορά όλους τους Συνεταιρισμούς, αγροτικούς και αστικούς και κατά τα πρότυπα της γερμανικο-αυστριακής νομοθεσίας δημιουργεί τις πρώτες στενές σχέσεις Κράτους και συνεταιρισμών. Για τη σύσταση ενός συνεταιρισμού απαιτούνται επτά (7) τουλάχιστον άτομα και επιτρέπεται η ύπαρξη δύο ή περισσότερων συνεταιρισμών σε μια Κοινότητα ή Δήμο. Όμως, για να συσταθεί δεύτερος ή τρίτος συνεταιρισμός, έπρεπε το καταστατικό να το υπογράψουν είκοσι πέντε τουλάχιστον πρόσωπα. Το Κράτος μέσω του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας ασκεί κρατική εποπτεία για την τήρηση των νόμων και του καταστατικού και τη διαχείριση των συνεταιριστικών οργανώσεων και παράλληλα παρέχει υποδείγματα καταστατικών, οδηγίες και τεχνική διαπαιδαγώγηση έως το 1917, που ιδρύεται το Υπουργείο Γεωργίας και αναλαμβάνει αυτό τη σχετική ευθύνη.

Αν πολλές διατάξεις του δεν τροποποιούνταν αργότερα, θα συνέβαλαν ουσιαστικά στην ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος της χώρας και μάλιστα προς σωστότερες κατευθύνσεις. Οι βασικοί στόχοι του απέβλεπαν στον περιορισμό της εκμετάλλευσης παραγωγών και καταναλωτών από τους μεσάζοντες κατά την πώληση ή αγορά αγροτικών προϊόντων, ή εφοδίων αντίστοιχα, την ικανοποίηση των πιστωτικών αναγκών των παραγωγών από τους συνεταιρισμούς, την καταπολέμηση της τοκογλυφίας και την ενίσχυση της θέσης των ασθενέστερων οικονομικά στρωμάτων της κοινωνίας (αγρότες, μικροϊδιοκτήτες, κτηνοτρόφοι, μικροβιοτέχνες, εργάτες, αλιείς).

Η προοδευτικότητα του Νόμου 602 προκύπτει και από το κείμενο της εισηγητικής έκθεσης, απ' όπου φαίνεται ότι επιδίωξη του νομοθέτη ήταν η κάλυψη των άμεσων και μακροπρόθεσμων αναγκών για την απρόσκοπτη ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Στις επιμέρους διατάξεις του βρίσκουν έμμεση εφαρμογή βασικές ιδεολογικές και οργανωτικές αρχές του συνεργατισμού: η ελευθερία εισόδου και εξόδου στα άρθρα 16-18, η δημοκρατική λειτουργία του συνεταιρισμού στα άρθρα 28 επόμενα, τα ευρέα όρια για ανάπτυξη κάθε είδους συνεταιρισμού, ο χαρακτηρισμός του συνεταιρισμού ως ιδίου τύπου εταιρία που βοήθησε τις δραστηριότητες των συνεταιριστικών ομάδων και ήρε τα έως τότε εμπόδια, διατάξεις για τη σύσταση του συνεταιρισμού, κτλ.

Ο Ν. 4640/1930 "περί τροποποιήσεως του άρθρου 56 του ν.602⁵⁵" ήταν δεσμευτικός και περιοριστικός, αφού μετέβαλε ριζικά τη φιλελεύθερη έως τότε

⁵⁴ Δ. Κασσαβέτης, Αγροτικοί Συνεταιρισμοί & Κοινωνική Δυναμική υπό το φως του Ν.2810/2000, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000, σελ. 85

⁵⁵ Το οποίο πρόβλεπε: "Ο συνεταιρισμός δύναται προς τούτοις επί τη αιτήσει του κατά το άρθρον 41 εδ.2 αριθμού συνεταίρων ή του Υπουργείου της Εθν.Οικονομίας, να διαλυθεί δι' αποφάσεως του Πρωτοδικείου της έδρας αυτού, αφ' ης αυτή καταστή τελεσίδικος.

- 1) Εάν ο σκοπός του συνεταιρισμού ή τα μέσα προς επιδίωξιν αυτού αντίκεινται εις τους νόμους ή τα χρηστά ήθη και
- 2) 2) Εάν η κανονική συγκρότησις της διοικήσεως ή του εποπτικού συμβουλίου καθίσταται αδύνατος, ένεκα του ανεπαρκούς αριθμού των συνεταίρων ή δι' άλλην τινά αιτίαν".

συνεταιριστική πολιτική και διατάραξε τις σχέσεις Κράτους και συνεταιρισμών, καθώς επέβαλε ειδικά στη διοίκηση και δράση των γεωργικών συνεταιρισμών δεσμευτικές διατάξεις, που έθιγαν ακόμα και την αρχή της δημοκρατικής λειτουργίας και ομαλής ανάπτυξής τους. Με την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος (1929) η οργανωτική και ελεγκτική αρμοδιότητα των γεωργικών συνεταιρισμών περιήλθε σε αυτήν. Ανέλαβε να συνεχίσει την άσκηση εποπτείας και ελέγχου των γεωργικών συνεταιριστικών οργανώσεων, με σκοπό να διαφυλάξει τη συνεταιριστική κίνηση από εξαρτήσεις, δεσμεύσεις, κομματικές επιρροές, που υπήρχαν στη δημόσια διοίκηση.

Στο ίδιο πνεύμα χειραγώγησης των συνεταιρισμών ο Νόμος 5289/1931 περιορίζει το δικαίωμα των συνεταιρισμών να ενεργούν ελεύθερα προμηθευτικές εργασίες και τους υποχρεώνει να καταθέτουν το μισό των καταθέσεών τους σε δημόσια χρεώγραφα στην Εθνική Τράπεζα. Την περίοδο της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου 1936 εφαρμόζονται και για τους συνεταιρισμούς τα γενικά έκτακτα περιοριστικά μέτρα, η επιβολή άμεσων κυρώσεων στις Οργανώσεις και η ενίσχυση του ρόλου της Εποπτείας Συνεταιρισμών.

Ο Α.Ν. 271/1936 μείωνε την αντιπροσώπευση των οργανώσεων στο Διοικητικό Συμβούλιο της Αγροτικής Τράπεζας. Η κορύφωση της αντισυνεταιριστικής πολιτικής επήλθε με τον Α.Ν. 1154/38 "Περί κεντρικής οργανώσεως των γεωργικών συνεταιρισμών Ελλάδος" της Δικτατορίας του Μεταξά, με τον οποίο η ΠΑΣΕΓΕΣ μετονομάστηκε σε "Εθνική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών Ελλάδος-ΕΣΣΕ" και μετατράπηκε σε κύριο εκτελεστικό όργανο εφαρμογής της αντιαγροτικής πολιτικής.

Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, το 1974, το ενδιαφέρον για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς είναι έκδηλο, καθώς και οι ίδιες οι συνεταιριστικές οργανώσεις εμφανίζονται στο προσκήνιο διεκδικώντας καλύτερη μεταχείριση. Η ελληνική γεωργία της περιόδου αυτής αλλάζει δομή και αναπτύσσεται τεχνολογικά. Η ενασχόληση με νέες καλλιέργειες και προϊόντα, η ποιοτική βελτίωση της παραγωγής και η απορρόφησή της από νέες αγορές, έθεταν το πρόβλημα της μεταποίησης και της διανομής των αγροτικών προϊόντων.

Ο νέος Ν.921/1979 «περί γεωργικών συνεταιρισμών», αφορά μόνο τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και επιχειρεί να εκσυγχρονίσει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς και να τους ενσωματώσει ως μορφές επιχειρηματικής συνεργασίας στην εθνική οικονομία. Οι στόχοι του ήταν κυρίως να ενισχύσει τη γεωργία και την αποκέντρωση της οικονομίας, να αντιμετωπίσει τα δημογραφικά προβλήματα λόγω της υποαπασχόλησης και του χαμηλού αγροτικού εισοδήματος με την ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιρισμών, να μειωθεί η κερδοσκοπική εκμετάλλευση και τέλος να εξαλειφθούν οι κρατικές παρεμβάσεις⁵⁶.

⁵⁶ Κασσαβέτης, Αγροτική και Κοινωνική Δυναμική, ο.π., σελ. 92

Αναλυτικότερα, επιτρέπει στους γεωργικούς συνεταιρισμούς να αναλάβουν κάθε δραστηριότητα που ανάγεται στα πλαίσια του γεωργικού επαγγέλματος και προβλέπεται από το καταστατικό τους για την εξυπηρέτηση της ιδιωτικής οικονομίας και την εξύψωση του κοινωνικού, επαγγελματικού και πολιτιστικού επιπέδου των μελών του, όπως η συγκέντρωση, αποθήκευση, μεταφορά και πώληση γεωργικών προϊόντων, η προμήθεια γεωργικών εφοδίων, η ίδρυση και διαχείριση βιοτεχνιών και βιομηχανιών γεωργικών προϊόντων, η κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων και η παροχή συνεταιριστικής εκπαίδευσης. Προβλέπει ακόμα ότι η επιμόρφωση των συνεταιριστικών στελεχών θα γίνεται και με χρηματοδότηση των συνεταιρισμών και εισήχθη ο θεσμός του Συμβουλίου Συνεταιριστικής Πολιτικής.

Για τη σύσταση του συνεταιρισμού απαιτούνται τουλάχιστον δέκα άτομα, όμως για τη σύσταση και δεύτερου συνεταιρισμού στο ίδιο χωριό απαιτούνται τουλάχιστον 100 άτομα. Ο νόμος αυτός διατηρεί το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα του Ν.602/1915 και εισάγει συμμετοχικούς θεσμούς για εξασφάλιση ισότιμης συνεργασίας Κράτους-αγροτικών συνεταιρισμών. Διασπάει, βέβαια, την ενιαία συνεταιριστική νομοθεσία και αποδίδει στους αγροτικούς συνεταιρισμούς και ρόλους επαγγελματικών οργανώσεων⁵⁷, γι' αυτό και δέχτηκε οξεία κριτική.⁵⁸ Τα επίπεδα πλέον ελέγχου είναι δύο, η εποπτεία από τον Υπουργό Γεωργίας και ο διαχειριστικός έλεγχος από τους ελεγκτές, ειδικούς υπαλλήλους της Αγροτικής Τράπεζας, που ονομάζονται "Επόπτες Γεωργικών Συνεταιρισμών".

Ο Νόμος 1541/1985 απαρτίζεται από 70 άρθρα, τα οποία αναφέρονται στην ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία των αγροτικών συνεταιρισμών. Δύο είναι οι βασικές αρχές που, σύμφωνα με το Νόμο, διέπουν τους συνεταιρισμούς: "Κυριότητα του αγρότη πάνω στη γη του" και "εθελοντική συμμετοχή", σε τόσο μάλιστα βαθμό, ώστε να περιλάβει το σχετικό όρο "εκούσια ένωση" στον επίσημο ορισμό της έννοιας του αγροτικού συνεταιρισμού. Για να ζήσει ο Συνεταιρισμός και να αποτελέσει βασικό μοχλό ανάπτυξης της αγροτικής οικονομίας πρέπει να αποκτήσει την οικονομική του αυτοδυναμία. Εισήγαγε την υποχρεωτική συνένωση των συνεταιρισμών με στόχο ένα συνεταιρισμό σε κάθε δήμο ή κοινότητα και μία ένωση συνεταιρισμών σε κάθε νομό και καθορίζει τις προϋποθέσεις δημιουργίας και λειτουργίας των κλαδικών κεντρικών συνεταιριστικών οργανώσεων⁵⁹. Οι συγχωνεύσεις απέβλεπαν στην κατάργηση της κρατικής εποπτείας (συνεταιριστική αρχή αυτοελέγχου), την κοινή εμπορία και την κοινή εκμετάλλευση γης, μηχανημάτων και γεωργικών εφοδίων.

Ο Ν.2169/1993 (ΦΕΚ 149 Α/10.9.1993) κατήργησε το Ν. 1541/1985 και ως βασικός του σκοπός αναφέρεται η εξυγίανση και η ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιρισμών, προκειμένου να καταστούν ανταγωνιστικοί στην εγχώρια και διεθνή

⁵⁷ Στην πράξη επί πολλές δεκαετίες οι γεωργικοί συνεταιρισμοί αποτελούσαν τους εκφραστές και των επαγγελματικών διεκδικήσεων των γεωργών, αλλά αυτός ο ρόλος δεν είχε ποτέ θεσμοθετηθεί

⁵⁸ Δημοσθένης Κασσαβέτης, Συνεταιριστικοί Θεσμοί, Εκδόσεις Β.Ν.Κατσαρού, Αθήνα 2005, σελ.74

⁵⁹ Χρίστος Αρ. Μπασαγιάννης, Από τη συμμετοχή μου στο Κοινοβούλιο, τόμος Β', Μεσολόγγι 1995, σελ.14-23

αγορά. Προβλέπεται η ελεύθερη σύσταση αγροτικών συνεταιρισμών με ελάχιστο αριθμό ιδρυτικών μελών είκοσι, χωρίς δεσμεύσεις ως προς την περιφέρεια. Καθορίζεται η ευθύνη των μελών για υποχρεώσεις του συνεταιρισμού στο εξαπλάσιο του ύψους της συνεταιριστικής μερίδας, επαυξάνοντας έτσι την υπευθυνότητά τους για τις υποθέσεις του συνεταιρισμού και καθιερώνεται το ενιαίο ψηφοδέλτιο με περιορισμένο αριθμό σταυρών. Το καθαρό πλεόνασμα της οικονομικής χρήσης του συνεταιρισμού διανέμεται στα μέλη ανάλογα με τη συμμετοχή τους στο οικονομικό αποτέλεσμα της οργάνωσης.

Ο Νόμος αυτός αποτελείται από 56 άρθρα, τα οποία αναφέρονται σε όλα τα θέματα των αγροτικών συνεταιρισμών (ίδρυση, σκοπός, νομική μορφή, δραστηριότητες, μέλη, οργάνωση, λειτουργία, κα). Στηρίζεται στις αρχές της ελεύθερης συμμετοχής, της αυτοδιοίκησης και της αυτοδιαχείρισης. Η πρωτοβουλία λήψης των αποφάσεων ανήκει στους συνεταιρισμένους αγρότες και αφήνεται στα καταστατικά η ευχέρεια να ρυθμίσει αρκετά θέματα. Ο Ν. 2169/1993 απλουστεύει την εσωτερική δομή του αγροτικού συνεταιρισμού και ενισχύει το δημοκρατικό χαρακτήρα και οι διατάξεις του βρίσκονται σε συμφωνία με τις κατευθύνσεις των Διεθνών Συνεταιριστικών Κανόνων.

Τα νέα οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα σε συνδυασμό με τα βασικά προβλήματα του ελληνικού συνεταιριστικού δικαίου προκάλεσαν την απάντηση του νομικού συστήματος δια του Ν.2810/2000 " Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις ". Ο νόμος αυτός είναι προϊόν ευρείας συζήτησης μεταξύ των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων (Υπουργείο Γεωργίας, ΠΑΣΕΓΕΣ, Πανεπιστήμια), λαμβάνει υπόψη τις εμπειρίες του παρελθόντος και τη σύγχρονη πραγματικότητα. Βασικός σκοπός του νέου νόμου σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση είναι να δώσει στα μέλη των συνεταιρισμών ένα ευέλικτο και προσαρμοσμένο στις επιλογές του εργαλείο, το οποίο να μπορούν να χρησιμοποιήσουν για το δικό τους συνεταιρισμό, τον οποίο αντιλαμβάνονται ως δική τους επιχείρηση, την οποία διαχειρίζονται από κοινού και με δημοκρατικές διαδικασίες, για να απολαύσουν τα οφέλη που προκύπτουν από την επιτυχή και αποτελεσματική διαχείρισή της.⁶⁰

Ο αγροτικός συνεταιρισμός για να συσταθεί απαιτούνται τουλάχιστον επτά πρόσωπα και έχει νομική προσωπικότητα, η οποία αποκτάται από την καταχώριση του καταστατικού στο Μητρώο αγροτικών συνεταιρισμών που τηρείται στο Ειρηνοδικείο της έδρας του. Ως έδρα ορίζεται στο καταστατικό της ο δήμος ή η κοινότητα του ελληνικού κράτους όπου είναι εγκαταστημένη η διοίκησή της (άρθρο 2), η δε περιφέρεια δραστηριότητας των συνεταιρισμών ορίζεται ελεύθερα και δίνεται στους συνεταιρισμούς η δυνατότητα να αποφασίζουν για τη διοίκηση και τη διαχείριση της οργάνωσής τους.

⁶⁰ Δ.Κασσαβέτης, Αγροτικοί Συνεταιρισμοί και Κοινωνική Δυναμική, ο.π., σελ.98

Η συνεταιριστική ιδιότητα αποκτάται από την ημερομηνία που λαμβάνεται η απόφαση για την αποδοχή της αίτησης εγγραφής και με την προϋπόθεση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει καταβάλει τη συνεταιριστική μερίδα (Ν.3147/2003 άρθρο 18). Η μεταβίβαση της συνεταιριστικής μερίδας, εφόσον δεν απαγορεύεται από το καταστατικό, μπορεί να γίνει μόνο με απόφαση του ΔΣ, σε όποιον έχει τις προϋποθέσεις που απαιτεί ο Νόμος (άρθρο 5 Ν.2810/2000). Αν από τα ακαθάριστα έσοδα της ΑΣΟ αφαιρεθούν οι κάθε είδους δαπάνες, οι ζημίες, οι αποσβέσεις και οι τόκοι των μερίδων, το υπόλοιπο που απομένει αποτελεί το διαχειριστικό υπόλοιπο της χρήσης (άρθρο 19). Το διαχειριστικό υπόλοιπο περιλαμβάνει πλεονάσματα, τα οποία προέρχονται από τις συναλλαγές της συνεταιριστικής οργάνωσης με τα μέλη της και κέρδη, τα οποία συνιστούν το υπόλοιπο πέραν του πλεονάσματος, που προέρχεται από τις συναλλαγές με τρίτους.

Το καταστατικό μπορεί να προβλέπει όρους και προϋποθέσεις, που απαιτούνται για να αποκτήσει κάθε μέλος πρόσθετες υποχρεωτικές μερίδες, ανάλογα με το ύψος των συναλλαγών του με το συνεταιρισμό⁶¹. Το καταστατικό ορίζει και τις ψήφους που αντιστοιχούν στις πρόσθετες μερίδες, χωρίς πάντως ο συνολικός αριθμός των ψήφων στις πρωτοβάθμιες οργανώσεις να υπερβαίνει τις τρεις. Οι υποχρεωτικές μερίδες μπορεί να είναι έντοκες, σύμφωνα με το καταστατικό. Ο έλεγχος διακρίνεται στην κρατική εποπτεία από τον Υπουργό Γεωργίας και το διαχειριστικό, λογιστικό και οικονομικό έλεγχο από τα μέλη των ορκωτών ελεγκτών.

Τέλος, στο άρθρο 22 περιέχονται ειδικές διατάξεις για την πτώχευση του αγροτικού συνεταιρισμού και για τη διαδικασία πρόληψής της (ΠΠρΑθ 2807/1990, Αρχ.Νομ. 1991,224). Συγκεκριμένα, αν υποβληθεί δήλωση παύσης πληρωμών ή αίτηση κήρυξης σε πτώχευση της συνεταιριστικής οργάνωσης από το ΔΣ ή αν έχει κατατεθεί αίτηση για την κήρυξη της σε πτώχευση από οποιονδήποτε τρίτο, το διοικητικό συμβούλιο ή οι εκκαθαριστές συγκαλούν εντός δέκα ημερών τη γενική συνέλευση με θέμα την επιβολή έκτακτης εισφοράς για να αποφευχθεί η κήρυξη της πτώχευσης. Η υπό εκκαθάριση συνεταιριστική οργάνωση κηρύσσεται σε πτώχευση μόνο αν δεν έχει συντελεστεί η διανομή.

⁶¹ Έτσι έχουμε απόκλιση από την αρχή "ένας συνεταιίρος-μία ψήφος" στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα και εναρμόνιση με το αξίωμα στο χώρο του εταιρικού δικαίου, πως όποιος διακινδυνεύει περισσότερα στην επιχείρηση, έχει και τη μεγαλύτερη επιρροή. Ωστόσο ο νομοθέτης με το ανώτατο όριο των τριών ψήφων επιτρέπει την προσαρμογή του συνεταιρισμού στις νέες συνθήκες, αλλά συνάμα διατηρεί και το δημοκρατικό χαρακτήρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΑΓΡΟΤΙΣΣΑΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

Η γυναίκα είναι κατεξοχήν υπερδραστήριο άτομο που συνδυάζει πολλές ενασχολήσεις μέσα στο ίδιο το νοικοκυριό και που αυτές οι ενασχολήσεις αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά επιτυχίας δραστηριοποίησης στον αγροτουρισμό. Ο αγροτουρισμός δίνει την δυνατότητα απόδρασης των γυναικών της υπαίθρου από τον αθέατο και ανώνυμο χώρο του νοικοκυριού και της αφανούς απασχόλησης στην αγροτική οικογενειακή εκμετάλλευση και παράλληλα ενδυνάμωσης της ενδογενούς ανάπτυξης της χώρας, η οποία συντελεί στην γενικότερη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξής της.

Τα τελευταία χρόνια, με τη συνεχώς αυξανόμενη διείσδυση προτύπων της καταναλωτικής κοινωνίας της αγροτικής κοινωνίας στην ύπαιθρο, η αγροτική οικογένεια στην προσπάθεια της συμμετοχής της στις νέες προσφερόμενες ευκαιρίες, έχει διαφοροποιηθεί τόσο στην εσωτερική της δομή όσο και στο ρόλο της ως αυτόνομη οικονομικής μονάδας.

Μία από τις νέες σχετικά ευκαιρίες πολυαπασχόλησης στον αγροτικό χώρο αποτελεί και ο τουρισμός. Η συμμετοχή των ατόμων της υπαίθρου σε αυτές τις νέες μορφές δραστηριοτήτων πολλές φορές επηρεάζει το ρόλο και τη δομή της παραδοσιακής οικογένειας των αγροτικών περιοχών.

Η διαφορά που παρατηρείται είναι ότι όλα τα μέλη της οικογένειας πρέπει να εργαστούν, για να βοηθήσουν τον πατέρα και κυρίως η σύζυγος και τα μεγαλύτερα παιδιά. Με αυτό τον τρόπο υπάρχει μια ενδυνάμωση του ρόλου των γυναικών γιατί συμβάλλουν στην επαύξηση του οικογενειακού εισοδήματος. Επιπλέον προσφέρεται η δυνατότητα στις γυναίκες αγρότισσες να απασχοληθούν με τουριστικές επιχειρήσεις.

Η απασχόληση εκτός σπιτιού δημιουργεί ανάγκες για υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο της γυναίκας αυξάνοντας έτσι και την εξουσία της στις οικογενειακές αποφάσεις. Η πολυαπασχόληση όταν συνδέεται με τον τουρισμό οδηγεί σε αλλαγές στις εσωτερικές δομές της οικογένειας όπως η αμφισβήτηση της λήψης αποφάσεων μόνο από τον αρχηγό της οικογένειας και η αυτονόμηση και αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης των γυναικών. (Κουλοπούλου, Θ., 2005, www.2gym-chaid.att.sch.gr).

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα⁶² αποτελεί τη συνισταμένη πολιτικών σε διεθνές επίπεδο (Ο.Η.Ε. ΟΟΣΑ, Ε.Ε. Εθνικές κυβερνήσεις) διότι εκτιμάται ως:

- Παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης

⁶² «Επιχειρηματικότητα»: (ένας ορισμός) Η ικανότητα ενός ατόμου να αναγνωρίζει ή να αναζητά ευκαιρία για να την αξιοποιήσει και να παραγάγει νέα προϊόντα ή να προσθέσει νέα αξία σ' αυτά που ήδη παράγει

- Μέσο προαγωγής αύξησης της γυναικείας απασχολησιμότητας και καταπολέμησης της ανεργίας

- Μέσο προαγωγής της ισότητας των φύλων⁶³

- Στον αγροτικό χώρο ειδικότερα: Ως μέσο ένταξης της γυναίκας στη διαδικασία της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της υπαίθρου

Η ίδρυση Γυναικείων Αγροτικών Συνεταιρισμών έδωσε τη δυνατότητα απασχόλησης σε γυναίκες της υπαίθρου οι οποίες:

- είχαν ελλιπή εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα
- είναι αγρότισσες και αντιμετώπιζαν τα τελευταία χρόνια τα προβλήματα του γεωργικού τομέα και τη μείωση του γεωργικού εισοδήματος
- κατοικούν σε χωριά με περιορισμένες ή ανύπαρκτες δυνατότητες απασχόλησης
- αναζητούσαν εργασία αλλά αδυνατούσαν να μετακινηθούν για αναζήτηση εργασίας λόγω των αυξημένων οικογενειακών υποχρεώσεων
- ασχολούνται με ένα αντικείμενο (πχ παραγωγή παραδοσιακών γλυκών) το οποίο γνωρίζουν καλά

Η μεγάλη πλειονότητα των γυναικείων επιχειρήσεων αποτελεί μικρές αυτοεργοδοτούμενες επιχειρήσεις, με κλαδική ειδίκευση σε τομείς στους οποίους παραδοσιακά συγκεντρώνεται η γυναικεία εργασία.

Η γενική εικόνα της γυναικείας επιχειρηματικότητας σε σύγκριση με την επιχειρηματικότητα των ανδρών, έχει τα παρακάτω στοιχεία:

⁶³ Σχέση αγροτικού χώρου και φύλου ως προς τις ευκαιρίες εργασίας έχουν κάποιες τάσεις που διευρύνουν τις ευκαιρίες επιχ/τητας στον αγροτικό Χώρο:

- ✓ Το πρότυπο ανάπτυξης που προωθεί η ΚΑΠ - έμφαση στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη/πολυλειτουργικότητα/διαφοροποίηση δραστηριοτήτων αγρ. νοικοκυριών.
- ✓ Η αυξανόμενη σημασία της υπαίθρου ως χώρου τουρισμού και αναψυχής
- ✓ Η ευαισθητοποίηση του κοινού για διατροφικά ζητήματα, η επένδυση της έννοιας της υπαίθρου με αναπαραστάσεις του «γνήσιου» και του «ποιοτικού»- ρόλος των τοπικών προϊόντων

1. Λιγότερες γυναίκες επιχ/τίες, μικρότερες επιχ/σεις, μικρότερες οικονομικές επιδόσεις, μικρότερη προσφορά εργασίας
2. Συχνότερη εκδήλωση επιχ/τας «ανάγκης»
3. Διαφορετική συμπεριφορά ως προς τις πηγές κεφαλαίων εκκίνησης της επιχείρησης (ίδια κεφάλαια, αποφυγή ανάληψης ρίσκου - η εκκίνηση είναι και το δυσκολότερο στάδιο)
4. Προτιμούν να είναι μόνες (χωρίς συνεταιίρους)
5. Κλαδική ειδίκευση επιχειρήσεων (δραστηριοποίηση σε κλάδους υπηρεσιών, που έχουν προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία).
6. Πιο αποτελεσματικές στο μάρκετινγκ , τις δημόσιες σχέσεις, τον επιχ/τικό προγραμματισμό
7. Υστερούν σε πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση, προσαρμοστικότητα στις αλλαγές.
8. Διαφορετικό μοτίβο προσδοκιών που εμπεδώνει όμως την αντίληψη ότι το «επιχειρείν» είναι υπόθεση κατ' εξοχήν των ανδρών
9. Δυναμική είσοδος σε δυναμικούς κλάδους (κτηματαγορά, διαφήμιση, ταξιδιωτικά γραφεία κ.ά)
10. Είναι πιο αποδεκτές στον (ανδροκρατούμενο) επιχειρηματικό κόσμο, δεν βιώνουν διακρίσεις

Μεταξύ των γυναικών:

1. Πιο συχνή η έναρξη επιχ/κής δραστηριότητας στην ηλικία 35-44 ετών
2. Πιο συχνή επιχ/τα όσο το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι υψηλότερο
3. Η οικογενειακή παράδοση ή η πρότερη εργασία σε επιχ/ρηση δρα ωθητικά

Όμως, μετά τα πρώτα χρόνια γίνονται πιο επαγγελματίες, απαλλάσσονται από το κοινωνικό στρες, αναπτύσσουν επιχειρηματική ταυτότητα που δεν υστερεί εκείνης των ανδρών⁶⁴.

⁶⁴ (Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση των ερευνών: Ενώ οι γυναίκες «επιχειρούν» το ίδιο καλά με τους άνδρες θεωρούν ότι έχουν πιο φεμινιστική προσέγγιση. Οι διαφορές είναι μεγαλύτερες εντός του ίδιου του φύλου, ανδρών ή γυναικών. Πιθανόν να δίνεται υπερβολική έμφαση στα ατομικά χαρακτηριστικά και τις υποτιθέμενες ψυχολογικές διαφορές και το ρόλο των διακρίσεων φύλου)

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες σημειώνεται η δημιουργία μιας νέας ταυτότητας των γυναικών της υπαίθρου, οι οποίες με τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες τις οποίες αναλαμβάνουν κάνουν περισσότερο ορατή και αισθητή την παρουσία τους στο οικογενειακό, αγροτικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Οι γυναίκες της υπαίθρου δεν βρίσκονται πλέον υπό την σκιά των ανδρών αρχηγών των αγροτικών εκμεταλλεύσεων. Προβαίνουν οι ίδιες σε επιχειρηματικές πρωτοβουλίες που ορίζουν τη νέα και ορατή πια επαγγελματική τους ταυτότητα, κάνουν διαρκή και ισχυρή την παρουσία τους στον αγροτικό χώρο και αποκαλύπτουν την συμβολή τους στην επιβίωση του αγροτικού νοικοκυριού.

Η ανάπτυξη αυτή επιχειρηματικών πρωτοβουλιών αφορά κυρίως στον αγροτουρισμό και στις συναφούς με αυτόν δραστηριότητες, με σημαντικότερη την βιοτεχνική και οικοτεχνική παραγωγή και εμπορία ειδών που προέρχονται από την μεταποίηση προϊόντων της γεωργικής εκμετάλλευσης, την κατασκευή και εμπορία προϊόντων της πολιτισμικής κληρονομιάς και την παραγωγή και εμπορία προϊόντων εναλλακτικών μορφών γεωργίας. Η ανάπτυξη αυτή των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών από τις γυναίκες της υπαίθρου αποτελεί ανερχόμενο φαινόμενο της ευρωπαϊκής αλλά και ελληνικής υπαίθρου.

Ο αγροτουρισμός είναι το ευρύτερο πλαίσιο νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των γυναικών, γνωστό και ως *agrotourism is female*. Τι μπορεί να προσφέρει η επιχειρηματικότητα στην ίδια τη γυναίκα, την οικονομία του αγροτικού νοικοκυριού και την τοπική ανάπτυξη;

Στην ίδια

- Διέξοδο απασχόλησης
- Ευελιξία απασχόλησης (χώρου/χρόνου)
- Συμπληρωματικό ή και κύριο εισόδημα
- Προσωπική ιδιοκτησία, ενδυνάμωση της εικόνας της στο νοικοκυριό και το κοινωνικό περιβάλλον, αυτοεκτίμηση ως δρώντος υποκειμένου

Στην τοπική κοινωνία και οικονομία

- Συγκράτηση γυναικείου πληθυσμού στον αγροτικό χώρο/ανανέωση του αγροτικού νοικοκυριού, κοινωνική σταθερότητα
- Αύξηση της προστιθέμενης αξίας των τοπικών γεωργικών προϊόντων
- Δημιουργία θέσεων απασχόλησης, πολλαπλασιαστική επίδραση σε άλλες δραστηριότητες
- Συμβολή στη μεταφορά τεχνογνωσίας και καινοτομιών/παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών σε ένα χώρο που υστερεί σε τέτοιες εφαρμογές.
- Συμβολή στην αλλαγή των στερεοτύπων των ρόλων

Πιο συγκεκριμένα, μερικά από τα ευεργετήματα που μπορεί να προσφέρει ο Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός στα μέλη του και στους τρίτους είναι :

- ✓ Καλύτερη οργάνωση σε επιχειρηματική βάση λόγω μεγαλύτερου μεγέθους της επιχείρησης ανεξάρτητα αν πρόκειται για δωμάτια, εργαστήρια παραγωγής προϊόντων, ή εστιατόρια

- ✓ Καλύτερο καταμερισμό εργασίας και αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των δεξιοτήτων των μελών της συνεταιριστικής επιχείρησης.

- ✓ Αποτελεσματικότερη διαφήμιση λόγω καλύτερης οικονομικής δυνατότητας για ανάληψη των όποιων αναγκαίων δαπανών.

- ✓ Αποσόβηση του εξοντωτικού ανταγωνισμού σε μικροκλίμακα ήμου ή κοινότητας και όλων των συνεπειών του, είτε αυτά είναι οικονομικά (σπάσιμο τιμών), είτε είναι κοινωνικά (διασάλευση των διαπροσωπικών σχέσεων).

- ✓ Αποτελεσματικότερη επενδυτική προσπάθεια για εξοπλισμό δωματίων, εστιατορίων , μικρών επιχειρήσεων κλπ και όχι μόνο , λόγω μαζικών αγορών.

- ✓ Ευκολότερη δημιουργία παρασκευής ενός τουριστικού πακέτου με την καταγραφή και την ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής που έχει την έδρα του ο συνεταιρισμός, η αναβίωση παλιών τοπικών εθίμων, η χάραξη μονοπατιών για περίπατους αναψυχής, πάντοτε με σεβασμό και φροντίδα για το φυσικό περιβάλλον , οι επιδείξεις κατασκευής τοπικών προϊόντων (υφαντών, ξυλόγλυπτων, ζυμαρικών, κρεάτων) η οργάνωση και διατήρηση μικρών μονάδων οικόσιτων ζώων για τους μικρούς επισκέπτες από τις πόλεις μπορεί να

διαμορφώσουν ένα δελεαστικό πακέτο για τους τουρίστες , οι οποίοι έχουν κάθε λόγο έτσι να παρατείνουν την διαμονή τους σ'ένα συγκεκριμένο χώρο.

- ✓ Ευκολότερη αποδοχή της φιλοσοφίας και του πνεύματος μιας αειφόρου τοπικής τουριστικής ανάπτυξης, όπου παράγονται και προσφέρονται τα όποια τουριστικά προϊόντα μέσα από μια συνετή αξιοποίηση των φυσικών πόρων και μέσα από μια πρόσθετη φροντίδα για το φυσικό και δομημένο περιβάλλον.

- ✓ Αναντίρρητη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και ευκολότερη ικανοποίηση της ζήτησης για ντόπια , νωπά καθώς και μεταποιημένα προϊόντα , μέσα από τη λειτουργία των Α.Σ. καθώς και τη λειτουργία των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών καθώς και τη λειτουργία εκθετηρίων , εστιατορίων και μικρών βιοτεχνικών μονάδων.

- ✓ Αρμονική συνεργασία με τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς τους Αγροτικούς Συλλόγους και την τοπική αυτοδιοίκηση για την καλύτερη λειτουργία τους , για την εφαρμογή προγραμμάτων κοινού τοπικού ενδιαφέροντος LEADER κλπ.

- ✓ Βελτίωση της αυτοπεποίθησης και κοινωνική αναβάθμιση των νέων γυναικών της υπαίθρου, τόσο μέσα από τις δραστηριότητες που συνεπάγεται η απασχόλησή τους στην αγροτουριστική επιχείρηση, όσο και με την εκλογή και συμμετοχή τους στα όργανα του συνεταιρισμού, που αμβλύνει τις τάσεις φυγής τους για τις κοντινότερες ή μακρινότερες πόλεις αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής . Έτσι μένοντας , αποφασίζουν ευκολότερα να στήσουν στον τόπο τους το δικό τους σπιτικό αποτρέποντας την ερημοποίηση μικρών και μεγάλων χωριών από το γυναικείο κυρίως πληθυσμό , που τείνει να πάρει επιδημική μορφή τα τελευταία χρόνια.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

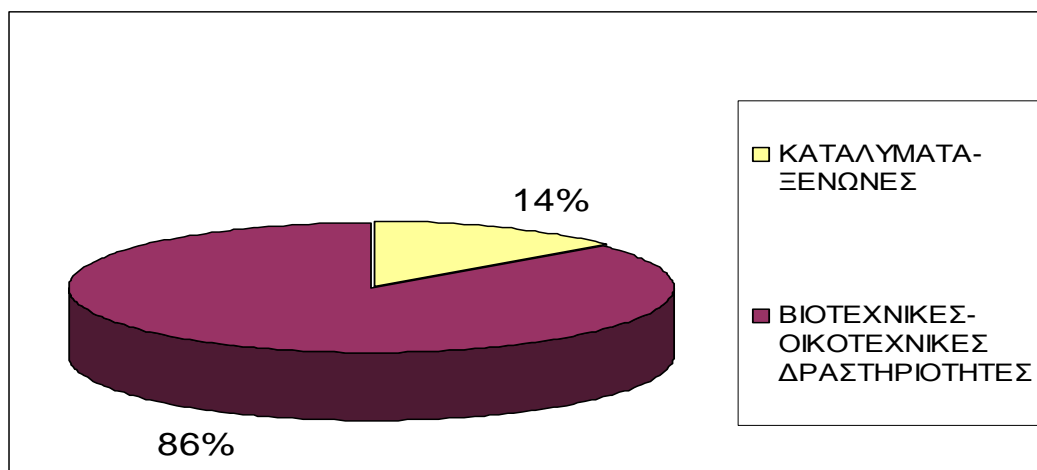
Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί είναι ένας θεσμός που ισχύει από το 1950 και αναβίωσε από το 1983 και μετά. Πολλοί φορείς (Γ.Γ.Ισότητας⁶⁵, Υπ. Αγρ.Ανάπτυξης και Τροφίμων, ΠΑΣΕΓΕΣ, ΑΤΕ, Τοπικοί φορείς) συνέβαλαν στη συγκρότηση και στην υποστήριξή τους (εμπύχωση, σεμινάρια κατάρτισης, κλπ) Σήμερα φέρονται ως συσταθέντες κοντά στους 200, διασκορπισμένοι σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Οι συνεταιρισμοί αυτοί χωρίζονται σε 2 κατηγορίες:

- 1) Αγροτουριστικοί (15%)
- 2) Αγροβιοτεχνικοί-οικοτεχνικοί (85%)

Δυναμικά αναδυόμενη κατηγορία αποτελούν οι συνεταιρισμοί παροχής υπηρεσιών εφοδιαστικής (catering).

Κατανομή των γυναικείων συνεταιρισμών σε αγροτουριστικούς και αγροβιοτεχνικούς-οικοτεχνικούς

⁶⁵ Σημαντική υπήρξε η αρχική πρωτοβουλία και κατόπιν υποστήριξη της Γενικής Γραμματείας Ισότητας για τον προσανατολισμό των γυναικών της υπαίθρου προς την ενασχόλησή τους με εξωγεωργικές δραστηριότητες, με κύρια αυτή της ενασχόλησης στον αγροτουρισμό, οι οποίες εκδηλώνονται είτε με την συμμετοχή τους σε γυναικείους συνεταιρισμούς είτε σε ατομικές επιχειρήσεις. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας έδωσε μεγαλύτερη βαρύτητα στην δραστηριοποίηση των γυναικών μέσα στα πλαίσια γυναικείων συνεταιρισμών και όχι ιδιωτικών πρωτοβουλιών και επιχειρήσεων και αυτό γιατί είχε επίγνωση της κοινωνικής κατάστασης και των συνθηκών που επικρατούσαν στην ελληνική ύπαιθρο και χώρα.

Οι γυναίκες της υπαίθρου δίσταζαν να αναλάβουν οποιαδήποτε πρωτοβουλία επαγγελματικής δραστηριοποίησης πέρα από τα γνωστά και καθιερωμένα όρια της αγροτικής κοινωνίας, αφού στην καθημερινότητά τους είχαν να αντιμετωπίσουν την κοινωνική κριτική και δυσπιστία από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Το γεγονός αυτό ώθησε την Γενική Γραμματεία Ισότητας στην προτροπή των γυναικών της υπαίθρου προς την δραστηριοποίησή τους στον αγροτουρισμό μέσω των συνεταιρισμών, όπου τα μέλη, ενωμένα και συσπειρωμένα γύρω από έναν κοινό στόχο και σκοπό, μπορούν να επιτύχουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, περισσότερο από ότι θα συνέβαινε στις περιπτώσεις των ατομικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

Υπάρχουν **ατομικές ή εταιρικής μορφής** επιχειρήσεις:

- I. Μικρές ατομικές επιχειρήσεις αυτοαπασχόλησης (90%) ή Ο.Ε.
- II. Ποικιλία επιχειρηματικών κλάδων⁶⁶ – σχέση με τα τοπικά παραγωγικά συστήματα :
 - 1) ειδών διατροφής (αρτοποιημάτων, ζυμαρικών κλπ)
 - 2) συναφών με την τοπική γεωργική παραγωγή (ελαιοτριβεία, τυροκομεία, οινοποιεία κλπ)
 - 3) κλάδων παραδοσιακά ανδρικών (εμπορίας αγροεφοδίων, ενοικιάσεων αυτοκινήτων, μεσιτικών γραφείων)
 - 4) εστίασης, φιλοξενίας, ειδών γαστρονομίας σε τουριστικές περιοχές
 - 5) παροχής υπηρεσιών για γυναικείο πληθυσμό (ραπτικής, κομμωτικής)

Οι δραστηριότητες των γυναικείων συνεταιρισμών στηρίζονται σε πεδία επιχειρηματικών πρωτοβουλιών που αντλούν από τον πλούτο των τοπικών πόρων

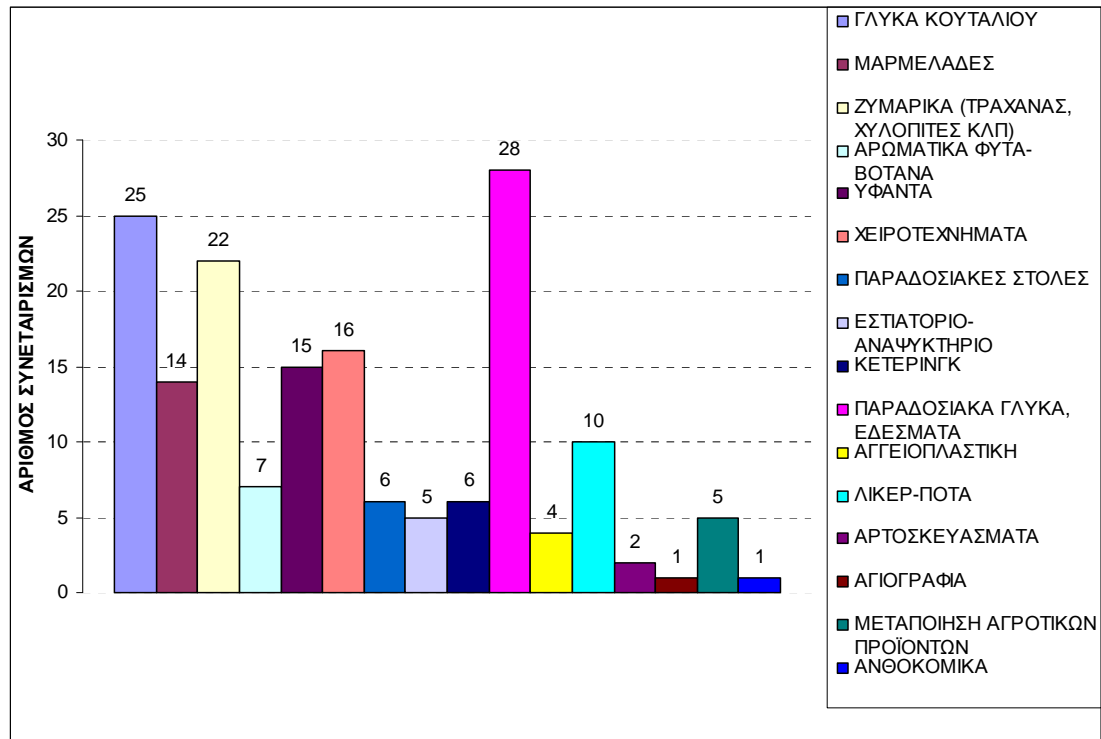
(πολιτισμικών, παράδοσης, φυσικού κάλους, αγροτικών τοπίων, ιστορικών, θρησκευτικών, μεσογειακής και τοπικής διαίτης κλπ). Πιο συγκεκριμένα:

- Βιοτεχνικές μονάδες μεταποίησης-τυποποίησης γεωργικών προϊόντων
- Βιοτεχνικές μονάδες οικοτεχνίας χειροτεχνίας (παραγωγή ειδών λαϊκής τοπικής τέχνης, ενθύμια για επισκέπτες/τουρίστες κλπ)
- Δημιουργία υποδομών φιλοξενίας-διανυκτέρευσης (λειτουργία αγροτουριστικών ξενώνων, παραδοσιακών σπιτιών ως χώρων φιλοξενίας)
- Δημιουργία χώρων αναψυχής (αναψυκτήρια, ουζερί κλπ)

⁶⁶ Παράγοντες επιτυχίας:

- ✓ η θέση του χώρου λειτουργίας τους (π.χ. αναγνωρισμένοι τουριστικοί προορισμοί, τόποι με πολιτισμική παράδοση)
- ✓ η παρακολούθηση της αγοράς και η προσαρμογή της προσφοράς στις συνθήκες (διαφοροποίηση είδους, μηχανισμών διάθεσης κλπ)
- ✓ επιδίωξη διασυνδέσεων με Ο.Τ.Α. και τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς (π.χ. εταίροι σε αναπτυξιακά προγρ/τα, παραχώρηση δημόσιων κτιρίων με χαμηλό μίσθωμα)
- ✓ ηγετική ικανότητα των προέδρων τους

- Επισκέψιμα αγροκτήματα (για παιδιά ή για περιβαλλοντική εκπαίδευση)
- Παραγωγή προϊόντων τοπικής γαστρονομίας (γλυκών, ζυμαρικών, κλπ, - παροχή υπηρεσιών εφοδιαστικής (κέτερινγκ)
- Αναβίωσης παραδοσιακών βιοτεχνιών επεξεργασίας γεωρ. Προϊόντων (π.χ παρασκευή τσίπουρου)
- Δημιουργία υποδομών παροχής υπηρεσιών φροντίδας παιδιών κ.α.

Αναλυτικότερα οι γυναικείοι αγροτικοί συνεταιρισμοί έχουν τις εξής δραστηριότητες :

- Ίδρυση και λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων και καταλυμάτων
- Ανάπτυξη του οικοτουρισμού, του κοινωνικού τουρισμού και των οικοτουριστικών εργασιών
- Απόκτηση κάθε είδους μηχανικού ή τεχνικού εξοπλισμού και μέσων μεταφοράς για την εκπλήρωση των στόχων του συνεταιρισμού
- Συγκέντρωση, συσκευασία, τυποποίηση, αποθήκευση, συντήρηση, μεταφορά και πώληση των προϊόντων της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών
- Δημιουργία περιπτέρων και εκθετηρίων

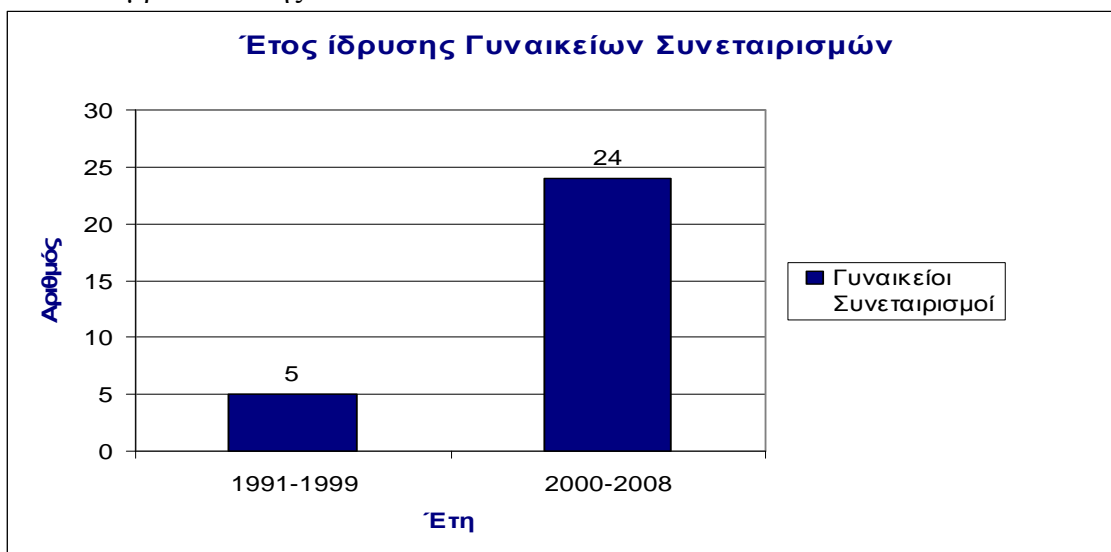
- Απόκτηση κατά κυριότητα ή μίσθωση αστικών και αγροτικών ακινήτων για δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων
- Ίδρυση και λειτουργία εστιατορίων και αναψυκτηρίων
- Προώθηση και αξιοποίηση των προϊόντων που παράγουν τα μέλη (εδέσματα, χειροτεχνήματα κ.ο.κ) και παροχή υπηρεσιών αγροτουρισμού
- Δημιουργία εργαστηρίων παρασκευής τοπικών παραδοσιακών προϊόντων (γλυκά κουταλιού, τραχανάδες, ζυμαρικά κ.ο.κ)
- Διάθεση προϊόντων στην τοπική-εθνική-διεθνή (ει δυνατόν) αγορά
- Προβολή και προώθηση των προϊόντων και υπηρεσιών του συνεταιρισμού
- Οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων
- Συμμετοχή στα ετήσια προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού που καταρτίζει ο Ε.Ο.Τ
- Οργάνωση εκθέσεων τοπικών γεωργικών προϊόντων
- Οργάνωση εμποροπανηγύρεων σε συνδυασμό με πολιτιστικές εκδηλώσεις
- Ανάπτυξη και προβολή ιδιαιτεροτήτων της τοπικής βιοτεχνίας
- Ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών
- Συνεργασία με τους τοπικούς παράγοντες και τους τοπικούς, πολιτιστικούς, περιβαλλοντικούς, αναπτυξιακούς συλλόγους για την επίλυση τοπικών προβλημάτων κ.α.» (Έξαρχος, Καραγιάννης. 2004)

Συνεπώς πέρα από τα πολλά οφέλη που παράγουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και συγκεκριμένα οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, παρατηρούμε ότι έχουν και πολλές δραστηριότητες οι οποίες δεν περιορίζονται μόνο σε βασικές δραστηριότητές τους. Δραστηριοποιούνται, συνεργάζονται, επεκτείνονται και βελτιώνουν τους οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς τομείς της χώρας.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

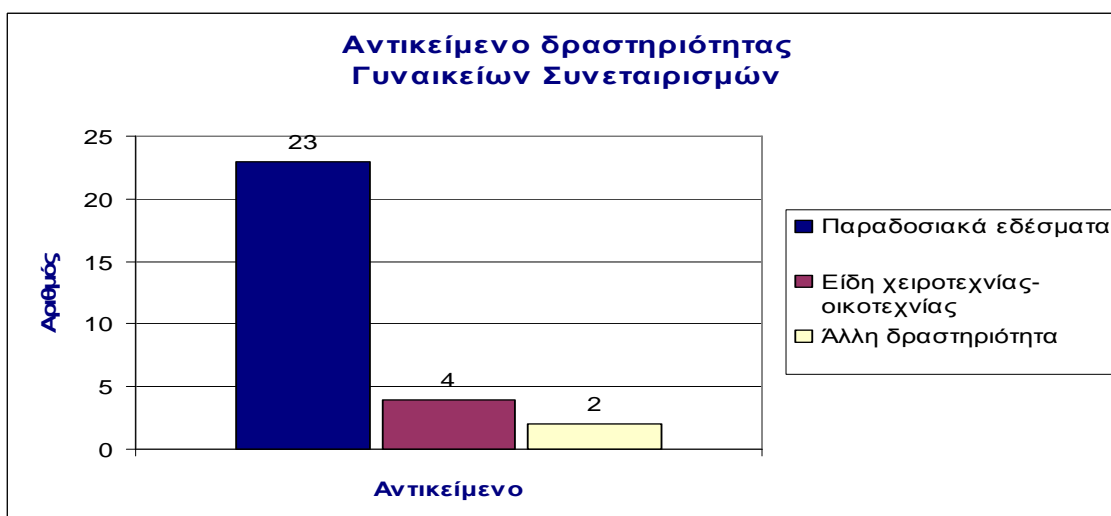
Οι πρώτοι συνεταιρισμοί εμφανίστηκαν στα Χανιά τη δεκαετία του '90. Η πλειοψηφία των συνεταιρισμών ιδρύθηκε την περίοδο 2000-2008 εξαιτίας:

- της επικέντρωσης της πολιτικής σε θέματα ισότητας των δύο φύλων
- της ανάγκης δημιουργίας συμπληρωματικού αγροτικού εισοδήματος
- της ύπαρξης χρηματοδοτικών προγραμμάτων αλλά και προγραμμάτων συμβουλευτικής

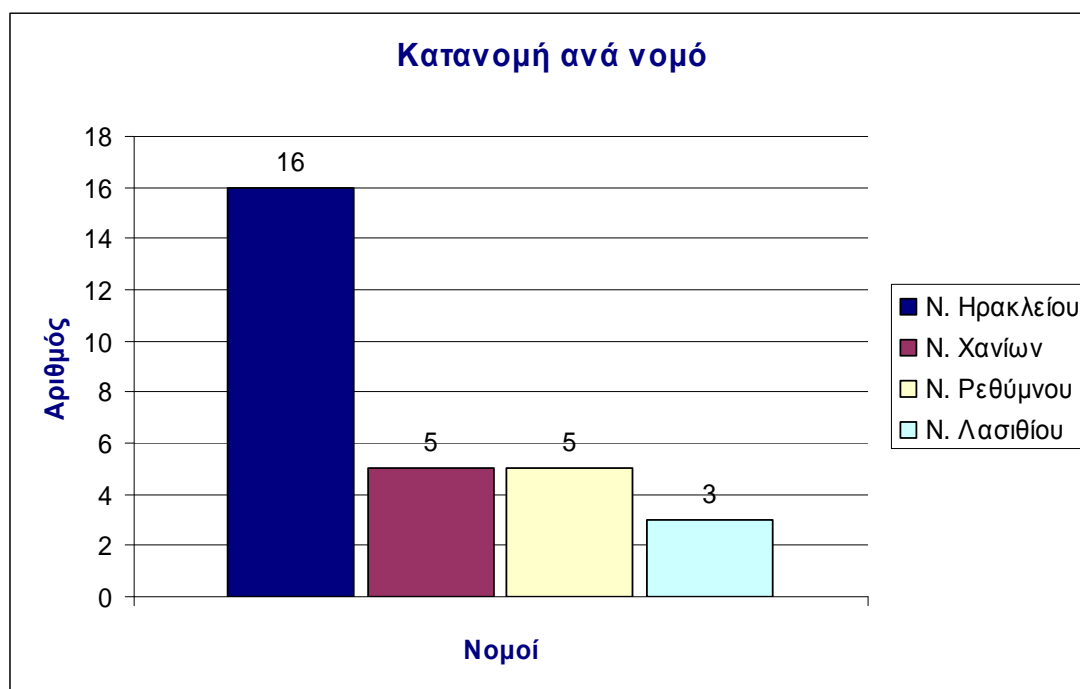
Κύριες δραστηριότητες:

- Παραγωγή παραδοσιακών γλυκών και αρτοσκευασμάτων – τροφοδοσία εκδηλώσεων
- Παραγωγή ειδών χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης

Με στόχο τη διατήρηση της παράδοσης και τη διέξοδο από την καθημερινότητα, μέσω της δημιουργίας, 16 Γυναικείοι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται στο Νομό Ηρακλείου. Η πλειοψηφία των γυναικείων συνεταιρισμών βρίσκεται στο Νομό Ηρακλείου, γεγονός που πιθανότατα οφείλεται:

- στην ύπαρξη ικανών Δομών Στήριξης
- στην επιτυχία της λειτουργίας του Αγροτικού Συνεταιρισμού «Η Κρουσανιώτισσα»

Βασική προϋπόθεση του αγροτουρισμού είναι οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις. Αγροτουριστικές επιχειρήσεις είναι αυτές οι οποίες αναπτύσσουν έργα υποδομής μικρής κλίμακας με ήπιες παρεμβάσεις στο περιβάλλον και παρέχουν υπηρεσίες διαμονής, εστίασης και αναψυχής, με στόχο να γνωρίσει ο επισκέπτης τον αγροτικό χώρο και τις αγροτικές ασχολίες, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του τόπου, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων τις υπαίθρου.

Η Αγροτουριστική επιχείρηση είναι μια διαφοροποιημένη τουριστική επιχείρηση που προσφέρει εξειδικευμένες υπηρεσίες αγροτουρισμού ενδεικτικά όπως οι παρακάτω υπηρεσίες:

- ✓ Διαμονή
- ✓ Εστίαση - αναψυχή
- ✓ Περιήγηση στη φύση
- ✓ Ευαισθητοποίηση, περιβαλλοντική εκπαίδευση

- ✓ Διοργάνωση της γνωριμίας με τα πολιτισμικά στοιχεία μιας περιοχής, επίσκεψη στα ιστορικά και λοιπά αξιοθέατα, συμμετοχή σε υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχής.
- ✓ Διοργάνωση υπαίθριων δραστηριοτήτων αναψυχής
- ✓ Γνωριμία με παραδοσιακά επαγγέλματα, αγροτικές μεθόδους παραγωγής και καλλιέργειας καθώς και παραγωγικές διαδικασίες που έχουν εκλείψει.
- ✓ Γνωριμία με τις ασχολίες και τις συνήθειες της καθημερινής ζωής των κατοίκων μιας περιοχής.
- ✓ Πώληση κυρίως τοπικών αγροτικών προϊόντων.

Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις κατατάσσονται, προκειμένου για την εφαρμογή της παρούσας προδιαγραφής στις ακόλουθες λειτουργικές μορφές:

- Αγροτουριστικά καταλύματα
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Επιχειρήσεις παραγωγής προϊόντων και παροχής υπηρεσιών ανάδειξης της τοπικής, πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Πρατήρια/ Εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- Αγροκτήματα
- Τουριστικά γραφεία – διοργανωτές ή παροχείς προγραμμάτων υπαίθριων και μη δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Αγροτικός Συνεταιρισμός Γυναικών Καράνου «Η Αγρότισσα»

Από τους πλέον δραστήριους γυναικείους αγροτικούς συνεταιρισμούς του νομού Χανίων είναι εκείνος στα Καράνου. Παράγει, παρασκευάζει και τυποποιεί παραδοσιακά προϊόντα, όπως γλυκά του κουταλιού, γαλακτοκομικά, ζυμαρικά, βότανα, συνολικά περισσότερα από 36 στον αριθμό, με πρώτες ύλες μόνο από την περιοχή του χωριού. Τα προϊόντα τους πωλούνται από το 1998 (που ο τοπικός σύλλογος αναβαθμίστηκε σε συνεταιρισμό) σε καταστήματα κρητικής διατροφής σε κάθε συνοικία της πόλης των Χανίων αλλά και σε μεγάλες πόλεις της χώρας.

Ο συνεταιρισμός έχει λάβει μέρος σε αγροτικές και εμπορικές εκθέσεις για να κάνει γνωστά στο ευρύ κοινό τα προϊόντα του αν και όπως ομολογεί η πιο δύσκολη αγορά ήταν εκείνη των Χανίων. Οι ντόπιοι επιχειρηματίες δυσπιστούσαν και ήταν αρχικά αρνητικοί στη διάθεση των παραδοσιακών προϊόντων μέσω των καταστημάτων τους. Η άριστη ποιότητα ήταν εκείνη που απέδειξε ότι οι φόβοι τους ήταν αβάσιμοι και οι πωλήσεις σήμερα είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικές αποδίδοντας στα λιγιστά μέλη του αγροτικού –οικοτεχνικού συνεταιρισμού ένα πολύ καλό εισόδημα με σπουδαιότερο πλεονέκτημα το ότι οι γυναίκες εργάζονται στα σπίτια τους.

Δυστυχώς όμως η πολλή και συστηματική δουλειά που απαιτείται εκ των πραγμάτων, φαίνεται ότι τρομάζει τις γυναίκες του χωριού που άλλωστε είναι πια λιγιστές. Μεταξύ των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν αυτού του τύπου οι συνεταιρισμοί είναι και η έλλειψη ‘επαγγελματισμού’ που θα βοηθούσε σημαντικά στην πρόοδο αλλά και στην ανταγωνιστικότητα της επιχειρηματικής αυτής δράσης. Πολλοί είναι εκείνοι που αποδίδουν την αποτυχία στην αδυναμία συνεννόησης μεταξύ των μελών αλλά και τη μεγάλη συγκέντρωση μελών που παρατηρήθηκε σε κάποιες περιπτώσεις και που λειτούργησε τελικώς αρνητικά.

Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γαβαλοχωρίου

Ο Γυναικείος Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός Γαβαλοχωρίου ιδρύθηκε το 1992 από τη Γ.Γ. Ισότητας και τη Νομαρχία Χανίων στο πλαίσιο του προγράμματος Leader I. Τότε αριθμούσε 40 γυναίκες –μέλη ενώ σήμερα παραμένουν ακριβώς οι μισές, λόγω ηλικίας.

Παράγουν παραδοσιακά προϊόντα κρητικής διατροφής (ελιές, ξινόχοντρο, γλυκά του κουταλιού), σαπούνι, είδη λαϊκής τέχνης, υφαντά, κεντήματα κλπ, με το κοπανέλι να κρατά τα σκήπτρα αφού φτιάχνεται μόνο στο Γαβαλοχώρι. Όλα τα προϊόντα διατίθενται στο μόνιμο εκθετήριο-πωλητήριο που υπάρχει στο χωριό που συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό επισκεπτών είτε μεμονωμένων είτε με οργανωμένες εκδρομές, εξαιτίας και της πολύ καλής προβολής του συνεταιρισμού σε τουριστικούς οδηγούς, μέσω internet κλπ.

Η ίδρυση του συνεταιρισμού έδωσε ώθηση και στην ιδιωτική πρωτοβουλία ώστε να αναπτυχθούν κι άλλες δράσεις στο πλαίσιο του υγιούς ανταγωνισμού με την ευρύτερη ανάπτυξη της περιοχής ενώ και τα ίδια τα μέλη μπορούν να εξασφαλίσουν ένα πολύ καλό εισόδημα. Μάλιστα δίνει και μια άλλη διάσταση, την πολιτιστική: το

κοπανέλι που είναι ίσως ένα από τα ακριβότερα χειροτεχνήματα δεν θα μπορούσε να 'επιβιώσει' διαφορετικά.

Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Πεζών

Βρίσκεται στο νομό Ηρακλείου Κρήτης, στο Δήμο Αρχανών-Αστερουσίων. Δραστηριοποιείται με δύο βασικά προϊόντα: κρασί και ελαιόλαδο και αποτελεί πρότυπη οργάνωση στον αγροτοσυνεταιριστικό χώρο από το 1933.

Η ΕΝΩΣΗ ΠΕΖΩΝ⁶⁷ είναι ένα όνομα που έχει ταυτιστεί με σχέσεις ζωής με τον καταναλωτή, το περιβάλλον, τη γεωργική πρώτη ύλη, το τελικό προϊόν και τον ίδιο τον παραγωγό. Χαρακτηριστικά όπως ποιότητα, παράδοση, αξιοπιστία, υγιεινή διατροφή, ευημερία, πρόοδος αποτελούν βασικές αρχές της ΕΝΩΣΗΣ ΠΕΖΩΝ.

Σχέση ζωής με τον καταναλωτή:

Παραγωγή ασφαλών προϊόντων εγγυημένης ποιότητας και προέλευσης. Έλεγχος του προϊόντος από το χωράφι στο ράφι με αποτέλεσμα τις προσιτές τιμές.

Σχέση ζωής με το περιβάλλον:

Επένδυση σε πρότυπες μονάδες τυποποίησης σε χάρτινες ανακυκλώσιμες συσκευασίες.. Ανάπτυξη αγροτικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων σε μη βεβαρημένες εκτάσεις στην επαρχία. Διατηρεί ζωντανό τον κλάδο της ελαιοκομίας και της αμπελουργίας.

Σχέση ζωής της γεωργικής πρώτης ύλης και του τελικού προϊόντος:

Καθοδήγηση των παραγωγών μέσω πρακτικών ορθής καλλιέργειας σε όλα τα στάδια της παραγωγής με αποτέλεσμα τη βέλτιστη δυνατή απόδοση της παραγωγικής δραστηριότητας και την εξασφάλιση του υψηλότερου επιπέδου ποιότητας.

Σχέση ζωής με τον ίδιο τον παραγωγό:

Απορροφώντας την πρώτη ύλη από τους παραγωγούς η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Πεζών εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπές εισόδημα για τους ίδιους και τις

⁶⁷ Την Ένωση Πεζών απαρτίζουν 10 χωριά: Αγίες Παρασκευές, Άγιος Βασίλειος, Βαρβάροι (ή Μυρτιά), Καλλονή, Καταλαγάρι, Κελλιά, Κουνάβοι, Μελέσσης, Πεζιά, Χουδέτσι.

οικογένειές τους ενθαρρύνοντάς τους να μην εγκαταλείψουν τη γη που πονούν και νοιάζονται.

Αξίζει να τονιστεί ότι η ΕΝΩΣΗ ΠΕΖΩΝ οινοποιεί ετησίως 15.000 τόνους οινοστάφυλα ενώ στα 2 ιδιόκτητα ελαιουργεία της αλέθονται 6.000 τόνοι ελαιόκαρπου. Η εμφιάλωση του ελαιολάδου αγγίζει τους 2.000 τόνους ετησίως ενώ του κρασιού 8.000 τόνους. Η πρωτότυπη συσκευασία Tetra Pak ξεπέρασε πέρυσι τους 4.000 τόνους σε κρασί και λάδι. Η ΕΝΩΣΗ ΠΕΖΩΝ κατέχει, για τη διανομή των προϊόντων της, ιδιόκτητες αποθήκες 10.000 μ², σε 3 κέντρα χειρισμού ετοιμών προϊόντων στρατηγικά τοποθετημένα ανά την επικράτεια, καθώς και ιδιόκτητο στόλο φορτηγών ο οποίος αποτελείται από 28 οχήματα.

Ο αριθμός των υπαλλήλων της ΕΝΩΣΗΣ ΠΕΖΩΝ ανέρχεται σε 130 ενώ το εποχιακό προσωπικό ξεπερνά τα 300 άτομα σε περιόδους αιχμής. Η Γενική Συνέλευση αποτελείται από 45 αντιπροσώπους-αγρότες με τετραετή θητεία. Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από 5 αγρότες της περιοχής με πολυετή εμπειρία στον αγροτοσυνεταιριστικό χώρο. Είναι αιρετό ενώ στις συνεδριάσεις συμμετέχει εκπρόσωπος των εργαζομένων.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ.

Κάποια από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναικείοι συνεταιριστικοί οργανισμοί είναι:

- 1) Μέση ηλικία έναρξης της επιχείρησης λίγο άνω των 30 ετών, μεγαλύτερη η ομάδα επιχ/τιών 30-45 ετών.
- 2) Η προηγούμενη εμπειρία σε οικογενειακή ή ξένη επιχείρηση λειτούργησε ως ωθητικός παράγοντας, η πλειονότητα είχε προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία
- 3) Σύμπτωση έδρας της επιχείρησης και εντοπιότητας της επιχειρηματία
- 4) Πολύ χαμηλή έως ανύπαρκτη πληροφόρηση για χρηματοδοτικά προγράμματα
- 5) Ελάχιστες διαθέτουν γνώσεις επαγγελματικής κατάρτισης και ελάχιστες προσέφυγαν σε προγράμματα επιδότησης – πρόβλημα πληροφόρησης
- 6) Θεωρούν τη γραφειοκρατική διαδικασία έναρξης της επιχείρησης ή δύσκολα διαχειρίσιμη από τις ίδιες
- 7) Οι περισσότερες δεν διαπιστώνουν διακριτή συμπεριφορά λόγω φύλου από άνδρες επιχειρηματίες και φορείς.

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Γυναικείοι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί στην Κρήτη:

- Έλλειψη μηχανισμών προβολής, προώθησης και γενικότερα εμπορίας των προϊόντων τους
- Προβλήματα εσωτερικής λειτουργίας και γενικότερα διοίκησης επιχειρήσεων
- Ανεπαρκής τεχνογνωσία και εμπειρία του προσωπικού σε θέματα τυποποίησης, ποιότητας, καινοτομίας και οργάνωσης παραγωγής
- Ανεπαρκής χρήση τεχνολογιών και κυρίως τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας (Website, Email, ηλεκτρονική αγορά)
- Προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ των μελών, ιδιαίτερα στους Συνεταιρισμούς με πολλά μέλη
- Ελλείψεις στις υλικοτεχνικές υποδομές

Κατανοώντας τα κίνητρα και τους περιορισμούς της γυναικείας επιχ/τητας πρέπει να στοχεύσουμε στους εξής άξονες:

A) την ίδια τη γυναίκα (πληροφόρηση, εμπύχωση, αύξηση της επιχειρησιακής ικανότητας των γυναικών

- Ενημέρωση και του ανδρικού πληθυσμού για τις ευκαιρίες γυναικείας επιχειρηματικότητας
- Παρεμβάσεις επαγγελματικής κατάρτισης και θεματική στόχευσή της:
 - στην καλλιέργεια επιχειρηματικού πνεύματος (ανάληψης κινδύνου, αναγνώρισης επιχ/κής ιδέας, γνώσεων συμβουλευτικής για την επιχειρηματικότητα, επαρκούς χρηματοδότησης κλπ)
 - στις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας, τις τεχνικές προβολής/εμπορίας των προϊόντων, τους κανόνες φιλοξενίας, της ποιότητας των προϊόντων και πιστοποίησής της, της προβολής στο διαδίκτυο.
 - στα πλεονεκτήματα της δικτύωσης ομοειδών ή συμπληρωματικών επιχειρήσεων.
- Η συμβολή των τοπικών φορέων για τα ανωτέρω είναι κρίσιμη> αλλά απαιτείται ανάλογη στελέχωση με ειδικευμένο προσωπικό
- Ανάπτυξη δομών συμβουλευτικής – παρακολούθησης των γυν/κείων επιχ/σεων σε περιφερειακό επίπεδο
- Οργάνωση πρατηρίων-εκθετηρίων προϊόντων γυναικείων συν/σμών σε ορισμένες πόλεις. Ένταξή τους ως εταίρων σε συμμετοχικά σχήματα αναπτυξιακών προγραμμάτων
- Πρόβλεψη φορολογικών ελαφρύνσεων ή απαλλαγών για τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης
- Ανάπτυξη δομών χρηματοδότησης χαμηλού κόστους (συνεταιριστικές Τράπεζες, μικρο-δάνεια, ιδέες από εφαρμογές σε άλλα κράτη). Είναι και στόχος της Ε.Ε. Θα μειώσει το φόβο της αποτυχίας που ευθύνεται για τα λιγότερο καινοτομικά εγχειρήματα.
- Απλοποίηση της γραφειοκρατικής διαδικασίας για την ίδρυση επιχείρησης και για την πρόσβαση σε αναπτυξιακά προγράμματα

B) το στρατηγικό σχεδιασμό της αξιοποίησης των τοπικών πόρων, της δημιουργίας σχετικών υποδομών και της διασύνδεσης του αγροτικού τουρισμού με την τοπική οικονομία και τον παράκτιο μαζικό τουρισμό

- Αποτύπωση των τοπικών πόρων που μπορούν να δώσουν επιχειρηματικές ιδέες προς εφαρμογή
- Ενίσχυση της σύνδεσης της πρωτογενούς παραγωγής με το πακέτο του αγροτουριστικού προϊόντος (αύξηση προστιθέμενης αξίας, παραμονή κερδών, ενίσχυση τοπικής ταυτότητας)
- Σύνδεση του παράκτιου τουρισμού με τον εναλλακτικό τουρισμό στην ενδοχώρα (στρατηγικός σχεδιασμός τύπων εναλλακτικού τουρισμού, συνέργια δημόσιων και φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης και επιχειρηματιών μαζικού τουρισμού)
- Νομοθετικό πλαίσιο αγροτουρισμού και σχετικές αδειοδοτήσεις για να διευκολυνθεί η παροχή πακέτου αγροτουριστικών υπηρεσιών
- Ανάπτυξη διαύλων διάχυσης της πληροφόρησης για προγράμματα κατάρτισης και αναπτυξιακά (ακόμη και εξατομικευμένες προσκλήσεις)

Γ) το συμβιβασμό ρόλων των γυναικών, καταπολέμησης στερεοτύπων

- Ενίσχυση προνοιακών υπηρεσιών φροντίδας μικρών παιδιών και ηλικιωμένων ατόμων
- Ανάλυση ενεργειών ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης για ισότιμο καταμερισμό οικογενειακών υποχρεώσεων των φύλων
- Προβολή καλών πρακτικών γυναικείας επιχειρηματικότητας
- Χρήσιμη η συστηματική μελέτη της εικόνας και των ιδιαίτερων τοπικών προβλημάτων της γυναικείας επιχ/τας >κατανόηση του πώς βιώνουν τη θέση τους = εισροή για καλύτερο σχεδιασμό δράσεων

ΦΟΡΕΙΣ - ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ

 Η ΠΑΣΕΓΕΣ αποτελεί το κορυφαίο όργανο καθοδήγησης, συντονισμού και εκπροσώπησης των αγροτικών συνεταιρισμών της Ελλάδας⁶⁸. Στοχεύει στην ενιαία έκφραση και στη συντονισμένη δράση των συνεταιρισμών, ώστε να αυξάνεται η ανταγωνιστικότητά τους.

Η ανάγκη ύπαρξης ενός ενιαίου πανελλήνιου οργάνου για τους συνεταιρισμούς φάνηκε αρκετά νωρίς και αφότου είχε αρχίσει να πυκνώνει το δίκτυο των συνεταιρισμών και των ενώσεών τους στη χώρα μετά την ψήφιση του νόμου 602/1915 "περί συνεταιρισμών".

Από την κατοχική κυβέρνηση η ΕΣΣΕ μετονομάστηκε σε Πανελλήνια Συνομοσπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών⁶⁹ και επανήλθε ως τριτοβάθμια συνεταιριστική οργάνωση, με το Ν.Δ. 21/1941. Κατά την περίοδο της κατοχής η συνομοσπονδία ήταν κατευθυνόμενη από το Υπουργείο Γεωργίας και κύριο μέλημά της είναι η συγκέντρωση γεωργικών προϊόντων.

Με πρωτοβουλίες της ΠΑΣΕΓΕΣ, ιδρύθηκαν, μέχρι το 1967, Κεντρικές Ενώσεις, Κοινοπραξίες ή Συνεταιριστικές εταιρείες για τον καπνό, για το ελαιόλαδο και τις ελιές, για τις σταφίδες, για το κρασί, για τα σύκα, για την κτηνοτροφία, για τα οπωροκηπευτικά, για τις ζωοτροφές, για τις συνεταιριστικές εκδόσεις, για τα γεωργικά εφόδια, κλπ.

Στη δεκαετία του 1980 το ενδιαφέρον της ΠΑΣΕΓΕΣ στράφηκε στην εκπροσώπηση σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο και στην ομαλή μετάβαση από την εθνική στην Κοινή Αγροτική Πολιτική. Με την πάροδο του χρόνου, η ανάγκη συσπείρωσης των συνεταιριστικών δυνάμεων αποτέλεσε ενιαίο στόχο.

Πιο συγκεκριμένα η ΠΑΣΕΓΕΣ :

1. Είναι ιδεολογική και συντονιστική Οργάνωση των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων (Α.Σ.Ο.), και δεν έχει εμπορική ιδιότητα, όπως προβλέπεται στο άρθρο 33 του Ν.2810/2000.
2. Εκπροσωπεί τα μέλη⁷⁰ της στο εσωτερικό και το εξωτερικό και επιμελείται για την τήρηση των συνεταιριστικών αρχών και την ανάπτυξη της συνεταιριστικής ιδέας.

⁶⁸ Η ΠΑΣΕΓΕΣ έχει περιφέρεια ολόκληρη την Ελληνική Επικράτεια.

⁶⁹ Η χρονική διάρκεια της ΠΑΣΕΓΕΣ είναι εκατό (100) χρόνια.

⁷⁰ Μέλη της ΠΑΣΕΓΕΣ είναι οι Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών. Μέλη της ΠΑΣΕΓΕΣ μπορεί να γίνουν:

- ✓ Οι Κοινοπραξίες Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων (Κ.Α.Σ.Ο.).
- ✓ Οι ενεργές Κεντρικές Συνεταιριστικές Ενώσεις (ΚΕΣΕ).
- ✓ Οι Συνεταιριστικές Εταιρείες του άρθρου 32 του Ν. 2810/2000.

3. Ασκήν κάθε δραστηριότητα , που προάγει τις δραστηριότητες των Α.Σ.Ο. Δεν ενεργεί η ίδια πράξεις παραγωγής, διακίνησης ή εμπορίας αγροτικών προϊόντων και γεωργικών εφοδίων εν γένει.
4. Για την εξυπηρέτηση των μελών της αναλαμβάνει την εκπόνηση μελετών, εργασιών, ερευνών και μπορεί να μετέχει σε κάθε διαγωνισμό για τη σύναψη συμβάσεων. Συνάπτει συμβάσεις έργου ή συμβάσεις παροχής υπηρεσιών, που έχουν σχέση με την αγροτική γενικά και συνεταιριστική ειδικά ανάπτυξη.
5. Ιδρύει εκπαιδευτικά κέντρα. Δημιουργεί Κ.Ε.Κ. με αποκλειστικό αντικείμενο δράσεως του Κ.Ε.Κ. την παροχή συνεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και συναφών προς αυτή δραστηριοτήτων (έρευνες-μελέτες, ημερίδες, συνέδρια εκπαιδευτικά βοηθήματα για τους καταρτιζόμενους τους, συμμετοχή σε ολοκληρωμένα προγράμματα, Κοινοτικές Πρωτοβουλίες δράσεις προώθησης και υποστήριξης της Απασχόλησης.
6. Παρέχει συνεταιριστική εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση στα αιρετά και στα υπαλληλικά στελέχη των Α.Σ.Ο. κάθε βαθμού και Συνεταιριστικών Εταιριών καθώς και κάθε νομικού προσώπου, στο οποίο η ΠΑΣΕΓΕΣ μετέχει.
7. Διαπραγματεύεται και συνάπτει συλλογικές συμβάσεις εργασίας και μετέχει στη διαιτητική ρύθμιση των συλλογικών διαφορών εργασίας, που αφορούν στο προσωπικό των Α.Σ.Ο. κάθε βαθμίδας και των μελών της Συνεταιριστικών Εταιριών.
8. Συντονίζει τις ενέργειες, που αφορούν στις ΑΣΟ και ενισχύει το έργο των μελών της. Παρέχει κάθε επιστημονική και τεχνική βοήθεια. Γνωμοδοτεί σε κάθε θέμα που αφορά στα μέλη της, και στις πρωτοβάθμιες ΑΣΟ, παρέχει συμβουλές και πληροφορίες, έγγραφες και προφορικές και βοηθά εν γένει το έργο τους για την καλύτερη επίτευξη του σκοπού τους.
9. Γνωμοδοτεί μετά από αίτημα του Υπουργού Γεωργίας για θέματα, που αναφέρονται σε οικονομικές ενισχύσεις και κίνητρα, που παρέχονται στις Α.Σ.Ο., καθώς και επί σχεδίων νόμων, διαταγμάτων και αποφάσεων, που αφορούν στα μέλη της και γενικά το Αγροτικό και Συνεταιριστικό κίνημα της χώρας.
10. Γνωμοδοτεί για τις αναδιαρθρώσεις καλλιεργειών, για την ίδρυση και λειτουργία μονάδων επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων, για την παραχώρηση της χρήσης δημοσίων, εκκλησιαστικών, μοναστηριακών και δημοτικών καλλιεργήσιμων εκτάσεων σε ομάδες κοινής εκμετάλλευσης για κάθε είδους επιχειρηματική επέκταση των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και γενικά όπου ο Νόμος ή τα καταστατικά των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων απαιτούν την γνωμοδότησή της.
11. Προάγει και διαδίδει το θεσμό των αγροτικών συνεταιρισμών και των αρχών του συνεργατισμού και γενικά την ανάπτυξη της συνεταιριστικής συνείδησης, διεκδικώντας από την Πολιτεία την εξασφάλιση των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη της δραστηριότητας των Α.Σ.Ο .

12. Παρακολουθεί την αγροτική, συνεταιριστική, φορολογική και τη σχετική νομοθεσία που ενδιαφέρει τους αγρότες και τις οργανώσεις τους, υποβάλλει προτάσεις και διεκδικεί την εναρμόνισή τους με τα συμφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και του συνεταιριστικού κινήματος γενικότερα.

13. Υποχρεούται να τηρεί Μητρώο των Μελών της, στο οποίο φυλάσσονται τα καταστατικά και κάθε άλλο στοιχείο σχετικά με τα μέλη.

14. Βοηθά στην οργάνωση και διάδοση των σχολικών συνεταιρισμών.

15. Προωθεί τη συμμετοχή των συνεταιρισμένων αγροτών στον αγώνα για την υπεράσπιση της ειρήνης και της εθνικής ανεξαρτησίας, για την εδραίωση σχέσεων φιλίας και συνεργασίας με όλους τους λαούς.

16. Συμμετέχει σε υπερεθνικά όργανα εκπροσώπησης των αγροτών και των Συνεταιριστικών τους Οργανώσεων στις Διεπαγγελματικές Οργανώσεις και καλλιεργεί πολύπλευρες σχέσεις με αντίστοιχες Οργανώσεις του εσωτερικού και του εξωτερικού. Συμμετέχει, επίσης, σε συλλογικά όργανα των κοινωνικών ομάδων, συμβούλια, επιτροπές και σε κάθε μορφής όργανα, που συνιστώνται από το Κράτος, οργανισμούς, ιδρύματα και νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου και παρέχει τις υπηρεσίες της, που προβλέπουν οι διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.

17. Συμμετέχει και συστήνει μαζί με άλλους κοινωνικούς ή επαγγελματικούς φορείς, ενδιάμεσους φορείς για υλοποίηση και διαχείριση Ευρωπαϊκών ή άλλων προγραμμάτων και συμμετέχει στο μετοχικό κεφάλαιο συνεταιριστικών ανωνύμων εταιρειών. Συμμετέχει σε νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με σκοπό την πιστοποίηση αγροτικών προϊόντων και τροφίμων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

18. Την πραγματοποίηση των σκοπών της η ΠΑΣΕΓΕΣ επιδιώκει με κάθε νόμιμο μέσο. Ενδεικτικά : Ιδρύει και λειτουργεί περιφερειακά παραρτήματα, καθένα από τα οποία αναλαμβάνει την προώθηση των δραστηριοτήτων της στην περιφέρεια της ευθύνης του. Επίσης ιδρύει Σχολές, Ινστιτούτα ή άλλης μορφής όργανα, που κρίνεται αναγκαίο, στο εσωτερικό και ειδικά γραφεία στο εξωτερικό, εκδίδει έντυπα, οργανώνει και συμμετέχει σε εκθέσεις στο εσωτερικό και στο εξωτερικό και σε κοινωνικές εκδηλώσεις, που ενδιαφέρουν τους αγρότες. Ιδρύει ή μετέχει σε Ταμεία Επαγγελματικής Ασφάλισης, τα οποία συνιστώνται σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.

19. Συμμετέχει η ίδια ή για λογαριασμό των μελών της σε προγράμματα και εκδηλώσεις, εθνικές, ευρωπαϊκές, ή παγκόσμιες, που αφορούν στην αγροτική, πολιτιστική κληρονομιά.

20. Διοργανώνει ή ενθαρρύνει την πραγματοποίηση πολιτιστικών εκδηλώσεων, ιδία εορταστικών εκδηλώσεων, εκθέσεων, ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, εκδηλώσεων χρήσεως οπτικοακουστικών μέσων, με θέμα το ρόλο της Γεωργίας και των Συνεταιρισμών.

21. Ενθαρρύνει και συμμετέχει στο πλαίσιο του εφικτού, στην ίδρυση και λειτουργία αγροτοσυνεταιριστικών μουσείων, κέντρων αγροτικής πολιτιστικής δραστηριότητας και κέντρων αγροτικής νεολαίας, με στόχο τη διάδοση και διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην ύπαιθρο.

 Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΟΤΑ) είναι μία αναπτυξιακή εταιρεία που δραστηριοποιείται κυρίως στο Νομό Ηρακλείου της Περιφέρειας Κρήτης. Μέτοχοι της εταιρείας είναι:

- ✓ Η Περιφέρεια Κρήτης
- ✓ Οι 8 Δήμοι του Νομού Ηρακλείου
- ✓ Η Τοπική Ένωση Δήμων Κοινοτήτων Ηρακλείου
- ✓ 6 Αγροτικοί – Οικοτεχνικοί Συνεταιρισμοί και 2 Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών
- ✓ Η Παγκρήτια Συνεταιριστική Τράπεζα

Η εταιρία έχει πρωταρχικό στόχο την κάλυψη κοινά διαπιστωμένων αναγκών για:

- στήριξη των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης στον αναπτυξιακό τους ρόλο
- αναπτυξιακό σχεδιασμό της ευρύτερης περιοχής
- αξιοποίηση στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό των διαθέσιμων εθνικών και κοινοτικών πόρων μέσα από τη διαχείριση σχετικών προγραμμάτων
- τεχνική στήριξη των κατοίκων και των φορέων της περιοχής στους τομείς επιμόρφωσης, βελτίωσης ποιότητας ζωής και γενικότερα κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης
- ανάληψη πρωτοβουλιών σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος, διατήρησης πολιτιστικής κληρονομιάς και ανάπτυξης της εσωτερικής συνοχής της περιοχής⁷¹

⁷¹ Η Αναπτυξιακή Ηρακλείου έχει δραστηριοποιηθεί στην στήριξη των Γυναικείων Αγροτικών Συνεταιρισμών του Ν. Ηρακλείου ως εξής:

- Συμβουλευτική στήριξη
- Οικονομική ενίσχυση
- Κατάρτιση
- Ενθάρρυνση της δικτύωσης
- Προβολή των προϊόντων

Η Αναπτυξιακή Ηρακλείου για τη λειτουργία της και την επίτευξη των στόχων της έχει οργανώσει πέντε βασικά τμήματα, αλληλένδετα μεταξύ τους:

- ✓ Ανάπτυξης Υπαίθρου (υλοποίηση Κοιν.Πρωτ. LEADER, ΟΠΑΑΧ κ.α)
- ✓ Κοινωνικής Ανάπτυξης (υλοποίηση ΚΠ EQUAL, «Τοπικές Πρωτοβουλίες Απασχόλησης» κ.α.)
- ✓ Τουριστικής και Πολιτιστικής Ανάπτυξης
- ✓ Προγραμματισμού και Δημοσίων Σχέσεων
- ✓ Διοικητικών και Οικονομικών Υποθέσεων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ο Αγροτουρισμός είναι μορφή Τουρισμού Υπαίθρου, που έχει ως στόχο να προσφέρει στον επισκέπτη βιωματική γνωριμία με τον αγροτικό χώρο και τις αγροτικές ασχολίες, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του τόπου, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων της υπαίθρου και αναπτύσσεται με ήπιες παρεμβάσεις και έργα υποδομής μικρής κλίμακας.

Ο συνεταιριστικός θεσμός είναι έτσι δομημένος ώστε να πλεονεκτεί έναντι των άλλων μορφών οικονομικής δραστηριότητας. Για να αναδείξει όμως την υπεροχή του στην πράξη ο συνεταιρισμός οφείλει να αποδειχτεί αποτελεσματικός σε δύο επίπεδα. Πρώτον, στο επίπεδο του ανταγωνισμού στην αγορά, όπου οφείλει να ανταγωνίζεται με επιτυχία τις άλλες επιχειρήσεις και δεύτερον στην εσωτερική του λειτουργία, όπου οφείλει να διατηρεί το συνεταιριστικό του χαρακτήρα.

Η σωστή οργάνωση ενός αγροτικού συνεταιρισμού προϋποθέτει την ύπαρξη μελετημένου οργανογράμματος, αντίστοιχο με αυτό σχετικής ιδιωτικής επιχείρησης. Γενικά μια σύγχρονη διοίκηση για να είναι αποτελεσματικότερη πρέπει να δίνει έμφαση στην ανάπτυξη ανθρώπινων σχέσεων μέσα στο συνεταιρισμό, να προσλαμβάνει στελέχη με επιστημονικές γνώσεις και εμπειρία και να προωθεί την εκπαίδευση του προσωπικού του, ώστε αυτό να εργάζεται παραγωγικότερα.

Ο συνεταιρισμός παρόλη την ιδιαιτερότητά του δεν παύει να είναι μια εμπορική επιχείρηση, που επιδιώκει ευνοϊκά αποτελέσματα από τη δραστηριότητα που αναπτύσσει, αποτελέσματα που προάγουν την οικονομική κατάσταση των συνεταιριτών. Μπορεί ο σκοπός του να μην είναι η επίτευξη κέρδους με την έννοια των κεφαλαιουχικών εταιρειών, όμως ο συνεταιρισμός αποτελεί ένα ενεργητικό οικονομικό πυρήνα, που έχει συγκεκριμένες οικονομικές επιδιώξεις.

Ειδικά σήμερα που οι συνθήκες στο χώρο του εμπορίου δεν διακρίνονται από την απλοϊκότητα που τις χαρακτήριζε κατά το παρελθόν, μόνο άτομα που έχουν ειδικευτεί στον τομέα της διοίκησης των επιχειρήσεων είναι σε θέση να ασκήσουν. Άρα και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί με ευρύ αντικείμενο δράσης επιβάλλεται να έχουν στα διοικητικά τους όργανα στελέχη με ειδικευμένες γνώσεις, πείρα και προσόντα κατάλληλα για την αξιοποίηση των οικονομικών ευκαιριών.

Οι συνεταιριστικές οργανώσεις, οι οποίες διαθέτουν τα χαρακτηριστικά μιας επιχείρησης που μπορεί να παράγει κερδοφορία, είναι σε θέση να παίξουν σημαντικό ρόλο στις νέες εξελίξεις. Αυτό που απαιτείται, είναι η περαιτέρω οργάνωση και εκπόνηση συγκεκριμένων επιχειρηματικών σχεδίων δράσης. Οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις για να είναι οικονομικά βιώσιμες, δεν πρέπει να σπαταλούν τα διαθέσιμα μέσα παραγωγής, αλλά να κάνουν κοινή χρήση μηχανημάτων και εφοδίων.

Η λύση των προβλημάτων της αγροτικής οικονομίας βρίσκεται σε μεγάλες συνεταιριστικές οργανώσεις, οι οποίες θα δημιουργηθούν από συγχωνεύσεις και στην υποχρεωτική εμπορία των προϊόντων των μελών μέσω του συνεταιρισμού. Ακόμα η χρήση των διαθέσιμων εθνικών και ευρωπαϊκών κονδυλίων με στόχο την ανάπτυξη θα βοηθήσει τους συνεταιρισμούς να εδραιωθούν τόσο στην Ελλάδα όσο και σε όλα τα κράτη-μέλη.

Η αποτελεσματικότητα του συνεταιριστικού θεσμού δεν αποτελεί αντικείμενο μέριμνας μόνο του κράτους. Αυτό μπορεί να εξασφαλίσει περιβάλλον ευνοϊκό εντός του οποίου μπορούν χωρίς εμπόδια να αναπτυχθούν οι συνεταιρισμοί, χωρίς όμως να φτάνει στο στάδιο της κηδεμονίας. Είναι κυρίως θέμα ουσίας.

Όταν τα μέλη συνειδητοποιήσουν πως ο συνεταιρισμός αποτελεί δική τους επιχείρηση, μακριά από μικροσυμφέροντα, κομματισμό, φιλίες και συγγένειες, όταν θα επιλέγουν με πολλή περίσκεψη τους διοικούντες και τους εργαζόμενους σε αυτή, όταν θα συνεργάζονται με πραγματική έννοια αλληλεγγύης, όταν το προσωπικό συμφέρον θα εξυπηρετείται από το συλλογικό, τότε μόνο η εφαρμογή των συνεταιριστικών αρχών θα γίνει πράξη και οι στόχοι θα επιτευχθούν.

Ο αγροτουρισμός, ως μορφή εναλλακτικού τουρισμού σε συνδυασμό με ένα παρακλάδι του το οποίο είναι οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, αποδείχτηκε ένα ενδιαφέρον θέμα ανάλυσης.

Μπορούν να συνδυαστούν άψογα, αγροτουρισμός και γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, αν και ακόμα έχει πολύ μέλλον στην Ελλάδα μέχρι ο «αγροτουρισμός» και «συνεταιρισμός» να κατανοηθούν ως έννοιες σωστά από τους εμπλεκόμενους, να λειτουργήσουν αρμονικά και να αναπτυχθούν με ορθό και καλύτερο δυνατό τρόπο.

Το είδος αυτού του εναλλακτικού τουρισμού δεν έχει αναπτυχθεί όπως θα έπρεπε και όπως θα μπορούσε με τις δυνατότητες που υπάρχουν στην Ελλάδα. Σε πολλούς τομείς υστερεί ακόμα ο αγροτουρισμός και συνάμα και το παρακλάδι του, οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί.

Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί υστερούν υπερβολικά στο να στηρίζουν τον αγροτουρισμό. Δεν τον στηρίζουν όπως θα έπρεπε γιατί δεν επιτυγχάνουν το σκοπό του αγροτουρισμού, δηλαδή να προσελκύσουν επιλεκτικό τουρισμό από τα διάφορα μέρη της Ελλάδας αλλά και από το εξωτερικό.

Απεναντίας, οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται στην πραγματικότητα και έχουν ρίξει όλο τους το βάρος στην Παρασκευή τοπικών παραδοσιακών προϊόντων και όχι στον εναλλακτικό τουρισμό. Δεν είναι δυνατόν όταν δεν υπάρχουν οι σωστές βάσεις να περιμένουμε από τις γυναίκες της υπαίθρου να αλλάξουν ουσιαστικά τα δεδομένα μιας χώρας και να συνδράμουν στην ανάπτυξη και προώθηση του αγροτουρισμού. Δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις και παιδεία και δεν τους έχει εξηγήσει κανείς την πραγματική έννοια του αγροτουρισμού και του αντικειμένου πάνω στο οποίο δραστηριοποιούνται.

Ξεκινάνε έναν αγροτουριστικό συνεταιρισμό στα τυφλά με όποιες συνέπειες και αν έχει αυτό. Ενώ θα μπορούσαν τα πράγματα να ήταν πολύ καλύτερα και ο αγροτουρισμός να αναπτύσσεται μέσω των συνεταιρισμών αυτών. Προωθούν και στηρίζονται στην πώληση των προϊόντων τους και τα αγροτουριστικά καταλύματα δεν τα υπολογίζουν καθόλου. Θα μπορούσαν όμως οι γυναίκες της υπαίθρου να συνδυάσουν άψογα τα αγροτουριστικά καταλύματα με την πώληση και παρασκευή των προϊόντων τους. Μπορεί οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί να πρωτοεμφανίστηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 80 και να αυξήθηκαν στην διάρκεια των δεκαετιών όμως δεν δημιουργήθηκαν με τον σωστό τρόπο ώστε να συντελέσουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Παρά όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Γυναικείοι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, έχουν δυνατότητες ανάπτυξης καθώς:

- I. Υπάρχει μεγάλη αύξηση του ενδιαφέροντος για τοπικά, παραδοσιακά προϊόντα, υψηλής ποιότητας ιδίως από κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων
- II. Αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός ειδικών κατηγοριών (π.χ. αγροτουρισμός)
- III. Έχουν πολύ καλή γνώση των αναγκών της τοπικής κοινωνίας
- IV. Η συνύπαρξη και οι συναλλαγές των μελών βασίζονται σε αμοιβαίες σχέσεις εμπιστοσύνης
- V. Υπάρχει αμεσότητα στην επαφή με τους πελάτες

Για να υλοποιηθούν όμως όλα τα ανωτέρω πρέπει οι αρμόδιοι φορείς και τα μέλη των αγροτικών συνεταιρισμών να αποβούν στις εξής ενέργειες:

1) Πραγματοποίηση σεμιναριακών κύκλων στην έδρα των Συνεταιρισμών στα παρακάτω θέματα:

- Διοίκηση και Οργάνωση επιχειρήσεων
- Τιμολόγηση, Κοστολόγηση, Προμήθειες
- Δημιουργική αξιοποίηση παραδοσιακών προϊόντων. Τυποποίηση προϊόντων Marketing
- Συνθήκες υγιεινής και Ασφάλεια στους Χώρους Εργασίας
- Βελτίωση ποιότητας υπηρεσιών και προϊόντων. Πιστοποίηση ποιότητας προϊόντων

2) Παροχή συμβουλευτικής στήριξης από Κοινωνικούς Λειτουργούς και Ψυχολόγους για προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ των μελών, ιδιαίτερα στους Συνεταιρισμούς με πολλά μέλη

Το κράτος θα πρέπει να εξετάσει εις βάθος το αντικείμενο των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών. Να δημιουργήσει μια ομάδα ερευνητών η οποία θα ερευνήσει και θα μελετήσει τους γυναικείους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς μακροπρόθεσμα από όλες τις οπτικές γωνίες, όχι επιφανειακά, την δομή των συνεταιρισμών αυτών, τον τρόπο λειτουργίας τους, τον τρόπο συνεργασίας μεταξύ

των μελών, τους παράγοντες που είναι πλεονεκτικοί ή μειονεκτικοί και καθορίζουν την πορεία των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών.

Για να στηρίξει επομένως το κράτος, οι τοπικοί φορείς που εκτελούν τις αποφάσεις του κράτους, θα πρέπει οι βάσεις να είναι γερές. Το κράτος δεν θα μπορέσει να βοηθήσει ουσιαστικά τους γυναικείους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς εάν πρώτα δεν έχουν ληφθεί υπ' όψιν όλα τα παραπάνω.

3) Άμεση οικονομική ενίσχυση για τη δημιουργία νέων ή τη βελτίωση υφιστάμενων εγκαταστάσεων από μεγάλα χρηματοδοτικά προγράμματα όπως η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER και τα «Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου» του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης.

Πιο συγκεκριμένα:

- Δημιουργία επιδοτούμενων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων (υπολογιστών, λογιστικής, αγροτουρισμού, γυναικείας επιχειρηματικότητας, μάρκετινγκ, συνεταιρισμών κ.α.) όχι μόνο στις μεγάλες πόλεις αλλά και στην περιφέρεια και τις απομακρυσμένες περιοχές τους
- Δημιουργία νέων αναπτυξιακών/επιδοτούμενων προγραμμάτων, με λιγότερα απαιτητικά κριτήρια και περισσότερη χρηματοδότηση κεφαλαίου
- Δημιουργία νέων αναπτυξιακών/επιδοτούμενων προγραμμάτων, που να συνδυάζονται οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί με αγροτουριστικά καταλύματα, για την αύξηση των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών που παρέχουν και υπηρεσίες διαμονής και εστίασης
- Παραχώρηση από το κράτος ενός μεγάλου κτιριακού συγκροτήματος στις μεγάλες πόλεις για την εγκατάσταση αντιπροσώπων όλων των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών της Ελλάδας
- Χορήγηση επιδοτούμενων κεφαλαίων για την αγορά εξοπλισμού και κτιριακών εγκαταστάσεων, καταλυμάτων

4) Βασική ενημέρωση και κατάρτιση αυτών που θέλουν να ασχοληθούν με τον αγροτουρισμό από τη φοίτηση στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Οι νεότερες γενιές που βρίσκονται στα χωριά και θα ήθελαν να ασχοληθούν με το αντικείμενο αυτό θα ήταν προτιμότερο στην αρχή να φεύγουν για να σπουδάσουν

στις μεγάλες πόλεις. Να σπουδάσουν σε τομείς που σχετίζονται με τους γυναικείους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς. Εφόσον αποφοιτήσουν τότε να επιστρέψουν πίσω στο χωριό τους, να ιδρύσουν ή να γίνουν μέλη σε έναν γυναικείο αγροτουριστικό συνεταιρισμό.

Χωρίς την κατάλληλη μόρφωση και απόκτηση γνώσεων, επιχειρηματικότητας, τεχνογνωσίας, δεξιοτήτων από τα μέλη δεν μπορεί ένας συνεταιρισμός να προχωρήσει μπροστά. Διαφορετικά θα σταδιοδρομήσει ένας συνεταιρισμός που απαρτίζεται από μέλη που έχουν μια ανώτερη μόρφωση και διαφορετικά ένας συνεταιρισμός όπου τα μέλη του είναι απόφοιτες δημοτικού- γυμνασίου.

Το ίδιο ισχύει και για τις μεγαλύτερες σε ηλικία μέλη. Θα πρέπει να παρακολουθήσουν επιμορφωτικά/ εκπαιδευτικά σεμινάρια εάν υπάρχουν επιδοτούμενα από το κράτος, πάνω στην γυναικεία επιχειρηματικότητα, γνώσεις λογιστικής, μάρκετινγκ, προωθήσεις και πωλήσεων, υπολογιστών, αγροτουρισμού, διαφορετικά θα πρέπει μόνες τους με δικά τους έξοδα να αποκτήσουν τις απαραίτητες και χρήσιμες γνώσεις.

5) Χρήση σύγχρονων μέσων επικοινωνίας.

Είναι αναγκαία η χρήση σύγχρονων και αποτελεσματικών μέσων επικοινωνίας, έτσι ώστε οι συνεταιρισμοί να είναι σε θέση να αποκτήσουν μεγαλύτερη αναγνωρισιμότητα και να διακινούν με περισσότερη ευκολία τα προϊόντα τους και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας. Σχεδόν η πλειοψηφία των συνεταιρισμών δεν έχουν δική τους ηλεκτρονική διεύθυνση.

Το internet είναι το χρησιμότερο εργαλείο που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί για την προβολή και προώθηση των προϊόντων τους παρ'όλα αυτά δεν το χρησιμοποιούν διότι δεν έχουν τις απαραίτητες και κατάλληλες γνώσεις για να το χρησιμοποιήσουν, οφείλουν όμως να προσαρμοστούν σήμερα στις νέες συνθήκες τις αγοράς.

Πρέπει επομένως να δημιουργηθούν από το κράτος και τους τοπικούς φορείς ειδικά σεμινάρια υπολογιστών για της γυναίκες της υπαίθρου. Θα είναι ένα μεγάλο βοήθημα για αυτές και θα τους διευκολύνει την ζωή και συγκεκριμένα το τρόπο προβολής και διαφήμισης των προϊόντων και υπηρεσιών τους.

Πέρα όμως από την χρήση του internet όπου υστερούν, θα πρέπει να συμμετέχουν σε εκθέσεις και καλό θα ήταν από το κράτος να δημιουργήσει εκθέσεις όπου θα μαζεύονται όλοι οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί μία ή δύο φορές τον χρόνο, χωρίς πληρωμή του περιπτέρου των εκθέσεων αυτών.

Σε περίπτωση που οι απομακρυσμένοι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί δεν μπορούν λόγω έλλειψης χρημάτων ή μεταφορικού μέσου να συμμετάσχουν, θα μπορούσαν οι τοπικοί φορείς να τους στηρίξουν παρέχοντάς τους βοήθεια. Διαφορετικά οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί μπορούν να δημιουργούν

τοπικές εκδηλώσεις όπου με την πάροδο του χρόνου μέσω της ενέργειας αυτής να διαφημιστούν, μέσω τηλεοπτικών εκπομπών, ραδιοφώνου, εφημερίδων κ.α.

Επίσης να δημιουργήσουν ειδικές μέρες μέσα στο μήνα όπου θα παραδίδουν μαθήματα πάνω στους χειροποίητους παραδοσιακούς τρόπους παρασκευής προϊόντων στους ενδιαφερόμενους.

Μπορεί ο κάθε δήμος να τους δημιουργήσει μια ηλεκτρονική διεύθυνση, να τους παραχωρήσει κτιριακές εγκαταστάσεις οι οποίες δεν τους χρειάζονται και να στεγαστούν εκεί οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί από όπου θα προμηθεύουν τα προϊόντα τους. Να τους παραχωρήσει μεταφορικό μέσο που είναι απαραίτητο σε κάθε συνεταιρισμό για την προβολή και προώθηση των προϊόντων τους.

Τα μέλη των συνεταιρισμών αυτών θα πρέπει και από την μεριά τους να έρθουν σε επαφή με μεγάλες αλυσίδες σούπερ-μάρκετ σε όλη την Ελλάδα και να προσπαθήσουν να συνεργαστούν για την προώθηση των προϊόντων τους. Πολύ βασικό πλεονέκτημα θα ήταν εάν οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί προωθούσαν τα προϊόντα τους και στο εξωτερικό.

Το κράτος θα μπορούσε να τους βοηθήσει και όχι να τους σαμποτάρει με τα αυστηρά κριτήρια πιστοποίησης που ζητάνε. Οι συνεταιρισμοί που έχουν και αγροτουριστικά καταλύματα θα μπορούσαν μέσω internet να διαφημιστούν σε Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Να έρθουν σε επαφή με ταξιδιωτικά γραφεία και να συνεργαστούν για την προώθηση και προβολή των υπηρεσιών τους.

6) Συνεργασία μεταξύ των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών

Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών σε όλη την Ελλάδα. Συνεργασία όχι μόνο ανταλλαγής τεχνογνωσίας και ιδεών αλλά ανταλλαγής προϊόντων, συνεργασία παροχής υπηρεσιών και ουσιαστικής εξυπηρέτησης των συνεταιρισμών μεταξύ τους..

Στην Κρήτη έχει δημιουργηθεί ένα δίκτυο που ονομάζεται ΚΡΙΚΟΣ και προτρέπει την συνεργασία των συνεταιρισμών. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα δίκτυο χώρας ή ανά περιφέρειες της χώρας το οποίο θα συγκεντρώνει ομάδες γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών και θα λειτουργεί προς όφελός τους.

Το δίκτυο θα μπορούσε να ενημερώνει και να πληροφορεί τους συνεταιρισμούς στις ευκαιρίες που παρουσιάζονται από το κράτος έτσι ώστε να τις αξιοποιούν. Να διευκολύνει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων και αδυναμιών που παρουσιάζονται στους γυναικείους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς. Να συνεργάζεται με το κράτος και τους τοπικούς παράγοντες και να διαμεσολαβεί στην προώθηση και ανάπτυξη των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κομίλης, Π. (2001), Οικοτουρισμός, η Εναλλακτική Προοπτική Αειφόρου Τουριστικής Ανάπτυξης, Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός.
2. Ρίγγας, Χ. (2003), Σημειώσεις μαθήματος Ε' Εξαμήνου «Αειφορία και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», ΤΕΙ Κρήτης, ΣΔΟ, Ηράκλειο.
3. Μαριάδης, Λ. Σ. (2003), Συνεργατισμός-Συνεταιρισμοί, Ιστορία-Φιλοσοφία-Αποστολή-Η Εναλλακτική Λύση, 4η Έκδοση, Θεσσαλονίκη.

4. Αβδελίδης Π.Σ., Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1986
5. Ασκέλη, Σ. (2007), Επιχειρήστε...αγροτουριστικά. Πώς να οργανώσετε τη δική σας αγροτουριστική επιχείρηση, 2η έκδοση. Εκδόσεις: Αγροτουριστική.
6. Δασκάλου Γιώργος, Ο ρόλος των συνεταιρισμών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, στην Συνεταιριστική Πορεία, τεύχος 52
7. Δροσοπούλου Σόνια, Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1989
8. Αβδελίδης, Π. (1978), Ο Συνεταιρισμός στις Συνθήκες του Καπιταλισμού. Θεωρία- Εξέλιξη-Πράξη. Εκδόσεις Gutenberg.
9. Ινστιτούτο Αγροτικών Ερευνών, Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και ο ρόλος τους στις νέες προκλήσεις, Αθήνα, Οκτώβριος 1998, εκδόσεις Ι.Α.Γ.Ε
10. Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών, Συνεταιρισμοί και Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά, Ι.Σ.Ε.Μ., Αθήνα 1992
11. Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών, Συνεταιριστικοί Προβληματισμοί 2004-2005, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, 2006
12. Αβδελίδης, Π. (1986), Το Αγροτικό Συνεταιριστικό Κίνημα Στην Ελλάδα, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
13. Ιωακειμίδης Α., Νέες δυνατότητες στους συνεταιρισμούς της Ευρώπης: Το καταστατικό Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής Εταιρίας, στο "Συνεταιριστική Ιδέα και Επιχειρηματικότητα στο Πλαίσιο της ΕΕ", Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 2004
14. Βενετσανοπούλου, Γ. Μ. (2006), Η κρατική συμβολή στον τουρισμό, Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Αθήνα: Interbooks.
15. Καμενίδης Χρίστος, Συνεταιρισμοί, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη ΑΕ, 2η έκδοση, Θεσ/νίκη 2005
16. Ανδριώτης, Κ. (2007), Σημειώσεις μαθήματος Ζ' Εξαμήνου «Αγροτουρισμός», ΤΕΙ Κρήτης, Ηράκλειο.
17. Καμινάρη-Κλήμη Ολυμπία, Ο Κανονισμός για την ευρωπαϊκή συνεταιριστική εταιρεία και ο Νόμος για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις: Μια συγκριτική διερεύνηση, στην Επιθεώρηση Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Περιφερειακής Ανάπτυξης, τεύχος 33, Αθήνα 2003
18. Δροσοπούλου, Α. Σ. (1989), Αγροτο-τουριστικοί Συνεταιρισμοί. Ελλάδα- Ε.Ο.Κ Νομικό και Κοινωνικό Πλαίσιο Αθήνα: Εκδόσεις Interbooks.

19. Κασσαβέτης Δημοσθένης, Αγροτικοί Συνεταιρισμοί & Κοινωνική Δυναμική υπό το φως του Ν.2810/2000, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000
20. Ξεάρχος, Γ. και Καραγιάννης, Σ. (2004), Αγροτουρισμός, μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου, Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης, Θεσσαλονίκη 2004.
21. Κασσαβέτης Δημοσθένης, Συνεταιριστικοί Θεσμοί, Εκδόσεις Β.Ν.Κατσαρού, Αθήνα 2005
22. Καμενίδης, Θ. Χ. (2001), Συνεταιρισμοί: Αρχές- Οικονομική- Πολιτική- Ανάπτυξη, Οργάνωση, Νομοθεσία, Β' Έκδοση, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.
23. Κιντής Σταύρος, Δίκαιο Συνεταιρισμών Ι&ΙΙ, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2004
24. Κασσιμάτη, Κ. (1995), Η Γυναικεία απασχόληση στον τουριστικό τομέα: διεύρυνση της αγοράς εργασίας και επισήμανση προοπτικών, Αθήνα.
25. Μελέτης, Κ., Τσουραμάνης Χ. (2004), Συνεταιριστική Οικονομία και Νομοθεσία, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
26. Πουλάκου-Ευθυμιάτου, Α. (1996), Στοιχεία Εμπορικού Δικαίου Γ' Έκδοση. Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα.
27. Ρίγγας, Χ. (2005), Συμπληρωματικές σημειώσεις μαθήματος Ε' Εξαμήνου < Τουρισμός Υγείας>, ΤΕΙ Κρήτης, ΣΔΟ, Ηράκλειο.
28. Σωτηριάδης, Μ., (1995), Συνέδριο 'Τουρισμός και Περιβάλλον στις νησιωτικές περιοχές'. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος / Τμήματα Ανατολικής Κρήτης, Δυτικής Κρήτης, Ρόδου, Κέρκυρας και ΕΤΕ Κύπρου. Ηράκλειο 17-19/03/1995.
29. Τσάρτας, Π. (1991), Έρευνα για τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης. Μελέτη ΙΙΙ, Τουρισμός και αγροτική πολυδραστηριότητα, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
30. Κρητικός Αθανάσιος, Όρια νόμιμης λειτουργίας συλλογικών οργάνων σωματείων, συνδικαλιστικών οργανώσεων και συνεταιρισμών, Αθήνα 1997
31. Μπασαγιάννης Νάσος -Βιργινία Θεοδωροπούλου-Δένδια, Δίκαιο των Εμπορικών Εταιρειών, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003
32. Μπασαγιάννης Χρίστος, Από τη συμμετοχή μου στο Κοινοβούλιο, τόμος Β', Μεσολόγγι 1995

33. Νικολακοπούλου-Στεφάνου Ηρώ, Κοινωνική Φροντίδα και Τοπικές Πρωτοβουλίες για την ανεργία, στο “Μελέτες Κοινωνικού Δικαίου και Κοινωνικής Πολιτικής”, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002
34. Παπαδόγιαννης Μιχαήλ, Ερμηνεία κατ’ άρθρο Ν.921/1979, Αντώνιος Σάκκουλας, 1979, Αθήνα-Κομοτηνή
35. Τζίβα Έφη, Η εταιρική συμμετοχή στο συνεταιρισμό και ειδικότερα τα δικαιώματα των συνεταιριτών, εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσ/νίκη, 1997

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Η πτυχιακή εργασία βασίστηκε κατά ένα μεγάλο μέρος της, στις πηγές του διαδικτύου.

Στις 08 – 12 – 2011 χρησιμοποιήθηκαν πηγές από τις παρακάτω ιστοσελίδες :

- i. www.visitgreece.gr
- ii. <http://el.wikipedia.org/wiki/Αγροτουρισμός>
- iii. www.minagric.gr
- iv. www.anthropos.gr/spots/tourism/agro.asp
- v. <http://velvinanafpakto.dlogspot.com>

Στις 17 – 12 – 2011 χρησιμοποιήθηκαν πηγές από τις παρακάτω ιστοσελίδες :

- i. www.morax.gr/article-show
- ii. www.agrotourcrete.gr/index
- iii. <http://www.traveldailynews.gr>
- iv. www.pepdym.gr
- v. www.eeabe.gr/anaptyksiakaprogrammata/leaderii
- vi. www.anfo.gr
- vii. www.ankas.gr
- viii. <http://neagrokin.wordpress.com>
- ix. www.elikonas.gr/Documents/Leader.htm
- x. www.aitoliki.gr
- xi. www.ando.gr
- xii. www.chania-info.gr
- xiii. www.vilagehotel.gr
- xiv. <http://news.trikki.gr>
- xv. <http://el.wikipedia.org/wiki/τουρισμός>
- xvi. www.irakl.ira.sch.gr
- xvii. www.rethimno.gr

Στις 21 – 12 – 2011 χρησιμοποιήθηκαν πηγές από τις παρακάτω ιστοσελίδες :

- i. www.grhotels.gr
- ii. www.bibliotheca.gr
- iii. www.danek.gr
- iv. www.toyristikiekpaideysi.gr

- v. <http://edstellados.blogspot.com>

Στις 05 – 01 – 2012 χρησιμοποιήθηκαν πηγές από τις παρακάτω ιστοσελίδες :

- i. <http://news.trikki.gr>
- ii. <http://astypalaia.wordpress.com>
- iii. www.mygnto.gr
- iv. <http://news.kathimerini.gr>
- v. <http://docs.google.com>
- vi. www.tour.teithe.gr
- vii. www.freeride.gr

Στις 12 – 01 – 2012 χρησιμοποιήθηκαν πηγές από τις παρακάτω ιστοσελίδες :

- i. www.minenv.gr
- ii. www.interreg.gr